

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

1-а сторінка. Влада дбає про майбутнє: Віктор Пилипишин, голова Шевченківської районної у м. Києві ради та державної адміністрації.

2-а сторінка. Відзначаємо свої ювілеї власною працею: 70-річчя Шевченківського району столиці, 70-річчя Центру творчості „Шевченківець”, 70-річчя 38 ліцею м. Києва!

3-я сторінка. Микола Палтишев відкриває другу сторінку проекту „Педагоги-новатори в Україні”.

Четверта виставка-презентація „Інноваційні технології навчання”.

4-а сторінка. Дитячий творчий колектив „Спортивно-танцювальний ансамбль „Пульс” святкує 20-річчя. Фоторепортаж з акції-концерту „Діти України мають майбутнє!”.

Держава і освіта

Віктор Пилипишин. Від якості освіти – до якості життя	4
Круглий стіл у Верховній Раді: „Стан і перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні”	9
Резолюція Міжнародної науково-практичної конференції „Формування у дітей і молоді культури здоров'я (фізичного, психічного, духовного) засобами позашкільної освіти”	12

Інноваційна школа

Олена Онаць. Середня школа у системі позашкільної освіти ...	16
Наталья Дарькова. Формирование умения конструктивного общения подростков как здоровьесберегающая технология в практике Международного детского центра „Артек”	19
Георг Яковлев. Интегрований підхід до формування здорового способу життя у підлітків	24
Ірина Шапошникова. Дослідницька наукова діяльність як засіб соціалізації учнів. Досвід роботи Малої академії наук ...	27
Олена Кабацька. Психолого-педагогічні тренінги як спосіб оздоровлення молодого покоління	31
Людмила Паращенко. Школа: від виконавця до діяча	34

Педагогіка школи

Ірина Мосякова. Позашкільна освіта – особливо цінний тип освіти	38
Майстер-класи Міжнародної науково-практичної конференції „Формування у дітей і молоді культури здоров'я засобами позашкільної освіти”: фоторепортаж	44
Володимир Кічигін. Концепція патріотичного та спортивного виховання молоді	45
Ярослав Сивохоп. Формування навичок здорового способу життя учнівської молоді в умовах позашкільних навчальних закладів	48
Тетяна Турчанова. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх у закладах пенітенціарної системи	50
Олена Федієнко. Організація та форми психолого-педагогічного супроводу як умова збереження психологічного здоров'я підростаючого покоління	52
Олександр Дзембас. Формування громадської позиції та розвиток творчих здібностей і пізнавальної активності учнів в експедиційній діяльності	55
Наталія Борсук. Дитячий творчий колектив – формуюче середовище всебічно розвинутої особистості	58

Управління школою

Світлана Подтереба. Формування у дітей та молоді культури здоров'я засобами позашкільної освіти	64
Наталія Савенко. Сучасний позашкільний заклад – заклад сприяння здоров'ю	71

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський науково-практичний журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК
Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція та коректура:

Олег БАКУН

Олена ПАВЛОВСЬКА

Художній та відповідальний редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка

Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© "Директор школи, ліцею, гімназії", 2007

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
"ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА"
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:
22953
23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДИМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Галина **ЄЛЬНИКОВА**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Альбіна Герасимова. Молодь – позашкільля – здоров'я.....74
Людмила Листопадова. Педагогіка життєтворчості як шлях
до вирішення проблем соціальної адаптації й розвитку
дітей, підлітків і молоді в сучасних умовах.....78

Освіта зарубіжжя

Наталія Романова. Міжнародні підходи до реалізації освіт-
ніх програм з формування здорового способу життя.....86
Ангеліна Золотарева. Управление социальной-
педагогической деятельностью учреждения
дополнительного образования детей90
Лариса Логинова. Через новый уровень управления –
к новому качеству дополнительного образования детей96
Лариса Синичкина. Методическое обеспечение в практике
здоровьесберегающего пространства внешкольного
учреждения.....101
Татьяна Талова. Организация здоровьесберегающей
среды в учреждении дополнительного образования детей.....105
Юлия Гавриленко. Работа с международными
общественными организациями по формированию
культуры здоровья учащейся молодежи108
Наші ювіляри112
Наші вітання бібліотекарям освітньої галузі з нагоди
Всеукраїнського дня бібліотек 3

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 12 від 25.06.2007 р.)

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

"Директор школи, ліцею, гімназії"

- Статті мають бути написані спеціально для часопису "Директор школи, ліцею, гімназії" (ніде раніше не друкovanі і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.
- Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.
- Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в графічних форматах tiff та jpg.
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.
- Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116;
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу
"Директор школи, ліцею, гімназії" можливий лише за пись-
мовою згоди редакції.

Підписано до друку 22.08.2007 р. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 8,5 умов. друк. арк. Наклад 1500.
Віддруковано на ЗАТ "Книга". Зам. 7-114.
Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ДЕРЖАВА

І ОСВІТА

У переддень двох свят – Дня вчителя та Всеукраїнського дня бібліотек – редакція і члени редакційної ради нашого журналу вітають усіх освітян і працівників освітянських бібліотек та зичать усіляких гараздів на ниві освіти, гарних врожайів та достиглих плодів!

Держава
і освіта

ВІД ЯКОСТІ ОСВІТИ – ДО ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Шевченківська районна державна адміністрація протягом останніх років визначила для себе пріоритетом розвиток системи освіти. І це не просто слова, ми працюємо на результат, нам є що сказати. Так третина цього річного бюджету району спрямована в освіту – 189 млн. гривень. На підготовку освітніх закладів до нового 2007-2008 навчального року у бюджеті передбачено **15 млн. грн.**

**Віктор
ПІЛІПІШИН**

Голова
Шевченківської
районної
у м. Києві ради та
державної
адміністрації

Вже зроблено 8 спортивних майданчиків із сучасним покриттям у навчальних закладах району №№ 1, 38, 41, 169, 199, 61, 163 та 23 інтернаті. Вартість робіт від 100 тисяч до 1 млн. гривень. Готова проектна документація для 5 закладів єдиного позашкільного округу району на базі навчальних закладів.

Значно збільшилися порівняно з попередніми роками видатки на утримання дітей у дошкільних закладах, учнів шкіл, вихованців шкіл-інтернатів.

Окрім безкоштовного харчування учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів району, з 1 вересня 2006 року у школах району годують сніданками дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей із малозабезпечених родин усіх вікових груп. Учні 5-11 класів загальноосвітніх шкіл отримують вітамінізовані напої, стерилізоване молоко, кисломолочні продукти, соки і хлібобулочні вироби. А ті з них, які за висновками медиків потребують дієтичного харчування, ще й гарячі обіди.

Загалом на дієтичне безкоштовне харчування дітей пільгових категорій, забезпечення продуктами харчування та вітамінізацію з районного бюджету спрямовано майже **13,5 млн. грн.**

Бюджетом передбачено й одноразові допомоги дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування, випускникам навчальних закладів. Виплачуються стипендії талановитим учням, допомога молодим учителям. Започатковано фестиваль „Дитяча еліта Шевченківського району”, за підсумками якого нагороди за гідне виховання своїх дітей отримують батьки.

Здоров'я дитини – найвища цінність, і тому цього року з бюджету району виділено більше **2,5 млн. грн.** на оздоровлення пільгових категорій дітей. Всього планується оздоровити близько 11 тис. школярів.

Вихованню та навчанню обдарованих учнів сприяє широка мережа профільних класів та класів з поглибленим вивченням предметів. Функціонує 45 наукових гуртків, у яких науково-дослідницькою роботою охоплено понад 400 старшокласників. Працює районна філія Київського територіального відділення Малої академії наук „Дослідник”. Кілька років поспіль район за результатами конкурсу науково-дослідницьких учнівських робіт утримує першість та Почесну відзнаку — „Золоту сову”.

Шевченківський район єдиний у місті утримує 4 спеціалізовані школи-інтернати. В одному з них виховуються діти-сироти та позбавлені батьківського піклування. Для них створені належні умови. Та ніякі ремонти, посилене харчування і догляд не замінять дитині батьків. Природно, що їй краще виховуватися в сім'ї, а не в дитбудинку. Тому районна влада вирішила перетворити школу-інтернат №3 для дітей-сиріт у будинок сімейного типу. Такий метод виховання визнаний у світі більш прийнятним. У чудовому містечку „Шевченківська родина”, яке незабаром з'явиться на базі санаторію “Ясний” у

Віктор Пилипишин відкриває свято Першого дзвоника у ліцеї №38 ім. В. Молчанова

РАЙОННА ВЛАДА І ОСВІТА:

конкретні дії

Нинішнього навчального року за шкільні парти у Шевченківському районі сіли понад 22 тисячі школярів, з них 1740 — першокласників.

3 нагоди 70-річного ювілею району в усіх школах 1 вересня були проведені уроки, присвячені цій значній для кожного шевченківця даті. На них діти дізналися цікаві факти про район, а також розповідали власні історії.

Найбільше ж пощастило цього року першокласникам — до Дня знань вони отримали в подарунок від районної влади шоденники. Щоб учні навчалися в належних умовах, протягом літа у школах проводилися ремонти, облаштовувалися спортивні майданчики тощо.

На підготовку закладів освіти до нового навчального року, зміцнення матеріально-технічної бази, проведення поточних і капітальних ремонтів з районного бюджету було виділено понад 15 млн. грн. Крім того, до жовтня у районі впроваджується програма заходів з енергозбереження, яка передбачає заміну вікон та дверей у закладах освіти. Для її реалізації з районного бюджету додатково виділено 22 млн. грн.

Районна влада потурбувалася також і про фізичне виховання та дозволила юних шевченківців. 1 вересня у ліцеї № 38 ім. Молчанова (див. 2-у сторінку обкладинки) відкрився новий найсучасніший спортивний стадіон, вартість будівництва якого складає 800 тис. грн. На ньому розмістилися два майданчики: один — для гри у футбол, на другому школярі зможуть показати свої вміння з інших видів спорту. До речі, поле для гри у футбол буде оснашене спеціальним покриттям, так званою „штучною травою”, виготовленою із спеціального матеріалу, який майже не зношується. Крім того, там створене особливе освітлення, яке дозволить проводити спортивні матчі та тренування у темний час доби. На майданчику встановлені сучасні тренажери для занять спортом.

Цього ж дня відбулося відкриття спортивного майданчика у спеціалізованій школі № 41 (див. с. 16). Там встановлені високопрофесійні тренажери, де юні шевченківці зможуть займатися як на уроках фізкультури, так і в позашкільний час. Щоб зробити більш комфортним їхнє перебування на цьому майданчику, його вкрили спеціальним матеріалом, який перешкодитиме росту трави і пом'якшуватиме удари від падіння, що нерідко трапляється під час занять спортом.

Найближчим часом ще у кількох школах Шевченківського району з'являться тренажерні майданчики і стадіони зі штучним покриттям. І це лише перший крок влади на шляху до покращення якості освіти та фізичного виховання дітей.

ПОДАРОВАНЕ СВЯТО

Людмила Лебедева, директор Центру у справах сім'ї та жінок Шевченківського району м. Києва, переполювала редактуру нашого журналу про унікальну подію, яка вперше відбудеться в Україні наприкінці вересня під час святкування районного ювілею, — одночасну реєстрацію шлюбів сотні (100) пар молодят. На свято новостворених родин запрошено і подружжя, які в цьому році святкують 50-літні ювілеї свого подружнього життя... Цікава ідея! А подаровано її, як запевнила нас Людмила Миколаївна, керівництвом району!

Від редакції

В серці Києва, в серці столиці є Шевченківський район, цьогорічний ювіляр, який, сподіваємося, після знайомства з ним зацікавить вас, шановні читачі, своєю історією та сучасними ділами його керівників й доробком його освітян.

СВЯТКУЙМО РАЗОМ!

Перші територіально-адміністративні одиниці на землях сучасного Шевченківського району почали утворюватися ще в кінці XVIII ст. у формі поліцейських дільниць.

У XIX ст. його територія була поділена між Старокиївською та Лук'янівською дільницями, але нова радянська влада запровадила новий територіальний поділ столиці. У 1937 р. у Києві, згідно з постановою Центрального виконавчого комітету УРСР, було утворено 8 адміністративних районів, названих переважно іменами радянських вождів. Більшість земель нинішнього Шевченківського району увійшли до району ім. В'ячеслава Молотова.

Лише після того, як його відсторонили від влади в 1957 р., район отримав назву Шевченківського.

Останні великі зміни відбулися в 2001 р. До Шевченківського району була приєднана частина Радянського та Старокиївського районів, тож він набув сучасного вигляду.

Історія шевченківських земель надзвичайно багата та змістовна, вона налічує кілька тисячоліть, проте лише в 1937 р. вони були консолідовані в єдине ціле.

Тож у цьому році шевченківці святкують 70-річчя рідного району, з чим ми і вітаємо усіх причетних до цього, а це – і наш МОН, і АПН, і Педагогічний музей, і АН України, та й багато інших найвідоміших в країні закладів і установ, з якими ми усі „кровно” пов'язані. Та й не дивно, бо це – серце!

ДЕЩО З ІСТОРІЇ „СЕРЦЯ”:

– Якщо Київ був матір'ю „городів руських”, то **Старокиївська гора** була справжньою праматір'ю столиці.

Саме її за легендою обрав князь Кий для будівництва першої фортеці, що стала ядром майбутнього міста. Володимир Великий, зрікшись язичництва, в 989-996 р. побудував величну Десятинну церкву – перший кам'яний храм на Русі. Там він облаштував князівські палати, де бенкетував та радився зі своєю дружиною і боярами. Спадкоємець Володимира Ярослав Мудрий здійснив справжню монументальну перебудову стародавнього Києва – в 1037 р. князь почав будівництво Софійського собору на кшталт Святої Софії з Константинополя. Софія на століття стала центром культури та „книжного вчення” Русі. Хоча Ярослав був „тестем Європи”, але не забував і про укріплення столиці від можливих ворогів. Ярославові оборонні вали надовго пережили не лише свого засновника, але й саму Руську державу. Пережили її й славетні Золоті ворота, які слугували для парадного в'їзду.

– **XIX ст.** Землі сучасного Шевченківського району перетворились на осередок справжнього великого європейського міста. Цар Микола I наказав зринути стародавні вали і поклав початок сучасному Хрещатику. Поблизу Хрещатики утворилась так звана Хрещатицька площа, ▶

м. Ірпінь, діти мешкати-муть у „домашніх” умовах. Невеличкі будиночки-котеджі з усіма зручностями вміщуватимуть по дві сім'ї. Діти відвідуватимуть звичайну школу, спілкуватимуться з ровесниками, а інфраструктура містечка передбачає дитячі та спортивні майданчики, місця для відпочинку та розваг, магазини і т.ін.

Освіта нерозривно пов'язана з суспільством, його традиціями, цінностями. В останні роки ми відзначаємо багато прогалин у вихованні дитини, особливо в позашкільний час, коли на неї впливає вулиця, різні сумнівні формування. Вихід ми вбачаємо у розширенні та насиченні діяльності позашкільного освітньо-виховного простору. У районі розроблено відповідну концепцію та програму на найближчі роки, якими передбачено спорудження Паладу мистецтв для дітей та 12 клубів для позашкільної роботи.

Вручення стипендії Голови Шевченківської районної у м. Києві ради та державної адміністрації Віктора Пилипишина

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ: ефективні дії районної влади

Служба у справах неповнолітніх району проводить регулярні рейди „Діти вулиці”, „Неблагополучна родина”, „Комп’ютерний клуб”. Ці перевірки дозволяють виявити та взяти на облік дітей з неблагополучних родин, бездоглядних тощо. Банк даних про дітей, які опинилися в складних і надзвичайних умовах, підлітків „групи ризику”, бродяг, жебраків постійно поповнюється. Тому позашкільним закладам варто більше пропагувати свою роботу, якомога більшу кількість дітей залучити до цікавого і корисного позаурочного життя.

Служба опікується 18 неблагополучними родинами, де виховується 28 дітей, 247 дітьми, які залишилися без батьківської опіки та піклування (з них 161 проживає в сім’ях, а 86 – це вихованці державних закладів), 24 неповнолітніх – на обліку в кримінальній міліції у справах неповнолітніх.

Неблагополучна, дисфункційна сім’я інколи підштовхує дитину до ганебного шляху, і своєчасне невтручання, нехтування проблемою з боку оточення, вчителів, дорослих, друзів призводить іноді до втрати дитиною не тільки нормального майбутнього, а й життя. Усе частіше дітей залучають до різних злочинних угруповань та провокують до вчинення протиправних дій. А причина криється в низькій правовій культурі. Як свідчать результати опитування, проведеного нещодавно Українським інститутом со-

яку ми сьогодні знаємо як майдан Незалежності. В 1834 р. у Києві був відкритий університет св. Володимира, споруджений в стилі пізнього класицизму в червоно-чорному кольорі (згідно з кольором стрічки ордена св. Володимира). Споруда Університету стала символом нового Києва та Шевченківського району. У другій половині XIX ст. був зведений Володимирський собор. У районі почали селитись найуспішніші тогочасні підприємці – брати Терещенки, їх компаньйон Богдан Ханенко та інші представники ділової еліти. Так район перетворився на головну адміністративну та ділову артерію міста.

– **1917 рік** став переломним у житті Шевченківського району і всієї столиці. В теперішньому Педагогічному музеї, що на території цього району, такі діячі, як Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Сергій Єфремов й ін. розпочали активну діяльність зі створення нової держави. Тут працював Генеральний секретаріат – перший уряд автономної, а потім незалежної України, приймалися знамениті чотири Універсали, на Софійській площі проходилися грандіозні маніфестації на підтримку українського національного руху.

На Софійській площі в січні 1919 р. Директорія, яка розмістилася в Шевченківському районі, проголосила Акт злуки Української народної республіки та Західної України.

– **У радянські часи** район став центром наукового життя країни – тут розмістилася Академія наук та інші наукові інституції, працювали такі вчені, як Борис Патон, Данило Заболотний, Михайло Грушевський та багато інших. Ожило культурне життя району. Зокрема, в приміщенні театру ім. Лесі Українки ставив свої вистави відомий режисер та актор Лесь Курбас. На жаль, відродження швидко минуло й в епоху сталінізму багато було втрачено культурних пам’яток, серед них: Десятинна церква та Михайлівський Золотоверхий собор.

У 50-60-х рр. Шевченківський район значно модернізувався і забудувався новітніми багатоповерхівками. Будівництво станцій метрополітену в межах району значно підвищило мобільність киян.

У 70-х рр. район став одним із центрів дисидентського та правозахисного руху.

– **24 липня 1990 р.** над будинком Київради замайорів жовто-блакитний прапор, принесений туди з-під стін Святої Софії. В авангарді суспільних перетворень у столиці став Шевченківський район. За 16 років незалежності в районі було відбудовано Михайлівський Золотоверхий собор та пам’ятник княгині Ользі, відкрито для богослужіння Олександрівський костел. Поряд з відродженням старого, створювалось і щось принципово нове. Ознакою епохи стала масштабна реконструкція майдану Незалежності, яка кардинально змінила його обличчя.

А після розширення меж району в 2001 р. постали нові завдання та нові проблеми в його розвитку, які нині районна влада намагається успішно вирішувати. *За фактами, що містять ця стаття, Ви можете самі пересвідчитися в цьому.*

РІШУЧО! СМЛИВО І ПОРЯДНО!

У четвертому номері цього річного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” редакція підготувала статтю „Київські школи отримують централізоване керівництво: факт і коментар” і запросила Вас, шановний читачу, до продовження обговорення зазначеної проблеми.

Цього разу ми знайомимо Вас з реакцією голови Шевченківської районної у м. Києві Ради Віктора Пилипишина на обумовлену у статті подію.

Редакцію зацікавили як сам проект рішення Ради, так і технологія його прийняття.

Так у *передмові до рішення зазначено*, що воно прийнято відповідно до ст. 7 Конституції України, абз. 15, 16 ст. 1, п. 4, 6 ст. 16 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, вимог п. 3 ст. 7 Бюджетного кодексу України, п. 1 ст. 2, п. 2 ст. 4 Закону України „Про столицю України – місто-герой Київ”, п. 2 ст. 14 Закону України „Про освіту”, з урахуванням позитивних тенденцій розвитку освітньої галузі та звернення Ради керівників навчальних закладів Шевченківського району, громадської думки мешканців району, з метою розвитку творчої ініціативи педагогічних працівників, розширення повноважень територіальних громад та самоврядування на демократичних засадах, і враховуючи висновки постійної комісії з питань освіти, культури, молодіжної політики, спорту та туризму та постійної комісії з питань управління комунального майна.

РІШЕННЯ:

1. Висловити свою незгоду з рішенням V сесії Київської міської ради V скликання від 26.07.2007 р. „Про деякі питання управління освітньою галуззю у м. Києві” щодо передачі до комунальної власності територіальної громади м. Києва дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх навчальних закладів, що перебувають у комунальній власності територіальних громад районів м. Києва.

2. Вважати рішення V сесії Київської міської ради V скликання від 26.07.2007 р. „Про деякі питання управління освітньою галуззю у м. Києві” таким, що містить порушення чинного законодавства України, і тому є неприйнятним.

3. Доручити відділу організаційно-правового забезпечення апарату Шевченківської районної у м. Києві ради оскаржити рішення Київської міської ради „Про деякі питання управління освітньою галуззю у м. Києві” від 26.07.2007 р. в судовому порядку.

4. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійну комісію з питань освіти, культури, молодіжної політики, спорту та туризму та постійну комісію з питань управління комунального майна.

Освітняни на прийомі у Віктора Пилипишина

ціальних досліджень, рівень правової культури, знання прав і обов'язків громадян, у першу чергу дітей, досить низький. Майже кожна шоста дитина в Україні зо-всім не знає законів, що її захищають.

У районі відпрацьовано механізми виявлення неблагополучних сімей та обстеження житлово-побутових умов проживання неповнолітніх. На запити надходить інформація від медичних та навчальних закладів, ЖЕКів, дільничних працівників міліції про умови проживання дітей у таких сім'ях.

Служба у справах неповнолітніх займається влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надаючи при цьому перевагу сімейним формам виховання. На особливому контролі – захист житлових і майнових прав неповнолітніх та облік дітей району, які перебувають на повному державному утриманні. На квартирній черзі у районі 9 осіб, які повернулися з інтернатних установ. У 2006 році житло надано 8 дітям.

Першого вересня відкриваються двері усіх освітнянських установ району. Це свято давно стало для всіх громадян України об'єднуючим святом добра, нових починань, відкриттів країни Знать. 1 вересня тисячі першокласників, які народилися на початку нового тисячоліття, почують свій перший шкільний дзвоник та увійдуть у свій перший у житті клас. Їх радо зустрічатиме чудова педагогічна спільнота Шевченківського району.

Круглий стіл у Верховній Раді:

„СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ”

У березні цього року у будинку Верховної Ради України Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти був проведений круглий стіл – „Стан і перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні”.

Що спричинило його проведення, що зроблено нашими колегами-освітянами та урядовцями, які результати їхньої співпраці – про все це Ви, шановний читачу, і дізнаєтеся з цього редакційного матеріалу.

Все почалось з листа Тетяни Свирської, голови Асоціації позашкільних навчальних закладів України, до Катерини Самойлик та Олександра Мороза.

У листі Тетяна Іванівна заявила, що через відсутність узгоджених державних рішень щодо життєдіяльності системи позашкільної освіти, остання у критичному стані, на грані руйнації.

На тривогу відгукнулися колеги й керівники держави (див. вріз на с. 10), які й зібралися разом на круглий стіл, щоб обговорити нагальні проблеми, які мають місце в системі позашкільної освіти, проаналізувати нормативно-правові акти у сфері забезпечення позашкільної освіти та віднайти шляхи його убезпечення (див. вріз на с. 9).

Важливим завданням круглого столу було і фор-

Матеріал підготовлено
Ольгою Виговською

СТАТИСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

I. Позашкільні навчальні заклади, що підпорядковані МОН

1. Палаців, будинків дитячої творчості – 846.
2. Центрив, станцій юних техніків – 252.
3. Центрив, станцій юних натуралістів – 168.
4. Центрив, станцій юних туристів – 99.
5. Інших закладів – 127.

Всього 1 492, де навчається 1 млн. 200 тис. учнів, вихованців.

II. Позашкільні навчальні заклади спортивного напрямку системи МОН

Загалом у 2 584 відділеннях займається 347 тис. 628 учнів.

III. Позашкільні навчальні заклади, що підпорядковані Мінкультури

Дитячі музичні школи, художні школи, школи мистецтв, хореографічні школи, школи хорового співу. Всього 1 486 навчальних закладів, де навчається понад 300 тисяч дітей, працюють 36 147 викладачів, з них штатних – 32 048.

СТАН ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: реалії сьогодення

(за інформацією МОН України)

- В Україні діють 1493 позашкільних навчальних заклади системи освіти за основними напрямками: туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, художньо-естетичний та ін., охоплюючи 1,2 млн. дітей та підлітків.
- У 2000 році кожна 5-та дитина шкільного віку була вихованцем позашкільного навчального закладу.
- Відбулося скорочення контингенту учнів, слухачів центрив, станцій та клубів технічної творчості (35,5 %), юних натуралістів (16 %), туристів-краєзнавців (13,7 %) флотилій (39,3 %), центрив патріотичного виховання молоді (20 %), дитячо-юнацьких клубів фізичної підготовки (57,7 %).
- Головна причина полягає у тому, що у відповідності до Бюджетного кодексу України (ст. 91) їх утримання здійснюється за рахунок частини доходів місцевих бюджетів, які, виходячи з їх обсягів та власних пріоритетів, розподіляють видатки. На жаль, позашкільні навчальні заклади фінансуються, як правило, за залишковим принципом.

Як наслідок, закриття позашкільних навчальних закладів, скорочення профільності, згортання цілого ряду проектів і програм, не виправдане розширення платних послуг.

- Перехід позашкільної освіти у новий якісний стан співпадає з процесами реформування усєї системи освіти. *Розвиток варіативного виховання у сфері загальної середньої освіти надає особливої актуальності позашкільної освіти. Відсутність примусу, свобода вибору заняття робить позашкільний навчальний заклад привабливим для дитини різного віку.*

ХРОНОЛОГІЯ КРОКІВ ЩОДО ПОРЯТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1. **Лист Катерині Самойлик**, Голові Комітету з питань науки і освіти ВР України, від 08.09.2006 р. (витяг):

... Видатки на утримання позашкільних навчальних закладів не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Розподіл видатків здійснюється органами місцевого самоврядування самостійно, виходячи з обсягів доходів та пріоритетів у їх розподілі.

Позашкільні заклади, на жаль, не відносяться до пріоритетів, тому фінансуються за залишковим принципом.

Тому ... врахування (видатків – ред.) при призначенні міжбюджетних трансфертів, – на сьогодні є життєво необхідним для системи позашкільної освіти.

Тетяна Свирська,

голова Асоціації позашкільних навчальних закладів України

2. **Лист Тетяни Свирської Олександрю Морозу**, Голові ВР України, від 03.11.2006 р. (витяг):

... Призупинення дії Програми розвитку позашкільних навчальних закладів (далі всюди – Програма – ред.) – це буде черговий крок Уряду до свідомого руйнування позашкільної системи, здатної протистояти негативним явищам в дитячому та молодіжному середовищі.

3. **Лист Катерині Самойлик Прем'єр-міністру України Віктору Януковичу** від 21.11.2006 р. (витяг):

... просимо розглянути звернення Т. Свирської щодо недоцільності призупинення дії Програми ...

Сподіваємося на позитивне рішення.

4. **Лист Катерині Самойлик від Станіслава Ніколаєнка**, міністра освіти і науки України, від 30.11.2006 р. (витяг):

За дорученням Кабміну України МОН розглянуло лист від 21.11.2006 щодо недоцільності призупинення дії Програми ... та повідомляємо наступне:

... міністерство зверталося до Мінекономіки України з пропозицією не зупиняти дію зазначеної Програми, яку Мінекономіки не підтримало.

5. **Лист Катерині Самойлик від Володимира Яворівського**, голови Комітету з питань культури і духовності ВР України, від 08.12.2006 р. (витяг):

... Законопроект... був внесений 27 серпня 2002 року народними депутатами України ІV скликання С. Ніколаєнком, М. Бауером і Т. Прошкураторою.

... Члени Комітету ... завжди підтримували механізм фінансування позашкільних навчальних закладів... за рахунок коштів видатків місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

6. **Лист Катерині Самойлик** від 23.02.2007 р. (витяг):
Звертаються до Вас директори м. Галяча Полтавської області...

...Сільські ради не мають коштів для фінансування гурткової роботи. ... діти в селах втратили можливість займатися улюбленою справою.

... просимо Вашої допомоги у збереженні позашкільної освіти в Україні.

Н. Іляшенко, І. Горецький (райСЮТ, райСЮН).

7. **Лист Віктору Ющенку**, Президенту України, від 05.03.2007 р. (витяг):

... ГРОНУ розглянула Закон України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України" і звертається до Вас з проханням переглянути рішення щодо накладення вето на означений Закон.

Даний Закон забезпечить умови щодо збереження позашкільних закладів.

Віктор Олійник, координатор ГРОНУ

мування громадської думки* щодо сучасного стану та перспектив розвитку позашкільних навчальних закладів, тому потурбувалися про представницьке коло учасників круглого столу.

Відкрила круглий стіл Катерина Самойлик, голова Комітету ВР з питань науки і освіти, на якому з інформаційними доповідями щодо стану позашкільної освіти й виступили вже відома нам Тетяна Свирська й Олександр Шаліт, голова Президії Ради директорів шкіл естетичного виховання України, директор дитячої музичної школи № 35 м. Києва.

В обговоренні доповідей свої думки висловили директор МАН, директори Центрів позашкільної освіти Рівненської, Кіровоградської й Запорізької областей та м. Києва й Київщини.

А результатом проведення круглого столу стало прийняте Комітетом ВР України з питань науки і освіти **Рішення** „Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні”, витяг з якого ми і подаємо далі.

КОМІТЕТ УХВАЛИВ:

Визнати, що рівень законодавчого та нормативно-правового врегулювання діяльності позашкільної освіти як повноправної та реально діючої ланки освітньої системи країни потребує суттєвого удосконалення.

Кабінету Міністрів України:

- Розробити законопроект „Про затвердження Загальнодержавної програми виховання дітей та молоді”, забезпечити її необхідними фінансовими,

* Завдання формування громадської думки вирішувала і конференція, яку проведено для педагогічної громадськості України та зарубіжжя. На с. 12-14 її квітесенція – резолюція.

кадровими та інформаційними ресурсами.

- Внести зміни до діючих нормативно-правових актів щодо ...визначення нормативу фінансування ... з розрахунку на одного учня, а не на душу населення; встановлення розміру плати за навчання у державних школах естетичного виховання дітей, визначивши верхню межу оплати від мінімальної заробітної плати та встановити пільгові категорії учнів.

Комітету ВР України з питань науки і освіти:

- Домогтися прийняття ВР України законів України „Про внесення змін до деяких законів України” (щодо збереження дитячих позашкільних навчальних закладів).
- Домогтися подолання ВР України вето Президента України (щоб у Бюджетному кодексі України було передбачено, що видатки з місцевих бюджетів на позашкільну освіту враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів).

МОН України:

- Спільно з органами місцевої виконавчої влади та органами місцевого самоврядування вжити дієвих заходів щодо поновлення й відкриття обласних профільних позашкільних навчальних закладів художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, науково-технічного, туристично-краєзнавчого напрямів.
- Згадалася усталена фраза „Ініціатива завжди карана”, у справедливості якої відтепер — одні сумніви, тож я і радію за усіх нас, бо ми змінилися.

Наразі слід очікувати позитивних наслідків як в освіті, так і в країні!

УЧАСНИКИ КРУГЛОГО СТОЛУ

1. Комітет Верховної Ради України з питань освіти і науки:

- **Катерина Самойлик**
Голова Комітету з питань науки і освіти України;
- **Володимир Личук**
Голова підкомітету з питань базової освіти.

2. Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності:

- **Леонід Танюк**
Заступник голови Комітету;
- **Тетяна Галюк**
Головний консультант Секретаріату Комітету.

3. Комітет Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму

- **Марина Воловик**
Головний консультант Комітету.

4. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету

- **Ольга Пунда**
Головний консультант Комітету.

5. Міністерство освіти і науки України

- **Борис Жербовський**
Перший заступник міністра.

6. Представники Міністерства культури і туризму України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

7. Асоціація позашкільних навчальних закладів України:

- **Тетяна Сеєрська**
Голова Асоціації позашкільних навчальних закладів України, директор Київського палацу дітей та юнацтва;
- **Ірина Перушевська**
Директор Рівненського міського палацу дітей та молоді;
- **Людмила Листопадова**
Директор Кировоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості;
- **Світлана Подчерва**
Директор Чернігівського обласного палацу дітей та юнацтва;
- **Валентина Остапенко**
Директор Одеського міського палацу дитячої та юнацької творчості;
- **Наталія Савенко**
Директор Центру позашкільної освіти Святошинського району міста Києва;
- **Ірина Мосякова**
Директор Центру творчості „Шевченківець”;
- **Олена Биковська**
Доцент НПУ ім. М. Драгоманова;
- **Наталія Лисенкова**
Директор Центру дитячо-юнацької творчості міста Бердянська Запорізької області;
- **Оксен Лисовий**
Директор МАН учнівської молоді міста Києва;
- **Тамара Нестерук**
Директор Центру творчості дітей та юнацтва Київщини.

8. Всеукраїнська Рада директорів шкіл естетичного виховання

- **Олександр Шаліт**
Голова Президії Ради.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Міжнародної науково-практичної конференції*

„ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ І МОЛОДІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я (ФІЗИЧНОГО, ПСИХІЧНОГО, ДУХОВНОГО) ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ”

м. Київ, 19-22 березня 2007 р.

* Конференцію проведено з ініціативи Шевченківської районної у м. Києві ради та державної адміністрації, Управління освіти Шевченківського району м. Києва, Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” м. Києва за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України, Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації), Інституту проблем виховання АПН України, Центрального Інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України, Асоціації позашкільних навчальних закладів України, Асоціації керівників шкіл м. Києва, Фундації підтримки і розвитку позашкільної освіти, Благодійного фонду “Нова освіта”.

Прийняття
резолуції
конференції

Стан розвитку інфраструктури сфери дозвілля для дітей і молоді в Україні потребує розвитку і підвищення якості. Провідною соціальною інституцією для організації змістовного наповнення вільного часу дітей і молоді, їх виховання та всебічного розвитку здоров'я за наповненістю та різнобічністю своєї діяльності сьогодні є позашкільні навчальні заклади. В Україні з 1524 позашкільних навчальних закладів системи освіти у 1991 р. сьогодні функціонує 1481; є лише 1 дитячий стадіон; 5 дитячих парків. Кількість клубів за місцем проживання, діяльність яких координує Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту тільки в порівнянні з 2003 р. скоротилась на 150.

Понад 460 чоловік з усіх регіонів України а також Російської Федерації,

Республіки Білорусь, Грузії, Естонії, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Чехії взяли участь у конференції.

На пленарних засіданнях, чотирьох секціях, майстер-класах, зустрічі-засіданні у Комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України учасники конференції обговорили питання формування у дітей і молоді культури здоров'я засобами позашкільної освіти, теорії і практики діяльності сучасного позашкільного навчального закладу.

Вони зазначили, зазначили, що *проблема здорового способу життя молодіжного середовища переходить до категорії таких, що визначають рівень національної безпеки держави*. Свідченням цього є розширення функцій позашкільних навчальних закладів в напрямі соціально-педагогічного спрямування своєї діяльності, застосуванні інноваційних форм роботи та здоров'язберігаючих технологій з формування життєвих навичок щодо здорового способу життя, здійсненні внутрішніх та регіональних проектів, програм із здорового способу життя, профілактики різних соціальних відхилень у дитячому і молодіжному середовищі.

Водночас учасники конференції констатують, що потенціал позашкільних навчальних закладів використовується не повною мі-

ПРОГОЛОШУЄ

Позашкільним навчальним закладам:

- спрямувати зусилля педагогічних колективів на створення у кожному позашкільному навчальному закладі здоров'язберігаючого простору та розвиток внутрішньої інфраструктури, що його забезпечить;
- удосконалити зміст, форми і методи формування культури здоров'я гуртківців, сприяти розробці і активному функціонуванню цілісної навчально-виховної системи;
- формувати у дітей і молоді мотивацію до свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, вироблення навичок безпечної поведінки, становлення ціннісного пріоритету здоров'я;
- навчати педагогів здоров'язберігаючих технологій, підвищувати рівень їх компетентності щодо здоров'я та здорового способу життя, виховання культури здоров'я, підвищення психолого-педагогічної підготовки для роботи з дітьми.

ПРОПОНУЄ

Міністерству освіти і науки України, Академії педагогічних наук України:

- об'єднати зусилля державних органів управління освіти, культури, спорту, навчальних закладів різних типів та форм власності, наукових установ, громадських організацій з метою координації спільних дій з проблем подальшого підвищення якості позашкільної освіти;
- внести зміни до проекту Державної Програми розвитку освіти України на 2007-2011 роки щодо включення питань позашкільної освіти;
- затвердити штатний розпис і кваліфікаційні вимоги до різних категорій працівників позашкільних навчальних закладів;
- створити міжвідомчу координаційну раду з позашкільної освіти;
- внести зміни до наказу Міністерства освіти і науки України від 14.08.2002 р. № 461 щодо підвищення рівня доплат за зразкові, народні художні колективи;
- вжити заходів щодо забезпечення доступності позашкільної освіти, недопущення ліквідації позашкільних навчальних закладів, їх перепрофілювання;
- здійснити моніторинг стану позашкільної освіти з метою вироблення стратегічних механізмів її подальшого розвитку;
- удосконалити систему підготовки та перепідготовки педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;
- спрямувати діяльність позашкільних навчальних закладів, громадських організацій, фондів та різних соціальних інституцій на розробку та реалізацію освітніх регіональних програм з питань позашкільної освіти: „Змістовне дозвілля”, „Олімпійські резерви”, „Здоров'я”, „Позашкільні заклади „Незахищеним дітям України”, „Вулиця”, „Канікули” тощо;
- провести комплексний аналіз реально існуючого стану щодо здійснення психологічного патронажу у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, здійснити комплекс практичних заходів щодо удосконалення соціальної, психологічної підтримки дітей та молоді,
- вийти з пропозицією проведення на загальнодержавному рівні моніторингового дослідження щодо організацій, течій, напрямів молодіжної субкультури, діяльність яких носить елементи деструктивного впливу на розвиток та соціальне становлення дітей і молоді;
- розробити і фінансово забезпечити систему грантових програм, конкурсів для проведення наукових досліджень у сфері позашкільної освіти;
- розробити Державну програму вивчення історичної спадщини України засобами туризму та краєзнавства;
- щорічно фінансувати підготовку та видання наукової, навчальної та методичної літератури для системи позашкільної освіти, позашкільних навчальних закладів;
- вирішити питання безкоштовного проїзду груп учнів на оздоровлення, під час екскурсій, подорожей; безкоштовного відвідування групами дітей музеїв, парків, введення пільгових театральних абонементів;
- включити до „Переліку посад педагогічних і науково-педагогічних працівників” – посаду тренер-викладач ДЮСШ (СДЮСШОР), здійснювати фінансування ДЮСШ (СДЮСШОР) відповідно до Державного класифікатора не за розділом 13 „Фізкультура і спорт”, а за розділом 1 „Освіта”; ▶

ПРОПОНУЄ

Кабінету Міністрів України:

- здійснити моніторинг стану інфраструктури сфери дозвілля дітей і молоді з метою її поліпшення та розвитку;
- провести державну паспортизацію позашкільних навчальних закладів, що підпорядковані різним міністерствам та відомствам;
- впровадити механізм надання педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів пільг та статусу, які вони повинні мати у відповідності до діючого законодавства вчителів загальноосвітньої школи;
- доповнити пункт 22 розділу „Розрахунок показника обсягу видатків на освіту” Постанови Кабінету Міністрів від 5.09.2001 р. № 1195 „Про затвердження формули розподілу обсягу міжбюджетних трансферів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами”, взявши за основу розрахунок на 1(одну) дитину у позашкільних навчальних закладах;
- здійснити комплекс відповідних заходів щодо удосконалення роботи телевізійних каналів „Культура”, „Дитячий” та створення телевізійного каналу „Освіта”;
- провести моніторинг видань книг, журналів, газет для дітей і молоді, здійснити детальний аналіз їх змісту та впливу на становлення молодого покоління, внести пропозиції щодо закриття та припинення діяльності видань, змістовне наповнення яких несуть відверто негативний характер;
- створити систему державної підтримки педагогічної преси, періодичних видань для дітей та юнацтва та розробити державне замовлення на випуск для них літератури, теле- і радіопередач, фільмів тощо;
- підготувати Доповідну аналітичну записку ”Про ефективні механізми розвитку стимулювання спонсорського, меценатського руху на підтримку позашкільної освіти України”.

ПРОСИТЬ

Верховну Раду України:

- повторно розглянути законопроект про внесення змін до статей 89, 90, 91 Бюджетного кодексу України щодо фінансування обласних, міських, районних позашкільних навчальних закладів та закладів у сільській місцевості;
- внести зміни до ст. 53 Конституції України щодо забезпечення державою доступності і безоплатності позашкільної освіти;
- розробити і затвердити в установленому порядку законопроект Загальнодержавної програми виховання дітей і молоді;
- розробити і внести на розгляд Верховної Ради України нормативні положення ЗМІ щодо вимог запровадження жорстких обмежень демонстрації низькопробної кіно- та відеопродукції, яка під прикриттям „свободи творчості” негативно впливає на становлення та розвиток підростаючого покоління, сприяє поширенню у молодіжному середовищі різного асоціального негативу, злочинності, насилля тощо;
- розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про створення комісії з питань телебачення та радіомовлення для дітей та молоді з метою надання відповідних ліцензій для транслявання телепередач, програм, фільмів, мультфільмів тощо з присвоєнням їм коду віку, до складу якої ввійдуть педагоги, психологи, культурологи, лікарі, батьківська громадськість.

рою. Потребують модернізації зміст, форми і методи роботи, методичне забезпечення, вироблення критеріїв оцінювання процесу формування навичок здорового способу життя в умовах позашкільного навчального закладу, підвищення кваліфікації педагогів-позашкільників, удосконалення соціально-психологічної підтримки дітей і молоді тощо. Найявною є недосконалість правового захисту педагогів позашкільних навчальних закладів, нормативно-правового, наукового, навчально-методичного, матеріально-технічного і фінансового забезпечення їх діяльності.

Відсутність цілісної теорії виховання культури здоров'я підростаючого покоління, формування здорового способу життя, системності і взаємозв'язку зусиль державних і громадських структур та організацій, в тому числі школи, сім'ї та позашкільного навчального закладу. Разом з тим, в педагогічній науці залишається недостатньо розроблена проблема процесу формування здорового способу життя дітей і молоді в умовах позашкільного навчального закладу.

Учасники конференції вважають, що проблема здоров'я підростаючого покоління може бути вирішена лише за умови об'єднання зусиль держави, суспільства, сім'ї, освіти, громадськості, аналізу реального стану та здійснення практичних цілеспрямованих заходів на всіх рівнях.

Обговоривши шляхи вирішення зазначених проблем, Конференція проголошує, пропонує, (див. вріз на с. 13) та просить (див. вріз на с. 14).

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

ПЕРЕХРЕСТЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ Й ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:

*Педагогічні колективи позашкільників довели, що поза-
шкільна освіта — це освіта цільового вибору, це необхідний
компонент повноцінної загальної освіти.*

*Основним об'єктом навчання і виховання у позашкільному
навчальному закладі є конкретна дитина. Індивідуально-осо-
бистісний підхід тут реалізується не в намірах чи принципах,
а на практиці. Відсутність примусу, свобода вибору заняття
робить позашкільний навчальний заклад привабливим для ді-
тей різного віку.*

Інноваційна
ШКОЛА

СЕРЕДНЯ ШКОЛА У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вимоги сьогодення передбачають модернізацію середньої освіти, орієнтованої на розвиток і виховання вільної, інтелектуально та духовно розвинутої особистості, з почуттям національної ідентичності, з активною життєвою позицією.

Розуміння ролі школи та оточуючого середовища у сучасному і майбутньому житті підростаючого покоління, українського суспільства в цілому визначають основні важливі напрямки створення умов для всебічного розвитку особистості дитини, оптимального поєднання класно-

урочної, позакласної та позашкільної роботи, ефективної співпраці загальноосвітнього навчального закладу з позашкільними установами.

Прикладом успішної реалізації освітньо-виховних завдань можна вважати плідну співпрацю спеціалізованої школи № 41 ім. З.К. Слюсаренка Шевченківського району м. Києва з Центром творчості дітей та юнацтва “Шевченківець”, який цього

року відзначає своє 70-річчя від дня заснування.

У вересні 2004 року на базі нашої школи ЦТ “Шевченківець” було організовано роботу гуртка-студії “Колаж”, який став справжнім осередком спілкування і творчості майже всіх учнів початкової школи, учнів середніх класів та старшокласників. Починаючи з шестиліток-першокласників, усі залучені до оздоблення і художнього оформлення робочої кімнати гуртківців (їх творчої майстерні), до створення колективних та індивідуальних композицій, поробок та творів художньо-прикладного мистецтва. Виконання завдань за найрізноманітнішими темами і напрямками сприяє розвитку і реалізації творчих здібностей кожної дитини і забезпечує:

- активізацію пізнавального процесу, спрямованого на розширення знань про національні та світові художні традиції, природу рідного краю, процеси і технології виготовлення виробів, походження та властивості різних матеріалів;
- поглиблення та розширення розвивальних аспектів, які передбачають психолого-емоційний та художньо-естетичний розвиток дитини шляхом пізнання, одержання

**Олена
ОНАЩ**

Директор спеціалізованої школи № 41 ім. З.К. Слюсаренка м. Києва, президент Асоціації керівників шкіл України, кандидат педагогічних наук

знань про народну прикладну творчість, ремесла та оволодіння елементарними практичними навичками і вміннями, набуттям особистого досвіду;

- ефективність навчально-виховної діяльності, яка формує інтерес до історії своєї Батьківщини, дбайливе ставлення до виробу як результату людської інтелектуальної і практичної діяльності, виховання культурних, естетичних і моральних якостей;
- прищеплення дітям дбайливого ставлення до національно-культурних надбань, матеріально-інтелектуальних цінностей, екології – збереження оточуючого середовища.

Робота дітей у гуртку-студії “Колаж” (див. вріз на с.18) сприяє підвищенню інтересу до навчання і мотивації на здобуття глибоких знань з усіх навчальних предметів, зокрема, експериментальних (сенсомоторика, самопізнання, ділове спілкування, партнерство, об’єднаних у навчальну дисципліну – економічну психологію) за програмою “Орієнтир”. Програма “Орієнтир” (“Підготовка учнівської молоді для підприємницької діяльності”) використовується у нашій школі для розширення та поглиблення розвивальних можливостей навчальних предметів, вносить зміни у зміст навчання, методики викладання, форми організації навчальної діяльності, самостійного і пізнавального учіння школярів з метою їх всебічного розвитку та допомоги у правильному виборі майбутньої професії.

Ми вважаємо, що сенсорний розвиток дитини – це розвиток сприйняття та формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, розмір, колір, положення у просторі, а також запах, смак та інше. З розвитком сенсомоторики (лат. відчуття) у дитини розширюються можливості сприйняття естетичних цінностей людини і суспільства, а з нього починається пізнання. Ось

чому сенсорні здібності є фундаментом розумового розвитку дитини. Вони допомагають розвивати інтелектуальні вміння (спостерігати, запам’ятовувати, порівнювати), у дітей розвивається довільність пізнавальних процесів (учні знають, що розпочате завдання потрібно закінчити, і намагаються це робити, вони наполегливі і дисципліновані у дотриманні правил поведінки під час гри чи роботи), розкривається творчий потенціал (визначення власного способу вирішення проблеми чи виконання завдання, спостерігається зниження рівня агресії і тривожності, підвищення рівня емпатії). Розвиваються такі психічні процеси, як: увага, пам’ять, сприйняття, мислення).

У рамках експерименту нами проведено моніторинг розвитку психічних процесів учнів 4-А класу за три роки. Майже всі учні відвідували гурток “Колаж”. Відслідковувалась стійкість уваги, зорове сприйняття, обсяг короткочасної та механічної пам’яті, візуальне мислення. Результати моніторингу усіх показників свідчать

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ ГУРТКІВЦІВ

Члени гуртка є найактивнішими учасниками проєкту “Земля – екологічна ніша людства”, який другий рік успішно здійснюється в школі, беруть активну участь у міських, районних конкурсах, виставках, присвячених охороні навколишнього середовища, та інших заходах різноманітної тематики. Це сприяє самоствердженню кожної дитини, відчуттю нею успіху. Задоволеність власними результатами, здобутками стимулює заняття дитини творчою діяльністю, формує відповідальне, бережливе ставлення до своєї роботи і повагу до результатів роботи інших, зміцнює віру у власні сили, спонукає до творчого мислення.

Результати кропіткої роботи гуртківців постійно виставляються на стаціонарній виставці у школі. Діти з притаманною їм ширістю, відвертістю і самовіддачею втілюють свої емоційні переживання в неповторні образи своїх близьких: бабусь, дідухів, батьків; улюблених сюжетів та казкових героїв; орнаментів та вишивок, примхливих капелюшків і костюмів для ляльок; вироби з бісеру, віночки, ікебани, композиції з хутра, тканин, вовни, поліетилєну тощо. Особливо зацікавлення викликають у відвідувачів вироби із вторинної сировини: целофану, різних видів упаковки, залишків тканин, хутра, шкіри, риб’ячих кісток, різноманітних металевих баночок, пластмасових і скляних пляшок, старих платівок, дисків, які підлягають утилізації, а в руках наших вихованців під керівництвом талановитої людини, надзвичайно скромної і творчої Олени Давидівни Андрєєвої перетворюються у цікаві іграшки, композиції, прикраси, ляльки – перетворюються на диво. За різноманітністю використання матеріалів і технік виконання робіт це робота не одного гуртка, а цілого сузір’я.

Найкращі роботи були представлені на міжнародній виставці “Пак Експо 2006” і відзначені почесним дипломом Клубу пакувальників України, експонувалися у Палаці “Україна” під час святкування 20-річчя талановитого і популярного ансамблю “Пуль”, який успішно працює у ЦТ “Шевченківець”. Уперше в історії проведення Всеукраїнського конкурсу студентських робіт з проблем пакувального виробництва на заключному міжнародному семінарі, який відбувався на базі університету харчових технологій, учнівські роботи гуртка-студії “Колаж” викликали зацікавлення.

Успішній діяльності гуртка-студії “Колаж” допомагають налагоджені партнерські стосунки з Національним технічним університетом України (КПІ), зокрема кафедрою хімічного, полімерного та силікатного машинобудування, яка традиційно проводить профорієнтаційну роботу в школі. При ознайомленні учнів із сучасними аспектами пакувальної індустрії виникла ідея використання пакувальних матеріалів у прикладному мистецтві. Так з’явилася нова серія оригінальних художніх виробів і композицій з полімерних пляшок різного кольору, поліетиленових пакетів, пакувального паперу, стрічок, мотузок тощо.

Значною подією для нас стала участь у виставці “Вторинне використання упаковок”, яка проходила у Державному політехнічному музеї при НТУУ “КПІ”. Відзначені оригінальні експонати гуртківців: скляні пляшки, оздоблені пластиліном, розмальовані фарбами у стилі Петриківського розпису; композиції квітів і картин з кісток і хребта риб; ціла колекція персонажів з повісті М. Гоголя “Вечори на хуторі біля Диканьки”; серія писанок і кошик з продуктами до Великодня, виготовлені з різного пакувального матеріалу.

про зниження низького рівня цих процесів та значне підвищення високого. Особливо відрізняються позитивні результати моніторингу візуального мислення.

Уміння і навички, отримані школярами у гуртку “Колаж”, інтегруються у навчальні предмети. У першу чергу, в художню працю, образотворче мистецтво, трудове навчання, географію, історію, природознавство, основи економіки, українознавство, хімію, біологію тощо.

Спільна робота нашої школи і ЦТ “Шевченківець” засвідчує, що організована таким чином гурткова робота є ефективною, повинна продовжуватись і розширюватись, урізноманітнюватись, щоб поступово охоплювати більшу кількість учнів середніх і старших класів з метою розвитку творчої пізнавальної активності та інтересу учнів, формування культурно-естетичних смаків, ініціативності та неординарності художньо-образного мислення, високого рівня свідомості і культури підростаючого покоління.

Ми дуже вдячні творчому колективу ЦТ “Шевченківець”, особливо його директору, фахівцю найвищого рівня, творчій і талановитій особистості, справжньому лідеру і менеджеру, інтелігентній людині – Мосяковій Ірині Юліївні за нашу творчу співпрацю, за гурток-студію “Колаж”.

Готові продовжувати і розширювати творчі зв’язки і плідну співпрацю.

ФОРМИРОВАНИЕ УМЕНИЙ КОНСТРУКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

КАК ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В ПРАКТИКЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ДЕТСКОГО ЦЕНТРА "АРТЕК"

По материалам Всемирной организации здравоохранения, *здоровье населения определяется в основном:*

- образом жизни на **50%**,
- неблагоприятным воздействием среды обитания (по совокупности факторов) до **20%**,
- наследственностью на **20%**,
- качеством медико-санитарной помощи на **10%**.

Нестабильный, конфликтный, во многом агрессивный человеческий социум формирует такое же отношение к действительности у подростков. Многие педагоги, психологи, социологи и философы в своих работах сходятся в одном: если человечество хочет выжить, необходимо начать изменять образ мышления и жизни, характер отношений между людьми, народами и государствами. Необходим переход в другое культурное состояние, которое основывается на идеях построения культуры мира и ненасилия, культуры жизнеспособности, культуры здоровья.

В материалах ЮНЕСКО читаем: „... в известном смысле человечество должно пройти глобальную школу, чтобы «учиться жить вместе», уметь разрешать конфликты любого уровня

без применения силы” [7, 326]. Сильная сторона деятельности „Артека” как раз заключается в этих словах. „Артек” всегда в своей деятельности следовал этой цели — учил детей жить, работать, отдыхать, учиться вместе, находить общий язык детей разных национальностей, социальных групп, детей и взрослых. Смена власти, политических ориентаций, передел границ — все это не изменило глубоко гуманистической сути „Артека”. Сегодня мы лишь по-новому расставляем акценты, взяв за основу тезис о воспитании культуры мира и ненасилия, культуры жизнеспособности как овладении искусством жить в мире непохожих людей и идей, исповедуя мысль о том, что каждый человек есть пересечение многих культур. Это глубоко нравственная позиция, которая является одной из центральных ценностей в педагогической системе деятельности Международного детского центра „Артек”.

В настоящее время и педагоги, и психологи „Артека” отмечают, что дети иначе общаются друг с дру-

*Інноваційна
школа*

Наталья ЦАРЬКОВА

Директор детского лагеря „Озерный”
Международного детского центра „Артек”

гом: если 10-15 лет назад брань, нецензурная речь была редкостью при выяснении отношений между подростками, то теперь это обыденность и повседневность. Если драка для мальчиков и в более стабильные времена была способом выяснения отношений, то теперь унижение личности и достоинства детьми друг друга может принять совсем иные очертания, как калькой снятые с примитивного и жестокого телевидения. Появились крайности в поведении детей: дети с высокой личной тревожностью, неуверенные в себе или, наоборот, демонстративные, с повышенной потребностью в успехе и внимании к себе окружающих, стало больше замкнутых детей.

Доктор психологии А.Г. Асмолов в своих публичных выступлениях констатирует, что сегодня конфликт и агрессия становятся нормой поведения в детской среде.

Педагоги „Артека” встревожены именно психическим здоровьем детей. Психическое здоровье рассматривается как собственная жизнеспособность человека, которую можно рассматривать как интегрированное свойство личности, обладающей ценностными ориентациями, личностными качествами, разносторонними способностями, умениями, базовыми знаниями о законах бытия, позволяющими ей успешно функционировать и развиваться в динамично меняющемся, нестабильном социуме. Это свойство личности деятельного человека, ответственно относящегося к собственному существованию, такой человек выступает как субъект самоопределения и саморазвития, инициативный носитель и проводник духовно-нравственных ценностей.

Данное свойство личности проявляется в здоровьесберегающей деятельности, активной работе по образованию самого себя и окружающей среды. Оно предполагает поведение, ориентированное на здоровый образ жизни, на обретение духовно-

нравственных ценностей как в условиях повседневной реальности, так и в трудных жизненных ситуациях.

Под жизнеспособной личностью мы понимаем индивида, готового к самоопределению (нравственному, личному, социальному, профессиональному), умеющему строить жизнь по собственному сценарию, управлять ею, нести ответственность за результаты своего труда, справляться с возможными неудачами.

В соответствии с положениями Всемирной организации здравоохранения [3, 147] мы опираемся на следующие составляющие психического здоровья:

- осознание и чувство непрерывности, постоянства и идентичности своего Я;
- чувство постоянства и идентичности переживаний в типичных ситуациях;
- критичность к себе, своей деятельности, ее результатам;
- адекватность психических реакций;
- способность управлять своим поведением в соответствии с социальными нормами;
- способность к планированию собственной жизни, реализации поставленных целей;
- способность изменять способы поведения в соответствии с жизненными ситуациями и обстоятельствами.

Эксперты Всемирной организации здравоохранения на основе проведенных в разных странах исследований пришли к выводу, что нарушения психического здоровья чаще встречаются у детей, находящихся в дисгармоничных отношениях со взрослыми: с родителями, педагогами.

Конечно, этому существует масса объяснений: в последние годы изменилась ситуация и в семьях. Подростки, которые воспитываются в семьях с нездоровым психологическим климатом, не осознают свою жизненную позицию, с трудом определяют свою личную позицию к ценностям окружающего мира. И здесь встает очень важная проблема: развитие коммуникативной и эмоциональной компетентности и потребностно-

мотивационной сферы личности детей.

Серьезные изменения происходят и в профессиональной жизни людей. Те, кто получают возможность работать, должны быть не только квалифицированными специалистами в своей области, но и обладать рядом совершенно новых социальных навыков:

- они должны уметь общаться с самыми разными категориями людей,
- быть способными работать в команде,
- заинтересовывать и мотивировать других,
- быть более терпимыми, внимательными и гибкими [9].

По исследованиям Киевского института образовательной политики, абсолютный объем знаний выпускника вуза откатился на третье или четвертое место среди тех его характеристик, которых жаждут нынешние работодатели. Лидируют:

- умение быстро и эффективно учиться,
- желание совершенствоваться,
- способность „держать удар”,
- способность адаптироваться к новому.

Нарушения психического здоровья происходят там, где наблюдается неумение найти так называемую золотую середину между умением отдать и брать, быть одному и быть среди людей, любви к себе и любви к другим, свободы и права на выражение чувств и способности осознавать эти чувства, управлять ими, руководствоваться в поведении эмоциями или эмоциональным интеллектом.

В Международный детский центр „Артек” приезжают подростки в возрасте от 10 до 16 лет. Именно в этот период возникает чувство взрослости. Продолжается процесс формирования и развития самосознания ребенка: ребенок начинает осознавать свои личные особенности. Многие психологи отмечают, что совершенствование самосознания характеризуется особенным вниманием ребенка к собственным недостаткам. Желательный образ „Я” у подростков обычно складывается из ценимых ими достоинств у

других людей. Формируются деловые качества личности.

Проанализировав социально-психологические изменения в обществе последнего времени, ситуацию личностного развития ребенка, приезжающего в „Артек”, кадровый потенциал — это студенты-психологи ранее гуманитарного института „Артек”, а сейчас Крымского гуманитарного факультета НПУ им. Драгоманова, мы пришли к выводу, что стержневой идеей педагогической программы детского лагеря „Озерный” может стать идея формирования умения конструктивного общения подростков. И в течение последних пяти лет успешно реализуем ее через модель детской программы „Академия искусства общения” (см. врез на с. 22).

Как уже отмечалось ранее, идея программы реализуется через модель детской программы „Академия искусства общения”: игровую программу (5 занятий) на основе интерактивных игр наших, собственно артековских, и психологических игр и упражнений психолога Клауса Фопеля (Германия), и, конечно, адаптирующую разнообразную коллективно-творческую деятельность (см. врез на с. 23).

К.Д. Ушинский писал: „...Не думайте, что все это пройдет бесследно с периодом игры, исчезнет вместе с разбитыми куклами и разломанными барабанами, весьма вероятно, что из этого завяжутся ассоциации представлений и вереницы этих ассоциаций, которые со временем не разорвет и не переделает их на новый лад, свяжутся в одну обширную сеть, которая определит характер и направление человека”.

В программе каждого занятия мы предлагаем несколько (4-6) интерактивных игр. Педагог-организатор вправе определить, какие игры наиболее необходимы для проведения в конкретном отряде. Возможно проведение игр не отрядом, а малыми контактными группами (от 8 до 12-15 человек). Занятия планируются и

ИДЕЯ КОНСТРУКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ ПОДРОСТКОВ – СТЕРЖЕНЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРОГРАММЫ

Эта идея восходит к сохранению психического здоровья ребенка, к развитию его эмоционального и социального интеллектов, развитию способности устанавливать и поддерживать контакты, строить позитивные отношения с собой, окружающими, миром.

Конструктивное общение – уровень, на котором основной целью общения является удовлетворение потребности в эффективном результате общения, выражаемом через позитивное эмоциональное состояние. Особо выделим два критерия конструктивного общения, как общения, не разрушающего личности участвующих в этом процессе и как ведущего к обязательному итогу, окрашенному позитивным эмоциональным состоянием.

„Эмоциональный интеллект” – сравнительно новый термин, но под другими названиями это понятие существовало в течение долгого времени. В наши дни он приобрел повсеместное распространение и, в частности, наиболее пригоден для описания тех свойств мышления, в которых очень нуждаются современные люди. Дэвид Майер (США) определил эмоциональный интеллект как „группу умственных способностей, которые помогают воспринять и понять ваши собственные чувства, равно как и чувства других людей, что ведет к способности регулировать ваши чувства” [7].

Гарри Алдер (США) определил пять составляющих элементов эмоционального интеллекта:

- знать свои эмоции,
- управлять своими эмоциями,
- формировать собственные мотивации,
- определять эмоции других людей,
- управлять взаимоотношениями [1].

Гарднер (США) делает акцент именно на осознании эмоций нашим умом.

По Д. Майеру: „социальный интеллект – способность, возникающая на базе комплекса интеллектуальных, личностных, коммуникативных и поведенческих черт, включая уровень энергетической саморегуляции психических процессов; способность прогнозировать развитие межличностных отношений, интерпретировать полученную информацию и поведение, готовность к межличностному взаимодействию, принятию решений, достигая гармонии с собой и окружающим миром” [7].

В своей педагогической деятельности мы интегрируем традиционный артековский подход, в частности технологию создания временного детского коллектива на основе разнообразной творческой адаптирующей деятельности, с принципом лично-ориентированного подхода через адаптивную специализированную программу на основе интерактивных игр и упражнений. Эта игровая программа помогает детям в бесконечно меняющихся социальных, психологических условиях сформировать важнейшие социальные навыки, определяющие следующие цели и задачи программы:

- способствовать формированию позитивного отношения к себе каждого ребенка;
- способствовать формированию умения строить конструктивные отношения с собой, окружающими, миром (Я + Окружающие + Мир);
- воспитывать уважение к различиям в людях, религиях, культурах, народах и т.д.;
- способствовать формированию умения работать в команде, заинтересовывать и мотивировать других.

проводятся в различные периоды смены в соответствии с логикой развития смены.

Есть игры, которые можно использовать в каждом занятии как своеобразный ритуал. Структура занятия следующая:

1. *Организирующая часть* – объяснение цели и задач занятия.
2. *Развивающая часть* – проведение интерактивных игр.
3. *Формирующая часть* – анализ игр.

В конце каждой игры и каждого занятия мы предлагаем вопросы для обсуждения (личностного анализа и попытки собственного осмысления участия в играх). Затем в конце занятия, после обсуждения, предлагаем одну из возможных интерпретаций занятия, своеобразную социальную установку, то, в конечном счете, к чему мы подводим детей ходом всего занятия.

В конце каждой смены проводится анкетирование детей по степени удовлетворенности своим пребыванием в „Артеке”. Результаты стабильно позитивные. Один из вопросов: „Чему ты научился в «Академии искусства общения»”? Дети отвечают: „Я поняла, что если я захочу, я смогу ВСЕ, я стала увереннее в себе”, „стал более коммуникабельным”, „я нашел верных друзей”, „меньше стал курить”, „я стала веселее и добрее”, „научилась не бояться публички”, „стал более активным”. Дети продолжают предложение „«Академия искусства общения» – для меня это...” – „познание

людей”, „игры, помогают научиться понимать и уважать других”, „игры помогают открыть новое в себе”, „помогают решать конфликты в отряде”, „учат выражать свободно свои мысли”, „развивает дипломатию”, „способ развить свой внутренний мир ...”. Через игровую программу дети постигают простые жизненные мудрости. Подросткам эти мудрости помогают установить позитивные отношения с самим собой, окружающими не только в „Артеке”, но и затем становятся социальными умениями, возможными для использования в дальнейшей жизни в выстраивании взаимоотношений с собой, окружающими, миром.

Э. Фромм убежден, что „жизнь есть искусство – по истине самое важное и в то же время самое трудное из всех практикуемых человеческим искусством, в котором „человек и творец, и предмет своего искусства, и скульптор, и мрамор, и врач, и пациент” [11, 25]. Следовательно, путь к здоровью – это овладение искусством жить, это нахождение той золотой середины между социально-экономическими условиями жизни человека и собственной внутренней природой, осознанием ее и следование ей. И чем раньше человек начнет осознавать себя творцом своей жизни, своих отношений с собственным „Я”, окружающими, миром, тем более гармоничен, жизнеспособен, а проще, здоров он будет.

ИГРОВАЯ ПРОГРАММА

1 занятие: „Узнаем друг друга, учимся друг другу доверять”. (Игры на знакомство, на установление доброжелательных взаимоотношений: „Паутина”, „Знакомство”, „Имя и движение”, „Роботы”, „Создание статуи”).

2 занятие: „Учимся ладить друг с другом, радуясь сходству, уважая различия”. (Игры на корректировку взаимоотношений, на формирование позитивного отношения к разным людям: „Все мы чем-то похожи”, „Истина и ложь”, „Маленький начальный”, „Концентрические круги”, „Каков я в отношениях с людьми”).

3 занятие: „Как управлять конфликтом”. (Игры на развитие способности научиться видеть разницу между собственными эмоциональными состояниями: гнев, агрессия, радость, печаль, игры на понимание, что эмоции могут быть „умными”, управляемыми: „Толкалки”, „Тух-тиби-дух”, „Накопительные комплименты”, „Говорящие очки”, „Золотой” и „«Горячий» стул”).

4 занятие: „Проблемы можно решать”. (Игры на развитие партнерских отношений, на развитие умения строить общение на равных, умения принимать решение самостоятельно и говорить о своих чувствах: „Камушек в ботинке”, „Стряхни”, „Выше-ниже”, „Поговорим о чувствах”).

5 занятие: „Учимся сотрудничать, строить конструктивные отношения со сверстниками и со взрослыми”. (Игры на развитие способности к кооперации, развитие навыка межличностного общения как со взрослыми, так и со сверстниками: „Распускающийся бутон”, „История с продолжением”, „Кто я”, „Групповой портрет”, „Ночной поезд”, „Сделай родителей счастливыми”, „Оправдание чужих ожиданий”, „Аплодисменты по кругу”).

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Алдер Г. Техника развития интеллекта. СПб.: „Питер”, 2001г.-С. 192.
2. Игры – обучение, тренинг, досуг... /Под редакцией В.В.Петрушинского. // Педагогические игры. Книга 5. – М., 1994г.
3. Журавлев Д. Психическое здоровье во многом определяет физическое.// Народное образование.- 2004г.-№8.-С.147.
4. Козлов Н.И. Психологические игры, или как научиться ладить с окружающими // 3-е изд., перераб. и доп. – М.: „АСТ – ПРЕСС”, 1998.- С.320.
5. Кривцова С.В., Мухаматулина Е.А. Тренинг: навыки конструктивного общения с подростками. – М.: „Генезис”, 1999г.
6. Куницина В.Н., Казаринова Н.В., Погорлыша В.М. Межличностное общение. – СПб.: „Питер”, 2001. – С.544.
7. Майерс Д. Социальная психология. Интенсивный курс. – СПб.: „Прайм-Еврознак”, 2002.
8. Соколова Э. Образование – путь к культуре мира и толерантности.// Народное образование.- 2002г.- № 2.- С.326.
9. Словарь психолога – практика / Сост. С.Ю. Головин. – М.: „Харвест”, 2001.-С. 976.
10. Фопель К. Как научить детей сотрудничать. Практическое пособие для педагогов. Ч.1-4.– М.: „Генезис”, 2001г.
11. Фромм Э. Человек для себя. – Минск: „Коллегиум”, 1992.- С.25.

**Інноваційна
школа**

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПІДЛІТКІВ

Ігор ЯКОВЛЕВ

Директор Донецького обласного Центру туризму і краєзнавства

Входження підлітка в життя суспільства – складний, іноді болючий, але завжди відповідальний процес.

Психологами і педагогами-практиками розроблена достатньо впливова система виховання здорового способу життя у молодого покоління. Як правило, робота з підлітками спрямовується на профілактику “основного

набору” шкідливих звичок: алкоголізму, тютюнопаління і наркоманії, а також запобігання захворюваності СНІДом. Стосовно цих питань розроблено велику кількість тренінгів, бесід, практикумів та ін.

Проте, крім шкідливих звичок, існує ціла низка видів девіацій у підлітків. Темпи кількісного зростання деяких з них сьогодні мають загрозливий характер. Це обумовлено цілим колом економічних, соціальних і культурних причин. За допомогою різних ЗМІ в суспільній свідомості активно культивується все більше відокремлення особи від соціуму (наприклад, ще не так давно неприйнятний в нашому суспільстві американізм „це твої проблеми”).

Деякі девіації носять техногенний характер. Одним з найяскравіших прикладів цього є ігроманія. Ще не так давно ця проблема стосувалась виключно дорослих, в основному чоловіків, що грають в казино (пригадайте

роман Ф.М. Достоевського „Ігрок”). Зараз ця девіація активно розповсюджується серед підлітків незалежно від гендерних відмінностей. Всупереч поширеній думці, основна небезпека – зовсім не ігрові автомати, а комп’ютерні ігри. Дорослий, як правило, захищений від ігроманії. Він, так чи інакше, занурений в соціальне життя – як правило, працює, в нього є сім’я або особисті взаємовідносини, і в основній масі випадків гра не витісняє реальне життя. Підліток менш захищений. Його основним заняттям є виключно навчання, що залишає масу вільного часу, який можна присвятити комп’ютерним іграм або телевізору. В результаті він ризикує повністю зануритися у віртуальний простір. В цьому випадку в нього різко знижується соціальна адаптація. Навіть якщо надмірне захоплення комп’ютерними іграми не набуває характеру манії, підліток, що проводить основну частину часу за комп’ютером, слабо розвивається фізично. Втрачається навіть сама мотивація. Навіщо йому займатися карате, якщо супротивника можна легко перемогти на екрані монітора?

Ще одним чинником зниження соціальної адаптації є зникнення в пострадянському суспільстві стрункої системи всеохоплюючої організаційної роботи з підлітками.

Багато підлітків потрапляють в ситуації, які А. Камю визначив як “самотність у

натовпі”. Самотність може призвести до такої крайньої форми девіації, як аутизм.

Лякають також темпи зростання суїциду та латентного суїциду серед підлітків. Серед тих, хто схильний до цих форм девіації, багато кому властива ранима психіка та підвишена обдарованість. Обдарована людина взагалі найуразливіша до відношення до тиску соціуму.

Випадки девіації, особливо в їх крайніх проявах, як правило, стають об'єктом психологічної корекції за допомогою фахівців.

Таким чином, небезпекою в перехідному віці є не тільки можливість виникнення шкідливих звичок, але й ризик виникнення девіацій (з яких ми навели лише деякі), а також різноманітних „неврівноважених станів”. Саме тому в роботі з підлітками перехідного віку має застосовуватись інтегрований підхід.

Особливу роль в цьому напрямі роботи відіграють позашкільні установи. Йдеться не тільки про роботу гуртків. Одним з найважливіших напрямків в рамках інтегрованого підходу до формування здорового способу життя є робота у вигляді активних форм оздоровлення дітей в літній період. До цих форм роботи відносяться: туристичні походи, змагання, дослідницькі експедиції, профільні оздоровчі табори, літні школи тощо.

В даній роботі наведені деякі короткі підсумки досвіду оздоровлення дітей в Приазовській археологічній експедиції Донецького обласного Центру туризму і краєзнавства (керівники В.М. Горбов та К.В. Кабанова) (див. вріз на цій сторінці).

Експедиція є прекрасною школою підвищення соціальної адаптації підлітка. Він постійно знаходиться серед

ОЗДОРОВЧИЙ ЕФЕКТ ЕКСПЕДИЦІЇ

Участь школярів в роботі археологічної експедиції має свої традиції. Кожна експедиція має свій напрям роботи. Приазовська археологічна експедиція Донецького обласного Центру туризму і краєзнавства займається дослідженнями поселень пізнього бронзового віку (XVI-X ст. до н.е.). За більш ніж 20 років існування експедиції накопичена ціла низка спостережень, частина з яких використана в даній роботі.

Експедиції за участю школярів мають цілком конкретний академічний та науковий зміст. За матеріалами, що отримані Приазовською археологічною експедицією, написано понад 150 наукових робіт, проведено дві міжнародні конференції. Проте для підлітка експедиція – це, в першу чергу, активний відпочинок.

Як же поєднується робота із відпочинком? Все починається з вибору місця для табору. Археологічні експедиції, в яких беруть участь тільки дорослі, можуть працювати в найнесприятливіших природнокліматичних умовах. Для експедицій за участю школярів вибір об'єкту досліджень має відповідати таким вимогам: пам'ятник, на якому проводитимуться розкопки, повинен представляти значний науковий інтерес; табір повинен знаходитись в тіні (лісопосадка, ліс); поблизу має знаходитись водоймище, придатне для купання (море, досить глибока річка з чистою проточною водою); джерело питної води повинне знаходитись недалеко. Дотримання цих умов забезпечує як науковий успіх, так і нормальне функціонування наметового табору експедиції.

Дуже важливим є співвідношення часу роботи на розкопці і часу для відпочинку. Гуртківець, на відміну від дорослого, знаходиться на розкопці не більше 4 годин на день, причому тільки в ранковий час (до 10⁰⁰). Потім, після відпочинку, коли спаде спека, проводиться колективний вихід на річку або море. Дуже важливим моментом є урахування індивідуальних фізичних здібностей кожного підлітка – з одного боку, він має відчутти свою причетність до наукових досліджень і навчитися працювати фізично; з другого боку, він не повинен перевтомлюватися.

Проте для підлітка, що вперше потрапив в експедицію, це достатньо серйозне випробування. Підйом вранці, робота на розкопці, тривалі піші переходи до водоймища передбачають певне напруження. Робота на розкопці вимагає від хлопців уважності і завзятості. Але саме так виробляється фізична витривалість і розвивається воляова сфера. Адже будь-які зусилля виправдовуються радістю відкриття [5]. Не меншим випробуванням для новачка є експедиційний побут. Багато хлопців уперше ставлять намети, рубають дрова, топлять піч, копають землю (на відміну від копання городу, потрібно вміти викидати ґрунт на відвал, як правило, достатньо високий). Дівчата часто вперше мають справу з роботою на кухні, та й готувати на похідній печі складніше, ніж на газовій. Багато новачків, розпечених домашньою їжею, вчаться їсти експедиційну їжу. Вдячні мами говорять потім, що їх діти за обіднім столом більше не капризують.

Профілактика шкідливих звичок ведеться не тільки в ході бесід біля вогнища. Багато старшокласників, на жаль, палять. Але в експедиції вони мають нагоду на практиці переконатися в шкідливість куріння. Спробуйте помахати лопатою на розкопці і пройти в день 15-20 км з цигаркою в зубах!

Археологічна експедиція – це не тільки активне оздоровлення. Експедиція вириває підлітків з буденного міського середовища, малорухливого способу життя, міського смогу. Гуртківець, за плечима яких декілька польових сезонів, одержують значний життєвий досвід, вчаться самозабезпеченню. Багато хто з хлопців, що служили в армії після участі в експедиції, говорили потім керівникам, що їм було набагато легше служити, ніж іншим.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЕФЕКТ ЕКСПЕДИЦІЙНОГО СПІВАВТОРСТВА

1. *Випускниця гуртка І.* перенесла в дитинстві важке захворювання. У неї виробилася ціла низка комплексів, а також практично повне невміння спілкуватися з людьми. До гуртка археології її привів класний керівник із проханням взяти дівчину в експедицію. Спочатку їй було дуже важко. Потім вона була втягнута в експедиційне життя і поступово ставала розкутою. Вона навіть почала сміятися. У неї з'явилися друзі і подруги, з якими вона підтримує стосунки вже близько 10 років. Після повернення з експедиції вона серйозно зайнялася науковою роботою, двічі посідала І місце на Всеукраїнському конкурсі МАН на секції археології. Вже в 11 класі у неї з'явилися перші публікації у вузівських наукових збірках. Після закінчення університету вона відійшла від археології та успішно зайнялася журналістсько-публіцистичною діяльністю. Зараз вона працює головою відділу в редакції однієї з газет м. Києва.

2. *Випускник Р.,* навчаючись у 7 класі середньої школи, почав писати вірші і музику. Він завжди був улюбленцем експедиції. Перша невдача в особистому житті стала для нього, підлітка з тонкою духовною організацією, справжнім крахом усього життя. Керівнику стало відомо, що у нього з'явилася схильність до суїциду. У пошуках виходу з ситуації біля вогнища був організований вечір, присвячений творчості поета "срібного віку" М.С. Гумільова. Його вірші дуже сподобалися Р. Далі було розказано історію про те, як у юності М.Гумільов намагався отруїтися. В кінці вечора було сказано: "Ось бачите, скільки прекрасних віршів не було б написано, якби поет помер у юності". Це справило на Р. сильне враження. В даний час він – професійний музикант, пише пісні і керує рок-гуртою.

3. *Гуртківець Ю.* живе в досить складних сімейних умовах. Його мати – домашній тиран, а батько постійно в сім'ї не живе. Це призвело до того, що у Ю. виробилася крайня невпевненість в собі. При цьому йому притаманний високий інтелект, він чудово вчиться. Краше за усе йому давалися письмові роботи, оскільки він соромився говорити. Коло спілкування серед однолітків було відсутнє. Його невпевненість в собі була помітна навіть по ході. Він завжди ходив опустивши голову і плечі, прагнув не дивитися в очі. Поїздки в експедицію його суттєво змінили. Він став краше говорити, навчився дивитися в очі. У нього змінилася хода, з'явилася почуття гумору. Не можна сказати, щоб Ю. повністю позбувся своїх комплексів. Але зараз це вже інша людина, до того ж у нього попереду як мінімум два сезони.

своїх товаришів. Він повинен навчитися толерантності, умінню знаходити спільну мову з іншими. Цьому сприяють всі умови експедиційного життя. Хлопці працюють пліч-о-пліч на розкопі. Тут дуже важливо навчити їх не тільки виконувати свій обсяг роботи, але й допомагати іншому. Експедиції знаходяться в умовах самозабезпечення. В такій ситуації всі залежать один від одного. Якщо черговий проспав або вчасно не приготував їжу, всі залишаться голодними. Якщо вчасно зранку не сходили по воду, ті, що прийшли з розкопу, не зможуть втамувати спрагу. Ця взаємозалежність виробляє відповідальність, „відчуття ліктя”. В міських умовах досягти подібного ефекту дуже важко, практично неможливо.

Знаходження в експедиційному співтоваристві іноді має психотерапевтичний ефект. Деякі приклади наведені у врізі на цій сторінці.

Наведені спостереження показують, що умови експедиції дають змогу практичного позитивного впливу на підлітка. Він набуває абсолютно нового життєвого досвіду, стає фізично і морально сильнішим. Підвищуються його адаптивні можливості. В окремих випадках знаходження в експедиційному співтоваристві спостерігається своєрідний позитивний психотерапевтичний ефект. В експедиції між підлітками складаються стосунки, що переростають в міцну дружбу, яка триває протягом років.

Приазовська археологічна експедиція не є унікальною. Схожий вплив на підлітків відбувається під час участі в польових дослідженнях в найрізноманітніших напрямках, туристичних та краєзнавчих походах, таборах тощо.

Головне – уміти використувати цю можливість.

ДОСЛІДНИЦЬКА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

ДОСВІД РОБОТИ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

**Інноваційна
школа**

Молодь як сукупність особистостей, що постійно розвиваються, є найбільш динамічною, енергійною, критично мислячою частиною суспільства. Вона наділена величезним соціальним та творчим потенціалом і здатна активно впливати на процес гуманізації соціально-економічних відносин, що відбуваються у суспільстві. Не викликає сумніву думка про те, що кризові ситуації у суспільстві через свою жорстокість закладають основи, формують довготривалі стратегічні життєві установки та ціннісні орієнтації. Кризові явища у першу чергу негативно відбиваються на молодому поколінні, особливо на учнях, які не засвоїли форми життєдіяльності людей у період реформування економічної та соціально-політичної основ суспільства. У цих умовах очевидна нагальність вирішення гострих проблем морально-духовного становлення підростаючого покоління.

Мета статті – проаналізувати діяльність шкільних наукових товариств м. Херсона, міського наукового товариства школярів „Пошук”, Херсонського обласного територіального відділення Малої академії наук України як факторів успішної соціалізації школярів – науковців.

Завданнями дослідження є:

- проаналізувати практичну діяльність шкільних наукових товариств Херсонської області;
- оцінити ефективність існуючої системи діяльності Малої академії наук України в Херсонській області;
- обґрунтувати умови підвищення ефективності соціалізуючого впливу позашкільної освіти.

У широкому розумінні соціалізація передбачає набуття досвіду, необхідного для життя серед людей. Це означає, що індивід входить, інтегрується у суспільство, стає особистістю шляхом пізнання дійсності. А дійсність, як знаємо, дуже швидко змінюється завдяки високим темпам розвитку науки і появі високих технологій, які кардинально впливають на спосіб життя громадян. Крім школи, основними інститутами соціалізації є сім'я, дошкільні установи, позашкільні навчальні та виховні заклади, неформальні об'єднання, вищі навчальні заклади. Оскільки підліток більш успішно розвивається в умовах соціально значущої, корисної та цікавої для нього діяльності зі складними задачами, то ця діяльність повинна відповідати декільком вимогам. Вона

Ірина ШАПОШНИКОВА

Директор Інституту психології, історії та соціології Херсонського державного університету

має задовольняти основні психологічні потреби підлітка у самоствердженні, повноцінному спілкуванні з однолітками та дорослими, розвитку самостійності, впевненості у своїх можливостях, здібності до самоконтролю. Крім цього, заняття підлітка певним видом діяльності повинні всебічно сприяти формуванню адекватного уявлення його про себе, власного образу „Я” – психологічного, фізичного, соціального. Цим вимогам певною мірою відповідає дослідницька наукова діяльність учнів.

Оскільки школяру-науковцю треба навчитися орієнтуватися й у соціальному світі, у світі людських, між-

особистісних і міжгрупових відносин, то його треба навчити жити в соціальному континуумі, адже тільки так він зможе яскравіше розкрити свою наукову індивідуальність.

Тому основною метою діяльності Херсонського відділення Малої академії наук України є розвиток індивідуальних якостей особистості засобами позашкільної і позакласної освіти, сприяння набуттю додаткових знань, умінь, навичок та залучення учнів до систематичної науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської, винахідницької роботи. Для здійснення цього були визначені основні завдання – розвиток мережі первинних наукових осередків: гуртків вищого рівня, секцій, творчих об'єднань тощо; удосконалення та підвищення ефективності їх роботи; залучення до науково-дослідницької, експериментальної, винахідницької, пошукової діяльності найбільш широкого кола обдарованої та талановитої учнівської молоді, в першу чергу, учнів сільських шкіл (див. вріз на с. 29).

Для залучення до наукового пошуку учнів сільських шкіл двічі на рік проводяться навчальні сесії, під час яких юні науковці виконують тренувальні завдання з базових дисциплін, працюють в кабінетах та лабораторіях базових позашкільних та вищих навчальних закладів, отримують консультації науковців з написання науково-дослідницьких робіт, працюють в бібліотеках, архівах, музеях.

Для підвищення рівня знань з фізики та математики щороку проводяться

ВІЗИТКА

Херсонське відділення Малої академії наук України було створено наказом Херсонського обласного управління освіти і науки від 24.01.1995 року № 13. Установча конференція, на якій було затверджено Статут, обрано Президію та президента, відбулась 28 лютого 1995 року. Першим президентом Херсонського відділення Малої академії наук України була доктор педагогічних наук, професор Херсонського державного педагогічного університету, член-кореспондент Академії педагогічних наук України Голобородько Євдокія Петрівна, віце-президент Коваленко М.М., директор обласної станції юних техніків. Організаційно-педагогічне керівництво покладено на обласну станцію юних техніків.

Враховуючи досвід роботи діючих в області наукових товариств учнів Херсонської міської станції юних техніків „Пошук”, Академічного ліцею при ХДУ, обласного ліцею, Херсонського міського Палацу дітей та юнацтва, Каховської станції юних натуралістів „Джерельце”, на базі обласних станцій юних натуралістів, техніків, туристів була організована робота 9 секцій з трьох напрямків: науково-технічного, історико-краєзнавчого, біологічно-екологічного. Обласне відділення МАН *об'єднало понад 600 учнів*, здібних до пошукової, експериментаторської, винахідницької діяльності. До роботи з обдарованими учнями були залучені провідні вчителі, керівники гуртків, науковці Херсонських державного аграрного, технічного університетів.

У першому обласному конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів взяла участь 23 учня з 7 районів та міст області. 19 з них стали призерами обласного, 2 – Всеукраїнського етапів конкурсу-захисту.

два тури заочної фізико-математичної олімпіади. З метою пошуку, відбору обдарованих учнів, активізації їх діяльності протягом кожного року в рамках Малої академії наук України проводяться обласні конкурси „Винахідники та раціоналізатори”, „Юні програмісти”, „Електроніки та Веб-дизайну”, знавців рідного краю тощо.

Для учнів та їх керівників науковцями вищих навчальних закладів по кожній секції розроблено орієнтовну тематику науково-дослідницьких робіт, яка постійно оновлюється та удосконалюється, методичні рекомендації щодо змісту та оформлення. Херсонським державним університетом друкується „Науковий вісник Херсонського відділення Малої академії наук України”, у якому надаються організаційні, аналітичні та методичні матеріали.

Як свідчить досвід роботи Херсонського обласного територіального відділення Малої академії наук України, нинішня система освіти являє собою фактично спробу актуалізувати напівзгаслі програми роботи з науково обдарованою молоддю. На освіту покладена місія відновити те, що було втрачено через недостатню соціалізацію в родині й у безпосередньому соціальному оточенні. До багатьох юних науковців успіхи приходять через важку працю, інші припиняють її на початковому етапі і тільки деякі досягають справжніх наукових успіхів. Одна із причин їхнього успіху в тім, що долати труднощі у процесі соціалізації „школяра-науковця” допомагає активна

ЦІЛЕСПРЯМОВАНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ

Для виконання цих завдань в області ведеться систематична цілеспрямована робота. Питання пошуку, розвитку обдарованих учнів, залучення їх до науково-дослідницької діяльності розглядаються на колегіях управлінь, відділів освіти, нарадах керівників шкіл, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, засіданнях методичних об'єднань, під час комплексних перевірок.

Управліннями, відділами освіти майже всіх районів та міст області було проаналізовано результативність участі вчителів вищої категорії, вчителів-методистів у діяльності творчих дитячих об'єднань, що враховується при атестації педагогічних кадрів.

У кожному районі та місті області наказами по управліннях, відділах освіти призначені відповідальні за роботу наукових товариств учнів, ведеться облік здібних учнів-відмінників, переможців олімпіад, конкурсів, змагань. Створено обласний банк даних „Творча обдарованість”, в якому знаходиться інформація про провідних педагогів, обдарованих та талановитих учнів, відображаються їх успіхи, простежується їх подальша наукова діяльність.

На обласних семінарах відповідальних за роботу наукових товариств учнів та керівників наукових гуртків, секцій, об'єднань розглядаються питання підвищення ефективності діяльності наукових товариств, навчально-виховного процесу у творчих об'єднаннях, обговорюється досвід роботи кращих педагогічних працівників, психологічні аспекти пошуку, відбору та розвитку творчо обдарованих учнів. Наприклад: „Методичні аспекти організації наукових товариств учнів в школах та позашкільних закладах освіти”, „Можливості застосування нових педагогічних технологій в практиці навчання та виховання талановитих та обдарованих дітей”, „Досвід роботи Білозерського районного відділу освіти по організації діяльності наукових товариств учнів”, „Вивчення особистості учнів в наукових осередках та використання їх індивідуальних особливостей при залученні до науково-дослідницької діяльності в наукових осередках”, „Особливості організації науково-дослідницької роботи в секції обчислювальної техніки та програмування. Зміст, напрямки, тематика робіт, вимоги до їх написання та оформлення” тощо.

Двічі-тричі на рік проводиться засідання Президії Херсонського обласного територіального відділення Малої академії наук України, до складу якої входять представники управління освіти і науки обласної держадміністрації, вищих навчальних закладів міста, позашкільних закладів, управління освіти міськвиконкому, районних та міських товариств учнів. На засіданнях обговорюються пріоритетні напрямки діяльності шкільних наукових товариств, питання організації консультативної роботи провідних науковців області для школярів-науковців, виносяться пропозиції щодо надання унчям, які досягли високих успіхів у науковій діяльності, звання дійсного члена Херсонського обласного територіального відділення Малої академії наук України.

У лютому 2005 року відбулася звітно-виборча конференція Херсонського відділення Малої академії наук України, на якій було підведено підсумки роботи за п'ять років, обговорено та прийнято новий Статут, затверджено склад Президії. Цього року президентом Херсонського відділення Малої академії наук України став доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент Академії педагогічних і соціальних наук Росії Мішуков Олег Васильович.

Результатом роботи президії, обласних позашкільних закладів став значний ріст кількості учнів, охоплених науково-дослідницькою діяльністю: 1997 рік – 600 учнів, 1999 рік – 852 учня, 2001 рік – 992 учня, 2003 рік – 1675 учнів, 2005 рік – 2452 учня.

В кожному районі та місті області, в Херсонському Академічному ліцеї при ХДУ, Херсонському обласному ліцеї, обласних центрах науково-технічної, еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді зареєстро-

вані наукові товариства учнів (наказ управління освіти і науки облдержадміністрації від 13.12.1999 р. № 292 „Про реєстрацію наукових товариств учнів Херсонської області” – зареєстровано 11 наукових товариств. Наказ управління освіти і науки облдержадміністрації від 24.02.2002 р. № 81 „Про реєстрацію та перереєстрацію наукових товариств учнів Херсонської області” – зареєстровано 15 і підтверджено існування 9 наукових товариств).

У закладах освіти області працюють 202 наукові секції, гуртки, об'єднання 29 найменувань за 6 профілями – фізико-математичним, техніко-технологічним, обчислювальної техніки та програмування, історико-географічним, філологічним, хіміко-біологічним. Додатково до основних на базі Академічного ліцею при Херсонському державному університеті в 1999 році відкрито секцію педагогіки, в 2002 році – секцію валеології та фізичної культури, у 2004-секцію філософії. Наукові осередки працюють на базі 103 загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, професійно-технічних навчальних закладів, 15 позашкільних навчальних закладів області, судномеханічного коледжу, Бериславського педагогічного училища. З юними науковцями працюють професори, доценти з чотирьох Херсонських вищих навчальних закладів: Херсонського державного університету (базовий заклад), Херсонського державного аграрного, Національного технічного університетів, Херсонського юридичного інституту, викладачі Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, провідні вчителі ліцеїв, шкіл, гімназій, кращі керівники гуртків позашкільних навчальних закладів.

Більшість наукових осередків працюють за планами та програмами двох-трьох років навчання, що забезпечує поступовість зростання юних науковців. На першому етапі учні стають слухачами наукових секцій, гуртків, отримують певну теоретичну підготовку, вчать працювати з науковою літературою, знайомляться з методикою наукових досліджень. На другому – набувають вмінь і навичок науково-дослідницької роботи, пишуть наукові реферати, проводять початкові дослідження, аналітичні звізи з різних проблем. На третьому етапі самостійно опановують експериментаторську, пошукову, дослідницьку роботу, захищають свої наукові розробки. Учні-науковці працюють на базі кабінетів і лабораторій навчальних закладів, в бібліотеках та архівах, залучаються до науково-дослідницької роботи кафедр та наукових лабораторій вузів, виконують завдання підприємств та установ.

Так учні наукового товариства Херсонського обласного ліцею протягом декількох років вивчали дендропарк, що є природоохоронною зоною і розташований на території ліцею, та розробляли проекти його збереження та відродження. За замовленням кафедр Інституту природознавства Херсонського державного університету юні науковці вивчали екологічний стан та якості води пониззя Дніпра під час науково-дослідницької експедиції „Дніпро – ХХІ століття”. Вихованці секції астрономії Голопристанського наукового товариства провели ряд досліджень щодо впливу Сонця та фаз Місяця на різні сфери діяльності людини і дійшли висновку, що в Херсонській області наявні геофізичні умови, які сприяють народженню та розвитку творчих обдарувань. Пріоритетною тематикою науково-дослідницьких робіт учнів секції техніко-технологічного напрямку вже декілька років є розробка екологічно чистих та економічних джерел енергії на Херсонщині. Разом з науковцями Херсонського державного технічного університету були сконструйовані пристрої, за допомогою яких використовується енергія вітру для генерації електроенергії для транспортних засобів, енерго- та водопостачання. Роботи заявлені на винахід.

Небайдужі юні науковці і до минулого свого краю. Протягом тривалого часу учні секцій історико-географічного відділу досліджували історію козацтва на Херсонщині. Як результат – науково-дослідницької роботи „Прогноїська паланка”, „Малодосліджені сторінки прогнойської паланки” „Історія запорізьких та чорноморських козаків на Кінбурзькій косі”.

пошукова діяльність при виконанні наукового дослідження.

Таким чином, соціалізуючий вплив позашкільної освіти насамперед проявляється у розвитку індивідуальних якостей, розширенні соціального досвіду шляхом набуття додаткових знань, умінь, навичок. Підвищенню ефективності соціалізуючого впливу буде сприяти дотримання ряду психолого-педагогічних та організаційно-методичних умов:

- психолого-педагогічні: створення системи мотивації діяльності педагогічних працівників (врахування при атестації кадрів) та обдорованої молоді (присвоєння почесних звань); створення умов для подолання труднощів у період пошукової діяльності, оформлення та захисту наукової роботи
- організаційно-методичні: створення чіткої системи контролю діяльності осередків наукових товариств та обліку їх діяльності; систематичне проведення засідань методичних об'єднань; забезпечення обліку здібних учнів (створення банку даних); систематичне обговорення напрацьованого досвіду; організація консультативної роботи провідних науковців; забезпечення поступовості зростання юних науковців (від теоретичної підготовки до набуття вмінь і навичок науково-дослідницької діяльності і до самостійного виконання експериментаторської пошукової і дослідницької роботи).

ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ТРЕНІНГИ ЯК СПОСІБ ОЗДОРОВЛЕННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

**Інноваційна
школа**

У законі України „Про загальну середню освіту” записано, що одним із завдань загальної середньої освіти є виховання свідомого ставлення до свого здоров’я та здоров’я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров’я учнів (вихованців).

Профілактична діяльність державних освітніх закладів зорієнтована на передавання знань від дорослого до дитини з ігноруванням активної позиції самої дитини, її права на самовизначення щодо власного способу життя. А практика показує, що набуття і закріплення установок на здоровий спосіб життя і безпечну поведінку є значно ефективнішими в ході спілкування підлітків між собою.

Відповідно, просвітницька робота щодо здорового способу життя і безпечної поведінки розглядається в широкому і вузькому значенні. У широкому значенні – це просвітницька робота в усіх сферах життєдіяльності молоді. Здоровий спосіб життя розглядається як стан духовного, психічного, фізичного і соціального розвитку, що має безперечну соціальну цінність і користь для самої людини. У вузькому значенні – це просвітницька робота з певних проблем: ВІЛ/СНІДу, нар-

команії, ХПСШ, навичок комунікації, розвитку особистості, формування лідерських якостей, знань прав і соціальних гарантій у збереженні здоров’я тощо.

Напрями впровадження просвітницької роботи щодо формування культури здоров’я молодого покоління [3]:

- у процесі поза-класної і позашкільної виховної роботи та в роботі з батьками;
- через навчальні та позашкільні заклади, соціальні служби, спеціальні заклади;
- через організацію превентивної роботи в навчальних і позашкільних закладах, вищих навчальних закладах, передусім педагогічного профілю, соціальних службах, молодіжних і громадських об’єднаннях;
- через діяльність учнівського самоврядування;
- через законодавчу політику в галузі освіти, охорони здоров’я, соціальної діяльності щодо превентивної роботи з молоддю.

Розглянемо питання впровадження психолого-педагогічного супроводу дитини, формування понять про фізичне, психічне, духовне та соціальне оздоровлення вихованців у позашкільних навчальних закладах (див. також вріз на с. 32).

Олена КАБАЦЬКА

Методист Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості, здобувач кафедри валеології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

ПРО РОБОТУ „ЦЕНТРУ ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ”

З метою реалізації основних завдань позашкільної освіти та виховання засобами валеології учнівської молоді в 1997 р. у Харківському обласному Палаці дитячої та юнацької творчості (директор Макеєв Михайло Васильович) був створений відділ „Центр валеологічних знань” (ЦВЗ).

Головна мета ЦВЗ полягає в реалізації державної політики в галузі всебічної наскрізної безперервної валеологічної освіти, що навчає дітей і молодь бути фізично, психічно і духовно здоровими.

За роки свого існування Центр валеологічних знань приділяє велику увагу науково-методичній роботі з викладачами валеології, психологами, заступниками директорів з виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, методистами та керівниками гуртків позашкільних закладів м. Харкова та області.

Разом з науково-дослідною валеологічною лабораторією ХНУ ім. В.Н. Каразіна за 9 років було проведено майже 130 обласних семінарів, 3 Всеукраїнські, 4 Міжнародні конференції. Були розроблені і надруковані методичні рекомендації, посібники, буклети, навчальні програми щодо формування ЗСЖ та використання їх в умовах сучасного позашкільного закладу. Оpubліковані результати впровадження валеотехнологій оздоровлення гуртківців Палацу, приведені комплекси коригуючих засобів для дітей, які навчаються в різних гуртках, надруковані педагогічні технології в галузі культури здоров'я (близько 150 публікацій).

Досвід Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості показав ефективність валеологічного підходу до вирішення проблем збереження здоров'я дітей та учнівської молоді, формування здорового способу життя та культури здоров'я, запобігання тютюнової, алкогольної та наркотичної залежності молоді, забезпеченню політичної стратегії держави у збереженні генофонду нації, українського народу в цілому. Досвід оздоровчої роботи Палацу активно втілювався педагогами та психологом в роботу інших навчальних закладів м. Харкова.

СПІЛЬНА РОБОТА ПЕДАГОГІВ ТА ГУРТКІВЦІВ

Спільна робота є оздоровленням фізичним, психічним, духовним та соціальним. Кожна сумісна діяльність педагогів, дітей та їх батьків розвиває всебічно особистість молодого громадянина України. Яким би не був напрямок занять вихованців, вони знаходять для себе самореалізацію своїх здібностей, розкривають різноманітні таланти, творчий потенціал, показують себе з найбільш яскравого боку, стають справжніми „зірками”. Однак ми знаємо, що для роботи з дітьми треба користуватися різними методиками в процесі навчання. Учні втомлюються від роботи. *В нашому Палаці розроблена та втілюється на заняттях у гуртках програма „Валеологізації навчально-виховного процесу Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості”. В неї входять тренінгові вправи для вдосконалення фізичного та психічного здоров'я вихованців.* Постійно з гуртківцями проводить корекційно-оздоровчу роботу психолог (психолого-педагогічні тренінги, діагностики психічного здоров'я, лекції, бесіди та інше). Духовний розвиток учнів засобами мистецтва, культурної спадщини українського народу проводиться на заняттях гуртків відповідного напрямку. Сумісно для всіх гуртківців організовують масові заходи, свята. Беруть участь всі бажуючі діти, незалежно від того, за яким напрямком вони навчаються. Сумісна творча діяльність педагогів, батьків та дітей наближає молодь до соціальної адаптації в суспільстві.

Протягом чотирьох років на базі відділу ЦВЗ Палацу проводив свою оздоровчу роботу *валеологічний гурток розвитку особистості.* Програма, за якою працював гурток, – авторська, затверджена ГУОН Харківської обласної державної адміністрації. *Основою занять з підлітками становило проведення валеологічних, психолого-педагогічних тренінгів.* Діагностика рівня знань вихованців проводилася за допомогою тестів, анкетування та інших методів. Результати були позитивні. Наприкінці року навчання діти інакше сприймали оточуючих та самих себе. Психологічний клімат на заняттях розкривав можливості почувати себе необхідним людям, таким, яким ти є насправді. *Бесіди з батьками підтверджували зміну поведінки дитини вдома. Діти стали більш поважати близьких людей та своїх друзів.*

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ТРЕНІНГІВ

Є такий факт, що на групу людей впливати ефективніше, ніж на окремих особистостей. Ще Курт Левін говорив, що зазвичай легше змінити індивідуумів, зібраних у групу, ніж кожного зокрема.

Психолого-педагогічний тренінг буває інтрапсихічним і поведінковим. А за складом учасників вирізняють такі типи тренінгів: підлітковий, для педагогів, дитячо-батьківський, особистісний, лідерський.

Завжди слід пам'ятати, що будь-який тренінг – це маленьке життя, але організоване за спеціальними програмами. У кожного психолога або педагога є свої улю-

блені програми, своя добірка вправ та ігор. Але тренер має орієнтуватися на мету роботи, конкретні завдання, які він хоче реалізувати з групою. Для цього слід організувати діагностичний блок або використати спостереження та опитування. Наприклад, можна запропонувати підліткам взяти участь у тренінгу (див. вріз на с. 33), дослідити ознаки своєї особистості, навчатися взаємодіяти з іншими, зберігаючи свою індивідуальність [4].

Мета психолого-педагогічного тренінгу – допомога підлітками виявити себе, а для цього спочатку слід навчитися сприймати і розуміти себе. Педагогами та психологом в програму тренінгів постійно надавалися знання з формування культури здоров'я, основ валеологічних знань.

Наприкінці 2003 року Палац, у якому проводилася велика оздоровча робота, отримав статус „Школа сприяння здоров'ю”, а у 2006 році підтвердив свій статус нагородою за активну оздоровчу працю.

Основним завданням „Школи сприяння здоров'ю” є забезпечення організації здорового способу життя всього колективу навчального закладу шляхом створення такого середовища, яке позитивно впливає на зміцнення здоров'я.

Водночас діяльність навчальних закладів нового типу утворює батьківську громадськість, органи державної влади та місцевого самоврядування у думці, що формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, культуру, здоров'я дітей та учнівської молоді, їх підготовка до активної, соціально значущої діяльності є важливою складовою розвитку держави.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. М. Станеки - Козловські, Д. Феллену. Мой мир и я. – Посібник для вчителя.- Міжнародний фонд освіти, 1994. – С. 36-38.
2. Орлова О., Інєва Н. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини.// Позашкілля. - 2007. -№ 1 (001), січень.
3. Програма „Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед підлітків і молоді України щодо здорового способу життя”: факультативний курс (тренінг-курс). – К.: „Навч. книга”, 2002. – С. 3, 5, 8, 10.
4. Психологічні тренінги в школі. – К.: Вид. Дім “Шкільний світ”, 2006. – С. 3-7.

Під час проведення майстер-класів на конференції “Формування ... культури здоров'я...”, м. Київ, 19-22.03.2007 р.

РОБОТА ПРОТЯГОМ ТРЕНІНГУ проводилася за такими напрямками:

1. Орієнтація.

По відношенню до відповідної проблеми:

- оголосити мету та тему заняття;
 - встановити час;
 - зробити мотивацію, викликати інтерес до теми;
 - знайти можливості однакового погляду на проблему;
 - почати обмін думками, бажано без оцінок.
- По відношенню до групи:*
- знайомство учасників, які незнайомі;
 - покладатися на колективне рішення;
 - створити ділову, добру атмосферу, встановити позитивний емоційний фон.
- По відношенню до кожного учасника:*
- створити умови для участі кожного учасника в занятті;
 - активізувати пасивних;
 - допомагати тим, хто виступає.

2. Оцінка.

По відношенню до відповідної проблеми:

- зібрати максимум варіантів відповідей;
- намагатися висвітлювати всі аспекти проблеми.

По відношенню до групи:

- підтримувати високий рівень активності всієї групи;
 - підтримувати ділову атмосферу;
 - не допускати особистої конфронтації учасників;
 - підтримувати теплу, дружню атмосферу.
- По відношенню до кожного учасника:*
- приділяти максимум уваги думкам кожного учасника;
 - вимагати ясної аргументації;
 - активізувати пасивних;
 - мати можливість бути безпристрасним.

3. Контроль.

По відношенню до відповідної проблеми:

- чітко підвести підсумки;
- порівняти підсумки з метою;
- коли мета не виконана, стимулювати продовження дискусії.

По відношенню до групи:

- рішення повинно бути груповим;
- допомогти групі прийняти спільне рішення;
- підтримувати теплу, дружню атмосферу.

По відношенню до кожного учасника:

- домогтися, щоб у кожного учасника або у більшості було почуття своєї необхідності на даному заході [1].

Інноваційна
школа

ШКОЛА: ВІД ВИКОНАВЦЯ ДО ДІЯЧА

**Людмила
ПАРАЩЕНКО**

Директор
Київського ліцею
бізнесу, кандидат
педагогічних наук

Про сенс і призначення виховання сперечаються не часто. Давно відомо, що виховання покликане сформувати у людини (або групи людей) необхідне ставлення до себе, до справи, організації життя і взаємин з іншими людьми.

Історично склалися дві основні стратегії виховання. Першу з них умовно назвемо вихованням виконавця, другу – вихованням діяча. Впродовж багатьох століть з вихованням виконавця (раба Божого) цілком справлялася християнська етика. Бездоганно діяли ритуал соборної поведінки, проповідь і сповідь, покаєння і спокутування гріхів, упокорювання, піст і приборкання плоті. Погортайте „Домострой”, – це ж справжня стратегія і технологія виховання! Класик світової педагогіки Я.А. Коменський створив „Панпедію”, „науку про навчання всіх – багатих і бідних, чоловіків і жінок, молодих і старих, квітучих і вмираючих, – всьому, що необхідне для гідного життя і гідної смерті; навчання всіма способами і впродовж всього життя безперервно”. Масова школа впродовж трьохсот років поєднувала ідеї цієї етики та потреби технічного прогресу.

Заявивши „Бог мертвий!”, Ніцше передбачив кінець масового релігійного виховання. Прийшов час наукового пізнання. Однак перед школою завдання залишилися колишніми – потрібний надійний виконавець: селянин-фермер, технік, чиновник, дисциплінований будівник комуністичного суспільства. За обґрунтування практики шкільного виховання взялася держава – інститути педагогіки, психології, соціології, гігієни і теорії фізичного виховання. Основна засада такого виховання – організація в школі розвивального виховуючого навчання. Головне – створити правильні умови для навчання, і навчальне середовище направить, прищепить, виховає. Наприклад, діяльність піонерської і комсомольської організацій.

„Виховуюче навчання” філософи освіти розглядали як перший крок включення людини в „повсякденну дійсність буття”. Успішне плавання в „морі житейському” забезпечується вміло сформованими потребами і мотивацією виконавця. Для успішного руху в заданому напрямі достатньо міцних знань і здорового глузду. „Здоровий глузд” зміцнюється змістом освіти, міцністю життєвих істин, думками авторитетів. Процес виховання орієнтований на культурні або соціальні зразки (жити „як піонер-

ленінець”, „як Гагарін”, „як твій дід, ветеран праці”).

У середині минулого століття ситуація докорінно змінилася. У практиці масового виховання вибухнула криза. На традиційно вихованого «виконавця» звалились соціальні і технічні революції, лава нісенітниць масової інформації і безжальні вимоги нової реальності – бути конкурентним, мобільним, швидко реагувати і приймати самостійні рішення. Опинившись в бурхливому потоці життя і агресивності „повсякденної дійсності буття”, „виконавець” занурюється в стан постійного неврозу і нерозуміння. Ламаються традиційні родинні і сімейні зв’язки, виявляються ненадійною державна підтримка і віра в розумне управління суспільством. А школа, однак, ще тримається за „виховуюче навчання”. Правда, вже без підтримки піонерської і комсомольської організацій.

Мільйони людей втягуються в ситуації розвитку діяльності, в світ ініціатив і ризику, криз і банкрутств, змінюючи поведінку „виконавця” на цілеспрямованість діяча. Тут від кожного вимагається здібність не до „правильного”, а до власного розуміння, ініціативи і цільової дії.

Для цілеспрямованого діяча немає стихійного «потоків життя». Є самовизначена діяльність, організована планами і проектами. І виховання «діяча» вимагає зовсім інших підходів та методів. Воно, передусім, будується на «протяганні» людини через практичні ситуації, що вимагають від неї вольового зусилля, аналітичного мислення і відповідальних рішень. Механізм розвитку – аналітика досвіду досягнень і невдач, відмова від застарілих і освоєння нових знань і понять, постійне тренування інтелектуальних і фізичних здібностей. Тобто навчання через власну дію, практичну діяльність.

Чому саме розвиток здібностей стає головною метою виховання XXI століття? Споконвіку державі і суспільству потрібні були не лише виконавці, але й ініціативні, активні і вольові діячі.

Стратегами і правителями, воєначальниками і підприємцями ставали люди, здатні мислити самостійно, здібні до аналітики і постановки цілей, упевнено ведучі людей за собою. Принципова відповідь полягає в тому, що головним завданням в конкретному глобальному світі стає не „всєбічний розвиток особистості”, а відповідність її вимогам діяльності. Накопичення знань – особиста справа людини. Здібності – соціальне багатство, бо саме їх наявність забезпечує розвиток не лише діяльності, але й суспільства, можливість долати економічні і соціальні кризи. А для кожної людини розвиток здібностей забезпечує можливість власної мобільності: вертикальну соціальну мобільність – здатність переміщення з одного соціального прошарку в інший (з селянина в інтелігенти, робітника – в підприємці), горизонтальну – що забезпечує підвищення статусу в своєму соціальному шарі, а також і діяльну (трудова) мобільність – здатність до зміни місця роботи, посади, професії, місця проживання, освіти впродовж усього життя.

Чи розуміють це ідеологи і організатори шкільної освіти? Звичайно, розуміють. Свідченням тому є спроба додати до практики шкільної освіти нове завдання – формування „ключових компетенцій”. Їх наявність повинна забезпечити подальшу життєву і професійну успішність. Та ось біда! Виявляється, що за просто приторочити розвиток здібностей до традиційної шкільної системи передачі знань, умінь і навичок неможливо! Формування ключових компетентностей, розвиток здібностей, передусім, вимагає наподегливої самостійної роботи учня. Йдеться не про досконале виконання домашніх завдань без допомоги батьків, а про творчу продуктивну роботу поза межами класно-урочної системи і навіть самої школи. Саме там, беручи участь у реалізації навчальних і соціальних проєктів, змагаючись в конкурсах і диспутах, працюючи в гуртках і студіях, учень має можливість здобути досвід

**Без розвине-
ної системи
позашкільного
навчання і
виховання
виконати
нові завдання
школа сама
не зможе**

самостійного додання нових і непередбачених труднощів. Таким чином, без розвине-ної системи позашкільного навчання і виховання виконати нові завдання школа сама не зможе. Саме тому особливої актуальності набуває тісна співпраця між школою та закладами позашкільної освіти, підлітковими клубами, студіями, центрами науково-технічної творчості, зрештою, громадою і реальним бізнесом.

Розробці моделей такої кооперації, шляхів підтримки і розвитку системи позашкільної освіти необхідно приділяти окрему увагу як в педагогічній теорії, так і педагогічній практиці, презентувати результати на конференціях, круглих столах тощо.

Зокрема, п'ятнадцятирічний досвід Київського ліцею бізнесу свідчить про успішність і ефективність такої співпраці. Концепція виховання в Київському ліцеї бізнесу будується на технології початкової (загальної) управлінської підготовки. Процеси виховання полягають в тому, щоб:

- а) забезпечити „протягання” учня (учнів) через ситуації, що заплановані і виникають як в процесі нормативної (а на ділі проблемної) шкільної освіти, так і (особливо!) при реалізації навчальних проектів управлінської підготовки;
- б) „виштовхувати” майбутнього управлінця в комунікацію, в індивідуальний і колективний аналіз проблем і ускладнень в поведінці і діяльності („розбір польотів”);

- в) демонструвати зразки успішної поведінки і дій;
- г) проводити моніторинг подальшого застосування отриманого досвіду.

Протягом кожного року учні вивчають і обговорюють принципи і проблеми господарської діяльності, відбувається практичне за-нурення в світ бізнесу, фінансів, політики, правових проблем. Організація і проведення ліцеїстами зовнішніх заходів, де інтегруються зусилля школи і громади — міжшкільних форумів, оглядів, змагань, ділових ігор — стають справжньою школою самостійності і виховання лідерів. Серед найуспішніших заходів цього року можна назвати Всеукраїнський форум шкільних євроклубів, імітаційно-ділову гру „Модель комісії Україна-НАТО”, акції „Молодь за здоровий спосіб життя”, в яких взяло участь понад тисячу старшокласників з різних регіонів України.

Чи стануть всі випускники ліцею підприємцями, фінансистами або політичними лідерами? Звичайно, ні. Світова статистика свідчить, що управлінські здібності і амбіції проявляють 8-10% людей. Але ми переконані, що кожен з них буде активним діячем. Тобто буде жити в світі організаційної дисципліни, розуміти характер і сенс ситуацій, діяльності, що виникає в кожній сфері, бути здатним ставити цілі, діяти і тверезо оцінювати досвід своїх перемог і поразок. А виховати, підготувати таку людину можна лише об'єднавши можливості формальної і неформальної освіти.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

ПЕРЕХРЕСТЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ Й ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:

Йдеться, власне, про побудову нової середньої освіти, що створить передумови для широкої самореалізації кожної дитини відповідно до її нахилів та уподобань, сприятиме інноваційному розвитку країни.

У зв'язку з цим керівникам загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів слід активізувати роботу щодо розгалуження мережі гуртків, удосконалення форм гурткової роботи в позаурочний час.

Василь Кремень,
Президент АПН України

Значимість позашкільної освіти полягає в тому, що вона посилює варіативну складову загальної освіти, сприяє практичному застосуванню знань і навичок, які отримані в школі, стимулює пізнавальну мотивацію тих, хто навчається.

Ірина Мосякова,
директор Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець” м. Києва

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА – ОСОБЛИВО ЦІННИЙ ТИП ОСВІТИ

Система позашкільної освіти та виховання дітей у її новому якісному стані розвивається вже протягом багатьох років. Позашкільня розуміють

як мотивовану освіту за межами основної освіти, яке дозволяє дитині набути стійку потребу в пізнанні та творчості, максимально реалізувати себе, самовизначитися предметно, соціально, професійно, особистісно.

Позашкільна освіта вже давно не розглядається як деякий додаток до основної освіти, який виконує

функцію розширення можливостей освітніх стандартів. Основне її призначення – задовольняти індивідуальні соціокультурні та освітні потреби дітей і молоді, які постійно змінюються. Наука і практика розглядає і на практиці підтверджує значення позашкільної освіти як особливо цінного типу освіти, як зону найближчого розвитку освіти взагалі.

Освітній процес у системі позашкільля будується в парадигмі розвиваючої освіти, забезпечуючи інформаційну, навчаючу, виховуючу, розвиваючу функції.

Сучасна система позашкільної освіти і виховання надає можливість вихованцям займатися творчою діяльністю, спортом, дослідницькою діяльністю тощо – у відповідності до власних бажань і потенційних можливостей.

Гнучкість позашкільної освіти як відкритої системи соціальної системи дозволяє забезпечити умови для формування лідерських якостей, розвитку соціальної творчості, формування соціальних компетенцій. Система позашкільної освіти розвивається на міжвідомчій основі і виступає гарантом підтримки та розвитку обдарованих дітей.

Організація позашкільної освіти здійснюється на основі пріоритетних принципів:

- Вільний вибір дитиною видів і сфер діяльності.
- Орієнтація на особистісні зацікавленості і здібності дітей.
- Можливість вільного самовизначення і самореалізації.
- Єдність навчання, виховання, творчого розвитку.
- Практико-діяльнісна основа освітнього процесу.

Перелічені позиції складають концептуальну основу позашкільної освіти, яка

**Ірина
МОСЯКОВА**

Директор Центру
творчості дітей
та юнацтва
„Шевченківець”
м. Києва

відповідає головним принципам гуманістичної педагогіки, а саме: визнання унікальності і самоцінності людини, її права на самореалізацію, особистісно-рівноправна позиція педагога і вихованця, зорієнтованість на інтереси дитини, здатність бачити в ній особистість, яка варта поваги.

Значимість позашкільної освіти полягає в тому, що вона посилює варіативну складову загальної освіти, сприяє практичному застосуванню знань і навичок, які отримані в школі, стимулює пізнавальну мотивацію тих, хто навчається.

Позашкільна освіта — це пошукова освіта, яка апробує інші, не традиційні шляхи виходу із різноманітних життєвих обставин, що надають особистості можливість вибору власної долі.

Відмінними рисами педагогіки позашкільної освіти є:

- створення умов для вільного вибору кожною дитиною освітньої галузі (напрямку і виду діяльності), профілю програми, часу її засвоєння і педагога;
- різноманітність видів діяльності, яка задовольняє різні інтереси, схильності і потреби дитини;
- особистісно-діяльнісний характер освітнього процесу, який сприяє розвитку мотивації особистості до пізнання та творчості, самореалізації та самовизначення;
- особистісно орієнтований підхід до дитини, створення „ситуації успіху” для кожного;
- визнання за дитиною права на спробу і по-

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ЦЕНТРУ

- **Рік заснування** — 1937 р. Назва “Клуб піонерів Молотовського району”.
- 3 12 листопада 1943 р., після визволення Києва від німецько-фашистських загарбників, знаходився у різних “Кімнатах школяра” за місцем проживання.
- На підставі рішення райвиконкому від 24.01.1949 р. Клубу надано приміщення в школі № 38 по вул. Артема, 44а. з 05.02 по 15.04.1949 р. директором клубу був Катков Олексій Миколайович.
- 3 15.04.1949 р. по 15.04.1957 р. директором Будинку піонерів та школярів був Демченко Анатолій Савелійович. Будинок піонерів розташовувався в двох кімнатах, в приміщенні Виконкому по вул. Артема, 78.
- 3 червня 1965 р. Будинку піонерів та школярів передано приміщення на пл. Калініна, 2 (сьогодні Михайлівська площа).
- У 1969 р. Будинок піонерів та школярів переїхав у приміщення по вул. Артема, 43, де знаходиться і зараз.

З цього періоду і по теперішній час Центр творчості мав філії за адресами: вул. Мельникова, 20; вул. Салютна, 11а (4-й поверх); проспект Правди, 96а, вул. Студентська, 12а, але всі вони були забрані у дитячої позашкільної установи.

- У 1988 р. змінено назву закладу: Будинок піонерів та школярів став Центром творчості дітей та юнацтва “Шевченківець”;

Його директори:

- *Кириліна Валентина Іванівна*
- *Берліна Олена Іванівна* — 17.08.1972р. — 01.09.1978р.
- *Труфанова Ганна Миколаївна* — 01.09.1978р. — 16.10.1994р.
- *Мосякова Ірина Юліївна* — 17.10.1994р. — і по теперішній час.

ЦЕНТР ТВОРЧОСТІ СЬОГОДНІ: ВІЗИТКА

Центр творчості „Шевченківець” — один з найстаріших закладів позашкільної освіти міста Києва. Він заснований у 1937 році. Реалізуючи принципи та завдання позашкільної освіти, Центр проводить навчально-виховну та організаційно-масову роботу з дітьми у 174 гуртках, секціях, студіях, об’єднаннях, клубах і творчих колективах, де займаються 3466 дітей віком від 3 до 18 років.

У закладі працюють 76 висококваліфікованих педагогів, серед яких 16 відмінників освіти України, 4 майстри спорту СРСР, майстер спорту міжнародного класу. Традиційно педагогічний колектив поповнюється випускниками творчих колективів. Дитячі творчі об’єднання поділені на 12 структурних підрозділів — творчих лабораторій (про роботу 11-ти з них — див. наступний вріз до цієї статті, а про 12-у — лабораторію виховання всебічно розвиненої особистості засобами творчого колективу, яка працює на базі дитячого народного спортивно-танцювального ансамблю „Пульс”, знайомтеся у врізах до статті Наталії Борсук).

Центр творчості дітей та юнацтва “Шевченківець”
04053, м. Київ, Вул. Артема, 43,
тел.: 486-93-98, 486-31-38, 486-31-40
mosyakova@ukr.net

ЛАБОРАТОРІЇ ЦЕНТРУ ТВОРЧОСТІ „ШЕВЧЕНКІВЕЦЬ”:

Лабораторія образотворчого, декоративно-вжиткового мистецтва та народних ремесел

Діяльність лабораторії спрямована на розвиток художніх здібностей і творчої фантазії дітей, виховання в них любові до образотворчого мистецтва, навчання основ реалістичного малювання.

Лабораторія державно-правової культури та творчості

Робота лабораторії базується на розвитку соціальної активності та відповідальності, творчого ставлення до громадських справ, загальнокультурного світогляду дітей та молоді.

Лабораторія реабілітації творчості

Діяльність лабораторії передбачає цілеспрямований вплив на всі сфери формування особистості гуртківця, створення умов для здобуття досвіду безконфліктного спілкування, формування та розвитку дбайливого ставлення до природи, оточуючих, формування естетичного сприймання світу, оволодіння основами технічної творчості, інтеграції в соціальне середовище та реабілітації фізичного й морального здоров'я за допомогою творчості.

Лабораторія вокально-сценічного мистецтва

Діяльність лабораторії спрямована на вироблення у гуртківців основних вокально-хорових, хореографічних навичок, освоєння ними акторської майстерності, сценічних рухів та мови, формування навичок водіння ляльок та їх виготовлення.

Лабораторія сучасної економічної освіти та допрофесійної підготовки

Діяльність лабораторії спрямована на заходи, які зміцнюють зв'язок з майбутньою професією. Серед головних функцій професійної освіти – виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світогляду, творчого мислення, високих духовних якостей, національної свідомості.

Лабораторія гуманітарних програм та наукових досліджень

Діяльність лабораторії дає можливість створити систему пошуку, розвитку і підтримки юних талантів, обдарувань для формування творчої і наукової еліти України в різних галузях суспільного життя.

Лабораторія українознавства, еколого-краєзнавчої та туристичної роботи

Діяльність лабораторії спрямована на вивчення історії рідного краю, традицій, звичаїв, обрядів українського народу, оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства, пізнання чарівного світу природи.

Лабораторія технічної творчості

Робота лабораторії базується на підготовці дітей та підлітків до творчої науково-технічної діяльності, формуванні якостей, що необхідні для творчої праці в умовах сучасного виробництва.

Лабораторія естетики побуту

Робота лабораторії спрямована на розвиток естетичного емоційного чуття, створення в дитині правильних уявлень про культуру, побут, традиції, обряди українського народу, мистецький підхід до побутової діяльності.

Лабораторія організаційно-масової роботи

Діяльність лабораторії спрямована на організацію різноманітних культурно-масових заходів для дітей різного віку.

Лабораторія психолого-педагогічних та інформаційних технологій

Метою діяльності лабораторії є розвиток логічного мислення, пам'яті, уваги, інтелектуальних здібностей, культури спілкування, широкої соціальної комунікабельності.

милку у виборі, права на перегляд можливостей у самовизначенні;

- застосування таких засобів визначення результативності просування дитини у межах вибраної нею позашкільної освітньої програми (виду діяльності, області знань), які допомогли б їй побачити сходинки власного розвитку й стимулювали цей розвиток, не прищемлюючи гідності особистості дитини.

Модернізація позашкільної освіти, як вимога сьогодення, обумовлює необхідність суттєвих змін:

- вдосконалення системи позашкільної освіти, яка має забезпечити необхідні умови для створення середовища, що сприятиме розширеному відтворенню знань, розвитку мотивації вихованців до самоосвіти, розвитку їх творчих здібностей, включення до соціально корисної діяльності, професійного та особистісного самовизначення дітей, самореалізації і самовиховання, формування толерантної свідомості, організації змістовного дозвілля і зайнятості;
- розвиток міжвідомчого співробітництва з метою забезпечення доступної і якісної освіти, яка необхідна для забезпечення конкурентноздатності молодих людей в умовах ринкової економіки;
- створення умов збереження єдиного освітнього простору у взаємодії позашкільної освіти з

різноманітними рівнями освіти;

- розробка освітніх програм нового покоління, які націлені на розвиток інноваційної діяльності, інформаційних технологій;
- підвищення професійного рівня кадрів з урахуванням сучасних вимог;
- зміцнення матеріально-технічної бази, ресурсного забезпечення позашкільної освіти.

Позашкільна освіта за сутністю є практико-орієнтованою. Вона у значній мірі здійснюється спеціалістами, професіоналами, „майстрами власної справи”, що забезпечує її різнобічність, привабливість, унікальність і в кінцевому висліді – результативність.

Фінансові витрати на позашкільну освіту, хоча і не прописані на сьогоднішній день у Законі про бюджет України, а існують на залишковому принципі з місцевих бюджетів, все ж таки є довгостроковими інвестиціями у майбутній розвиток українського суспільства, кадровим потенціалом інтелектуального, науково-технічного, творчого і культурного розвитку суспільства.

У позашкільних навчальних закладах більш ефективно застосовуються соціально-педагогічні моделі діяльності, оскільки традиції, стиль і методи роботи цих закладів максимально враховують особливості соціуму. Результатом цього є накопичення дітьми досвіду громадянської поведінки, основ демократичної культури, самоцінності особистості, свідомого вибору професії, що впливає на со-

ціальну адаптацію дітей та молоді до умов життя, які постійно змінюються.

Мета модернізації позашкільної освіти в сучасних умовах полягає у створенні умов та механізмів стійкого розвитку системи позашкільля; забезпеченні сучасної якості, доступності та ефективності позашкільної освіти на основі збереження кращих традицій позашкільного навчання та виховання у різноманітних напрямках освітньої діяльності.

Для досягнення мети необхідним є вирішення таких взаємозв'язаних завдань (див. вріз на с. 42).

Позашкільна освіта здійснюється цілий рік. У канікулярний період крім основних занять творчих об'єднань за розкладом роботи організуються навчально-тренувальні збори, профільні табори, експедиції, самостійна дослідницька, творча діяльність, практика за профілем навчання вихованців відповідно до рівнів навчання. Позашкільна освіта повинна здійснюватися у максимально комфортних умовах для розвитку особистості.

Для створення необхідних умов досягнення сучасної якості позашкільної освіти спільно з місцевими органами влади та самоврядування необхідно передбачити оновлення змісту позашкільної освіти через інтеграцію позашкільної і загальної освіти; підвищення якості позашкільної освіти

Ірина Мосякова і
Борис Жебровський
під час зустрічі у
Верховній Раді

ЗАВДАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЗАШКІЛЛЯ:

- удосконалення законодавчої бази і нормативно-правового забезпечення системи позашкільної освіти;
- збереження і розвиток мережі закладів позашкільної освіти;
- забезпечення державних гарантій доступності та рівних можливостей отримання позашкільної освіти дітьми, досягнення ефективності та якості позашкільної освіти;
- збереження єдиного освітнього простору на основі наступності змісту загальної та позашкільної освіти;
- збереження міжвідомчого характеру системи позашкільної освіти;
- удосконалення змісту, організаційних форм, методів і технологій позашкільної освіти;
- створення та розвиток нових інформаційних технологій у позашкільних навчальних закладах;
- удосконалення системи державної атестації позашкільних навчальних закладів;
- гарантоване виділення коштів з бюджетів усіх рівнів для матеріально-технічного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів;
- розробка та затвердження блоку ресурсного забезпечення позашкільної освіти у відповідності з направленням освітніх програм;
- підвищення соціального статусу і професійного вдосконалення педагогічних і керівних кадрів системи позашкільної освіти, підтримка професійного курсу педагогів позашкільної освіти;
- розробка соціально-економічних заходів нормативно-правового врегулювання залучення позабюджетних коштів позашкільними закладами освіти;
- розвиток позашкільної освіти як відкритої державно-суспільної системи, підвищення ролі усіх учасників освітнього процесу – вихованців, педагогів, батьків, органів місцевого самоврядування та влади.

Конституція України гарантує громадянам право на освіту. Заходи з його реалізації здійснюються і в позашкільній освіті, серед яких варто зазначити такі:

- створення умов для творчого розвитку особистісних потреб дітей в освіті;
- збереження пріоритету безкоштовності позашкільної освіти, рівного доступу дітей до позашкільної освіти;
- збереження і розвиток мережі позашкільних навчальних закладів, розвиток позашкільної освіти у загальноосвітніх закладах;
- створення єдиного інформаційного поля у системі позашкільної освіти, моніторинг стану системи позашкільної освіти;
- інтеграція загальної та позашкільної освіти у межах реалізації профільного навчання;
- розвиток дитячих громадських організацій та об'єднань на базі загальноосвітніх закладів з метою громадянського і патріотичного виховання дітей та молоді;
- розширення можливостей отримання позашкільної освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я;
- забезпечення соціально-педагогічної, психолого-педагогічної підтримки дітей „групи ризику” через розвиток клубних об'єднань за місцем проживання, програм канікулярного відпочинку й зайнятості у системі позашкільної освіти.

на основі розробки наукових основ організації освітнього процесу у позашкільних навчальних закладах; регулярне проведення конкурсів авторських освітніх програм; експертиза програмно-методичного забезпечення, розробка програм нового покоління та їх експертна перевірка; активізація довгострокових позашкільних освітніх програм, які створені для дітей середнього та старшого шкільного віку; розробка єдиних критеріїв оцінки ефективності та якості діяльності педагогів позашкільних навчальних закладів; створення на місцевому рівні експериментальних майданчиків з відпрацювання варіативних моделей розвитку позашкільних навчальних закладів; забезпечення підтримки та розвитку обдарованих дітей.

Професіоналізм педагога-позашкільника – це результат індивідуальної, цілеспрямованої роботи над собою, постійне підвищення власного методичного потенціалу. Сучасний педагог позашкільного навчального закладу повинен володіти знаннями, достатніми для розробки освітньої програми; вмінням використовувати в своїй діяльності різноманітні педагогічні засоби і прийоми, інноваційні технології; володіти технікою дослідницької роботи, її організації та аналізу. Для мотивації науково-методичного зростання педагогів позашкільних навчальних закладів бажано створення системи моніторингу зростання професійного рівня, планування у бюджеті фінансування на підвищення кваліфікації пе-

дагогічних працівників системи позашкільної освіти шляхом участі у різноманітних районних, міських, всеукраїнських та міжнародних семінарах і тренінгах; удосконалення та постійне поповнення ресурсного центру з питань позашкільної освіти та виховання, який включає наукову, навчально-методичну та довідкову літературу, періодичні видання, створити відповідну електронну бібліотеку.

Сучасний столичний позашкільний навчальний заклад може йти шляхом постійної модернізації тільки за умови підтримки та розуміння з боку місцевої влади. Співпраця, подолання існуючих перешкод мають сприяти в першу чергу:

- позитивним змінам, які спрямовані на реалізацію прав дитини, покращення становища дітей, соціально-економічну захищеність сім'ї;
- підвищенню ефективності профілактики асоціальних проявів серед дітей та підлітків, формуванню здорового способу життя;
- забезпеченню доступності, рівних можливостей в отриманні позашкільної освіти на основі державних гарантій;
- збільшенню кількості дітей, які займаються за програмами позашкільної освіти;
- збільшенню частки обдарованих дітей у різноманітних сферах знань і творчої діяльності;
- забезпеченню зростання соціального статусу, покращенню якісного складу педагогічних кадрів системи позашкільної освіти;
- створенню єдиного позашкільного освітнього простору (див. вріз на с. 43), який сприяє об'єднанню зусиль у міжвідомчій сфері, яка залучена до роботи з дітьми та молоддю.

ЄДИНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ОКРУГ (ЄПОО):

Витяг з проекту Шевченківського району м. Києва

1. Загальні положення

Єдиний позашкільний освітній округ (далі – округ) – добровільне об'єднання державних і комунальних освітніх закладів різних типів і форм власності, установ по роботі з дітьми за місцем проживання, установ культури та охорони здоров'я, що сприяють здійсненню освітньої діяльності (далі суб'єкти округу), що створюється для забезпечення освітніх та культурно-освітніх потреб дітей та молоді... в межах відповідного поділу адміністративно-територіальних одиниць – комунальних підприємств (КП).

Метою створення і діяльності округу є забезпечення рівного доступу до якісної позашкільної освіти та виховання, допрофесійної підготовки, неперервної освіти на території району; координація діяльності закладів і установ, що входять до округу.

2. Створення єдиного позашкільного освітнього округу

Округ створюється на підставі установчої угоди про спільну діяльність між його суб'єктами, що укладається відповідно до норм законодавства.

Установча угода визначає:

- суб'єктів округу;
- місце та знаходження округу;
- особливості організації навчально-виховного процесу;
- права та обов'язки учасників навчально-виховного процесу;
- структуру та напрямки діяльності округу.

На підставі рішення ради округу визначається опорний позашкільний навчальний заклад району, який є координатором навчально-виховної діяльності в районі.

Опорний заклад забезпечує:

- проведення навчально-методичних та масових заходів для суб'єктів округу;
- навчання педагогічних кадрів;
- проведення районних проєктів та конкурсів-оглядів за напрямками позашкільної діяльності дітей та молоді;
- культурно-просвітницьку роботу з батьківською громадськістю району.

3. Організація навчально-виховного процесу в суб'єктах округу

За поданням ради округу може бути прийнято рішення про внесення змін у штатний розклад суб'єктів округу та збільшення годин гурткової роботи з метою забезпечення рівного доступу дітей та молоді до якісної позашкільної освіти.

4. Рада округу

- Рада – колегіальний орган, що узгоджує дії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і суб'єктів округу.
- Створюється з числа керівників усіх суб'єктів округу, представників місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадськості.
- Рада округу звітує про свою діяльність перед батьками та громадськістю.

5. Фінансово-господарська діяльність

- Утримання та розвиток суб'єктів округу здійснюється за рахунок коштів їх засновників, інших джерел, не заборонених чинним законодавством.
- У територіальних підрозділах округу (КП) на підставі розпорядження виконавчого органу Шевченківської у м. Києві РДА закріплюються шефські зв'язки (або створюється спілка меценатів і спонсорів) між суб'єктами округу та підприємствами і підприємцями, установами, організаціями, які розташовані в межах КП.

МАЙСТЕР-КЛАСИ

Міжнародної науково-практичної конференції

„ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ І МОЛОДІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я
ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ”

м. Київ, 19-22 березня 2007 р.

**Самоповага як
основа психологіч-
ного здоров'я
особистості**

**Павло
АНДРІЙЧЕНКО**,
педагог психолого-
педагогічного центру
Київського Палацу
дітей та юнацтва

**Використання
танцювально-
психологічного
тренінгу для
особистісного
зростання підлітків**

Людмила РОГОВИК,
доцент кафедри
психології Київського
лінгвістичного уні-
верситету

**Проектування
особистісного
розвитку вихованця
в системі поза-
шкільної освіти**

Валерій КИРИЧУК,
доцент кафедри пси-
хології ЦІППО АПН
України

**Тренінг як на-
вчальна технологія
у формуванні
здорового способу
життя**

Ірина ЦІСАР,
методист Київського
міського центру со-
ціальних служб для
сім'ї, дітей та молоді

**Модель впрова-
дження здорового
способу життя у ди-
тячому та молодіж-
ному середовищі**

Наталія РОМАНОВА,
керівник Центру
формування здоро-
вого способу життя
Державного Інституту
розвитку сім'ї та мо-
лоді, м. Київ

КОНЦЕПЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ТА СПОРТИВНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

*Педагогіка
школи*

У Центрі військово-патріотичного та спортивного виховання молоді створена система виховної роботи, яка характеризується загально-позитивною та емоційно-духовною спрямованістю.

В цілому методи виховання, які використовуються в Центрі, спрямовані на становлення великих людей — людей дій і вірних рішень.

В даний час робота Центру будується на залученні інтелектуальних розробок вузів та інших наукових організацій, створюються умови для максимального розкриття потенціалу учасників навчально-виховного процесу.

Для досягнення мети *формується нові задачі:*

1. Формування фізично здорової особистості:

- при Центрі створюється спортивно-оздоровчий відділ, який буде забезпечений необхідним обладнанням для проведення водних оздоровчих вправ;
- залучення максимальної кількості учнів до занять в Центрі;
- організація осіннього, літнього відпочинку учнів у спортивних, військових та туристичних таборах.

2. Розвиток здібностей вихованців:

- створення творчої атмосфери в Центрі шля-

хом введення занять в Центрі за вибором (гуртків, спортшкіл, занять у Кадетському та Козацькому корпусах, занять в лінгафонному кабінеті та заняття в комп'ютерному класі).

3. Робота з обдарованими дітьми:

- приведення в систему відбір та виявлення обдарованих дітей;
- розробка індивідуальних планів та розробка індивідуальних розвиваючих курсів для роботи з обдарованими дітьми. З цією метою в Центрі буде створений Університет — Школа з різноманітними розвиваючими курсами та в подальшому з можливістю закінчити школу екстерном та можливість продовжити навчання за Європейськими університетськими програмами з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

4. Формування творчого працюючого колективу викладачів, керівників гуртків:

- вдосконалення системи конкурсного відбору педагогічних кадрів;
- забезпечення оптималь-

**Володимир
КІЧІГІН**

Директор Центру військово-патріотичного та спортивного виховання молоді „Десантник” м. Києва, професор, доктор філософії в галузі психології

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2007

КОНЦЕПЦІЙНІ ПРИНЦИПИ

роботи Центру військово-патріотичного та спортивного виховання молоді “Десантник – Шквал”

Принципово важливо у роботі Центру:

1. *Пам’ятати*, що Виховання, Освіта, Розвиток, отримані у Центрі “Десантник – Шквал” – важливий вклад в майбутнє “будь-якого” вихованця (який залишає глибокий слід у житті). Цей вклад не менш важливий, ніж шкільний.

2. В основі занять стоїть *задача*: розвинути гордість за себе, сім’ю, країну, виховати і пояснити молоді: “Щоб бути великим, необхідно робити велике”.

3. *Знай*, що людина має дві складові: Космічну душу та земне тіло – це допоможе пізнати красу та загадковість миру.

4. *Пам’ятай*, що Захист Вітчизни (в тому числі і захист великого історичного минулого країни) є захистом і власної гідності.

Важливо відчувати почуття гідності за зроблене твоєю країною, твоїми родичами та сім’єю. Кадетський принцип (закон) проголошує: “Тільки та країна сильна, яка поважає заповіді рідної старини” (на основі знань історичного минулого формується гідність особистості). Важливо домогтися усвідомлення відчуття тотожності свого “Я” із Світом і Космосом, з багатством планети Земля, своєю причетністю (через свою сім’ю, батька, діда ...) з історією своєї Вітчизни. Необхідно навчитися розумовому з’єднанню з великими ідеями (читаючи твори) Філософів та Воїнів минулого та теперішнього. Важливий і розвиток можливостей підніматися над своєю тотожністю і дозволити собі бути відмінним від інших, цінувати своєю оригінальність та генну неповторність.

Важливий концептуальний принцип Центру – виховання через радість!

Саме в дні святкувань (щорічні дні відкритих дверей Центру, День Козацтва та День кадета) підводяться підсумки зробленому та з’являється можливість поспілкуватися про перспективи і побачити головне в діяльності Центру.

В день Кадета (10 грудня) ми нагадуємо вираз імператриці Катерини II: „Корпус кадетский есть рассадник великих людей”, говоримо що все найкраще в нас від наших предків, саме їх переможні гени допомагають нам у скрутну годину випробувань, саме їх рицарські принципи знаходять відгук у наших серцях:

- ти не відступиш перед ворогом;
- ти залишишся вірний даному слову;
- ти завжди будеш поборником справедливості і добра;
- ти пам’ятаєш і дієш виходячи із принципу: *і один в полі воїн.*

ного навантаження педагогічних працівників;

- створення науково-методичного кабінету, працівники якого здатні якісно зіставляти програми занять та проводити їх корекцію;
- впровадження передового педагогічного досвіду в практику Центру;
- організація публікацій творчих робіт педагогічних працівників;
- проведення на базі Центру методичних семінарів, конференцій з обміну досвідом;
- залучення до роботи у Центрі працівників науки.

5. Оптимальна організація навчально-виховної роботи:

- вдосконалення навчального плану та навчальних програм Кадетського та Козацького корпусів Центру.

6. Можливість одержання середньої освіти шляхом екстернату та впровадження Університетських програм в системі on-line на базі Центру.

ЧОГО МИ ЧЕКАЄМО ВІД ВИХОВАНЦІВ?

Насамперед, розвиваючи психомоторику вихованців, ми збільшуємо їх здатність до навчання, в цілому, спритна дитина – розумна дитина).

Усі вихованці від тренерів отримують психологічні установки:

- установку на перемогу;
- установку на віру в свої сили та можливості;
- установку на знаходження ідеї свого життя (включаючи в себе ідею здорового способу життя).

Використовуючи теоретичний спадок кращих пси-

хологів двадцятого століття (А. Маслоу, В.В. Клименко та ін.), ми намагаємося довести вихованців до потреби самоактуалізації, самовираження, тобто до реалізації присутніх тільки йому природних, закладених в його генах можливостей.

Відомо, що в нашій вільній демократичній країні є різні життєві шляхи для молоді, можливість свого вибору досить різноманітні.

Є **шлях епікурейський**, шлях „солодкого” життя із споживанням та збільшенням доз найрізноманітніших і дуже доступних наркотичних засобів (алкоголь, цигарки, „травки”). Ідучи цим шляхом, ти все більше стаєш залежним від сильних та підлих світу цього.

Наступний поширений шлях – посилене **заняття з розвитку власного інтелекту**, заняття на лінгвістичних курсах – пізнання європейських мов – і все це з метою отримання можливості виїзду за кордон і отримання „прибуткового” місця, наприклад, швейцаром, робочим на м'ясокомбінаті, гувернером-вихователем у європейській родині та іншими доходними місцями для вихованих слов'ян.

Але є шлях, по якому намагаються провести своїх вихованців тренери та педагоги Центру: шлях заняття спортом та інтелектуальними заняттями, які дозволяють відточувати Силу, Мужність, Інтелект, а також отримати виховання, завдяки якому з'являється **бажання працювати у своїй країні і на свою країну**. Ціль майбутньої діяльності наших найкращих вихованців – довести, що Україна є країна, насамперед, рівна усім іншим „передовим” країнам Європи та Світу в будь-якій сфері діяльності.

Ми намагаємося опиратися на перевірені історією традиції виховання, прийняті у Київському (Володимирському) Кадетському Корпусі; саме тому ми створили його музей у стінах Центру. Ми впевнені, що захист Батьківщини, в тому числі і захист її історичного минулого, є захист і своєї власної гідності.

1. Удосконалювати психомоторику вихованця: згідно теоретичним дослідженням (у сфері психології діяльності) існує аналітична залежність виду:

$$U = RP + PRM + H + K, \text{ де}$$

U – життєвий успіх; досягнення цілей в менеджерній сфері діяльності;

RP – розвинута психомоторика (сприяють розвитку – заняття Боксом, Дзюдо, авіаційні види спорт та інші);

PRM – професійні розумові можливості і сильний характер;

H – незалежність і критичність мислення;

K – креативність мислення.

2. Виховати характер. Вселити впевненість – „Ти все можеш!”, „Ти доб'єшся бажаного!”, „Немає меж бажаного!”, „Не існує меж можливостей людини”. Методи виховання повинні бути спрямовані на становлення Великих людей – Людей Дії. Заняття авіаційними видами спорту, морською підготовкою, виступи на змаганнях з єдиноборств та військова виучка – все це служить цій меті.

При вихованні важливо опиратися на потреби людини. Одне із базових положень сучасної психологічної науки полягає в тому, що джерелом внутрішньої енергії є потреби особистості. Згідно теорії А. Маслоу, будь-якому індивідууму важливо „дорости” до потреби самоактуалізації, самовираження (тобто до реалізації закладених в кожному тільки йому притаманних можливостей).

3. Розвивати інтелект (знання авіації, морської справи, астрономії будуть сприяти цьому) і креативність особистості. Як відомо, креативність включає в себе підвищену чуттєвість до проблем, бачення протиріччя Знань, вміння висувати гіпотези, формулювати рішення пропонованих задач, а розвиток інтелекту дозволяє, при зіткненні думок, вміло дискутувати та приймати (розуміти) відмінну від своєї точку зору;

4. Навчити навичкам критичного мислення, які дозволять бути інтелектуально незалежними („не сотвори собі кумира” – біблейський вислів).

Критичне мислення – це не критика того, що звичайно пропонується в різноманітних інформаційних джерелах, а вміння побачити і сформулювати проблему і запропонувати оптимальні шляхи її рішення.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Педагогіка
школи

Ярослав СИВОХОП

Старший викладач кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Стан здоров'я населення – інтегральний індикатор загально-соціального благополуччя країни, відображення рівня і характеру її соціально-економічного розвитку і, в свою чергу, – могутній фактор формування демографічного, економічного і культурного потенціалів суспільства в контексті його стійкого розвитку.

Наразі в Україні стан здоров'я населення, і молоді зокрема, викликає серйозну стурбованість. За даними Міністерства охорони здоров'я, рівень фізичного здоров'я близько 70% учнів 7-15 років є дуже низьким. У 61% молоді віком 16-19 років рівень здоров'я значно нижчий за нормальний. Проблема здоров'я молоді є особливо актуальною внаслідок посилення впливу соціально-економічних та соціально-культурних чинників. Просвітницька робота серед молоді щодо здорового способу життя поки що не дуже ефективна. Більшість учнів, особливо старшокласників, не мають достатніх знань з таких гострих проблем, як

запобігання наркоманії, алкоголізму, СНІДу тощо.

Важливою складовою ефективною системи освіти є забезпечення здоров'я дітей та їх здатності навчатися. Проблема впровадження здорового способу життя в молодіжне середовище переходить до категорії таких, що визначають рівень національної безпеки держави.

На сьогодні відчувається відсутність цілісної теорії формування здорового способу життя, системності і взаємозв'язку зусиль державних і громадських структур та організацій, в тому числі школи та позашкільного навчального закладу. Разом з тим в педагогічній науці залишається недостатньо розроблена проблема процесу формування здорового способу життя учнів в умовах позашкільного навчального закладу. Потребують оновлення зміст, форми, методи роботи, методичне забезпечення і вироблення критеріїв оцінювання процесу формування навиків здорового способу життя в умовах позашкільного навчального закладу, підвищення кваліфікації педагогів – позашкільників.

Із педагогічної практики відомо, що ефективність навчання учнів суттєво знижується, коли використовуються пасивні методи дидактичного впливу, відсутній процес взаємодії між учнем і педагогом та учнем і учнем. Для розкриття творчих можливостей учнів, задоволення їх особистих та суспільних інтересів педагогом необхідно володіти методиками, які стимулюють конструктивно-критичне мислення, розвивають комунікативні вміння і навички. На нашу думку, цим вимогам відповідають інтерактивні методи навчання (див. вріз).

Інтерактивний (від англ. „interact”, „inter” – взаємний, „act” – діяти) – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись у режимі діалогу, бесіди з чим-небудь або з ким-небудь.

Аналіз програм позашкільних навчальних закладів показав наявність у їх змісті питань формування навиків здорового способу життя, але, на нашу думку, з огляду на потенційні можливості організаційно-педагогічних умов даних закладів освіти, цього недостатньо. Тому **виникає необхідність розробити таку організаційно-функціональну модель діяльності позашкільного закладу з формування навиків здорового способу життя, яка дасть можливість реалізувати проблему як через навчальний, так і позанавчальний процес.**

В умовах, які склалися, особливо важливо навчити дитину саму піклуватися про своє здоров'я, сформувані у неї установки на підтримку власного здоров'я без використання медикаментів.

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ: що маємо робити

Інтерактивні методи передбачають спільне навчання (навчання в співпраці): і ті, кого навчають, і педагог є суб'єктами навчання. При цьому педагог виступає лише у ролі більш досвідченого організатора навчального процесу. Всі учасники процесу при цьому взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, моделюють ситуації, спільно вирішують проблеми.

Інтерактивне навчання – це така організація навчального процесу, під час якого практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання, мають можливість розуміти та рефлектувати з приводу того, що вони знають та думають. Самостійна діяльність учнів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу передбачає, що кожен робить в нього свій індивідуальний внесок, йде активний обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що не тільки дозволяє одержати нові знання, але і розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високий рівень кооперації та співпраці. Інтерактивна діяльність передбачає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, спільного вирішення загальних, вагомих для кожного завдань. Інтерактивне навчання виключає домінування як одного з провідних інформуючих, так і однієї думки над іншою. У ході діалогового навчання учні вчать ся критично думати, вирішувати складні проблеми на основі аналізу ситуації та інформації, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організовується індивідуальна, парна та групова робота, дослідження проектів, творчі роботи, рольові ігри.

Вважаємо, що інтерактивні методи є найбільш ефективними для використання під час проведення занять з проблем, що стосуються формування навиків здорового способу життя. Так як сьогодні є недостатнім просто донести до відома учнів певну інформацію, їм потрібно допомогти сформувати свою чітку життєву позицію по відношенню до власного здоров'я. Серед великого набору інтерактивних технологій відмітимо таку форму роботи, як тренінги.

Усі ці методи навчання можуть бути організовані при достатній грамотності педагогічного колективу позашкільного закладу. Одне з перших завдань, яке варто вирішити, – це провести ряд навчальних семінарів, тренінгів з підвищення рівня інформованості педагогів позашкільних навчальних закладів з вищеназваної проблеми.

На нашу думку, для успішної практичної реалізації програм з формування навиків здорового способу життя треба дотримуватись наступних **основних вимог**:

1. Заняття з формування навиків здорового способу життя повинні проводити педагоги, психологи, керівники гуртків, соціальні педагоги, які пройшли спеціальну підготовку і мають досвід використання інтерактивних методів навчання при роботі з підлітками.

2. В позашкільному навчальному закладі повинен бути високий престиж здорового способу життя.

3. Керівництво, адміністрація навчального закладу, педагогічний колектив мають розуміти всю значимість вирішення питань формування, збереження і покращення здоров'я вихованців в процесі отримання ними знань.

4. У вихованців у процесі навчання і виховання повинна формуватись власна установка, потреба і значима мотивація на дотримання норм і правил ведення здорового способу життя.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗАКЛАДАХ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Тетяна ТУРЧАНОВА

Старший викладач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Херсонського державного університету

Молода людина формується і дорослішає, збагачує свій життєвий досвід, здійснюючи безліч вчинків, у тому числі й негативних, навчаючись на помилках здебільшого власних, а не чужих. Помилки і конфліктні ситуації обмежуються переважно колом сім'ї, найближчим оточенням. Поведінка ж деякої частини неповнолітніх з різних причин виходить значно далі за межі — вступає в конфлікт зі встановленими державою законами.

У зв'язку з економічною нестабільністю, зниженням рівня життя проблема покращення соціального становища дітей, що складають чверть населення України, набуває особливої соціальної значущості і залежить не тільки від сім'ї, шкільного або трудового колективу, а й від діяльності багатьох соціальних інститутів, які беруть участь у процесі соціалізації, виховання та навчання дітей і підлітків. У зв'язку з цим виникла ситуація щодо нових підходів у розробці економічних, соціальних та правових заходів, спрямованих на створення умов для успішної соціальної адаптації підлітків-делінквентів, звільнених з місць позбавлення волі, а особливо не-

повнолітніх, які знаходяться в місцях попереднього утримання (в слідчих ізоляторах) та у місцях позбавлення волі.

Значна увага приділяється організації соціально-психологічної роботи в установах кримінально-виконавчої системи. Зокрема йдеться про створення соціально-психологічних служб, покликаних забезпечити оптимальні умови відбування покарання у вигляді позбавлення волі та проведення роботи, спрямованої на формування правослужняної поведінки і стимулювання становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам [1].

Існує досвід створення та реалізації програм по підготовці засуджених до виходу на волю. [3].

Поza увагою залишається організація роботи у місцях попереднього утримання. Зокрема, мова йде про слідчі ізолятори, призначені для утримання підозрюваних, у тому числі тих, хто уже є підсудним, а також засуджені, вироки відносно яких ще не вступили у законну силу. У першу чергу об'єктом уваги повинні стати неповнолітні особи у віці від 14 до 18 років.

Для успішного процесу соціальної адаптації неповнолітніх в умовах пенітен-

ЛІТЕРАТУРА

1. Беца О.В. Соціальна адаптація осіб, звільнених від покарання: проблеми та шляхи їх вирішення. — К.: МП „Лис”, 2003. — 110 с.
2. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі // За ред. В.М. Синьова. — К.: „Вища школа”, 2003. — 222 с.
3. Тадыка А.А., Повереннова А.Г., Улитин Д.А. Психологическая работа с заключенными перед освобождением. — Одесса: „Сфера”, 2002. — 29 с.

ціарної системи необхідні наступні етапи роботи:

- внести зміни до кримінально-виконавчого кодексу, згідно з яким будуть створені кримінально-виконавчі інспекції, на працівників яких повинні бути покладені обов'язки із соціальної адаптації засуджених, а особливо неповнолітніх. Адже основною метою кримінально-виконавчого закону є виконання, ресоціалізація, повернення в суспільство, а не тільки покарання за злочин засудженого в процесі відбування покарання, і держава не повинна кидати його напризволяще навіть після потрапляння цієї особи в місяця позбавлення волі;
- організаційне забезпечення передбачає налагодження співробітництва установ та закладів соціальної сфери з органами та установами кримінально-виконавчої системи, що сприятиме посиленню ефективності соціальної адаптації та надання допомоги підозрюваним особам неповнолітнього віку, що знаходяться у місцях попереднього ув'язнення та в умовах відбування покарання. Мова йде про удосконалення співпраці з закладами, які можуть надавати різні види соціальних послуг (центри соціально-психологічної допомоги, соціальні служби);
- науково-методичне забезпечення передбачає розробку стандартів соціальної адаптації осіб, які знаходяться у закладах пенітенціарної системи;
- кадрове забезпечення повинно бути пов'язане з підготовкою відповідних фахівців. Є потреба включення спеціалізованих дисциплін у програми навчальних закладів та удосконалення програм виробничих практик;
- актуальним є науково-методичне обґрунтування даної проблеми та розширення форм взаємодії вищих навчальних закладів із закладами пенітенціарної системи.

ПРОБЛЕМА ЗЛОЧИННОСТІ У ТЕОРІЇ Й ПРАКТИЦІ

Неоціненний вклад у теорію та практику виховного впливу на особистість правопорушника вніс А.С. Макаренко, його наукову спадщину використовують не тільки в нашій країні, але й у світовій пенітенціарній практиці.

У 80–90-ті роки минулого століття проблема злочинності частіше стала розглядатися з позиції соціалізації особистості. Цим питанням присвячені праці Х. Джемсоу, Г. Вільфінга, Т. Дугласа, К. Отте, Ш. Рамона, Р. Сейлена; дослідження соціологів А.І. Ляшенко, Н.Н. Горбунової, Л.В. Топчого та ін.; праці В.Є. Давидовича, Є.Р. Смирнової, В.П. Ярської та ін.

У 90-ті роки ХХ сторіччя в наукових працях висувається на перший план значимість соціальних, психологічних та педагогічних проблем з метою ресоціалізації особистості ув'язнених (А.В. Пішелко).

Умови життя людини (а особливо підлітка) постійно змінюються, й вона постійно повинна адаптуватися до тих чи інших умов: входження до шкільного колективу, закінчення навчального закладу тощо – все це відбувається в нормальних умовах, поза ізоляцією від суспільства. Людині ж, яка засуджена до ізоляції від суспільства, доводиться адаптуватися до нових умов – місць попереднього утримання та місць відбування покарання, які кардинально відрізняються від життя на волі.

Проблемі регулювання адаптаційних процесів особистості засобами соціально-педагогічної діяльності присвятили свої дослідження А.Й. Капська, В.Є. Сорочинська, Н.П. Курбатов, І.Г. Зайнишев, М.П. Гурьянова, І.В. Тисичник, Р.І. Хмельюк, І.С. Гігант, В. Стародубцева та інші.

Згубний вплив на процес соціальної адаптації в місцях позбавлення волі має перебування неповнолітнього у слідчому ізоляторі (СІЗО). І тому починати соціальну адаптацію потрібно ще в стінах закладів попереднього утримання за прикладом Заходу.

На сучасному етапі становлення та розвитку закладів пенітенціарної системи саме у слідчих ізоляторах і намагаються здобути перемогу за особистість неповнолітнього працівники СІЗО. Слідчі ізолятори та тюрми є справжнім випробуванням особистості на міцність, на адекватну самооцінку, оскільки саме в цих місцях доводиться переборювати позбавлення від усього, випробувувати фізичні та психологічні навантаження. Місця позбавлення волі є також і соціально організованим випробуванням. Ситуація ізоляції – це екстремальна ситуація. І саме тут важливо знати, хто знаходиться поруч, чого від нього можна очікувати, як себе з ним поводити. Ці знання важливі об'єктивно через умови існування в таких місцях.

У переважній більшості досліджень вважається, що лише умови звільнення з місць позбавлення волі сприяють соціальній адаптації. Але цьому можна заперечувати, бо процес адаптації вкрай важливі особливо для підлітків-делінквентів, що вперше потрапили до подібних інстанцій. Для втілення в життя ідеї соціальної адаптації неповнолітніх в умовах позбавлення волі треба переглядати всю кримінально-виконавчу систему, перепідготовлювати кадри цієї системи, приймати нові закони і змінювати суспільну свідомість, направляючи її в позитивний бік.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФОРМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

ЯК УМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Педагогіка
школи

Здорове тіло кожен собі може уявити, а як виглядає психологічно здорова людина – уявити набагато важче, та все ж можливо.

Розпочнемо з того, що не будемо плутати *психічне* і *психологічне* здоров'я. Останнє є складовою частиною психічного здоров'я, яке має відношення до окремих психічних процесів та механізмів, а саме: пам'ять, сприйняття, увага, мислення і т.п.

Психологічне здоров'я відноситься до особистості в цілому. Це сукупність психіч-

них властивостей людини, що постійно розвиваються і мають за мету забезпечення гармонії між потребами індивіда та суспільства, і, головне, орієнтує індивіда на виконання своєї життєвої задачі. При цьому психологічні відхилення легше виправити, ніж психічні. Існує більше 300 визначень поняття “здоров'я”, а термін “психічне здоров'я” введений лише у 1979 році. Психічне здоров'я і психічне благополуччя підрастаючого покоління є найважливішими передумовами високої якості життя, що забезпечують соціальну єдність, продуктивність праці, суспільні спокій і стабільність,

яка сприяє економічному розвитку суспільства.

Головним завданням позашкільної освітньо-виховної роботи є створення середовища, яке здатне позитивно впливати на особистість з метою виховання, гнучкої її соціалізації та релаксації. Екстремальність сучасного процесу освіти часто виступає причиною фізіологічних, нервово-психічних розладів у дітей та підлітків, та й саме життя сучасної людини протікає в складних умовах інформаційних, техногенних, мікрота макро-соціальних впливів.

Тому саме в закладах позашкільної освіти потрібна компенсаторна, релаксаційна, і в той же час розвиваюча форма і організація освітньо-виховного процесу. Психологічний супровід освітнього процесу у закладах позашкільної освіти має багато позитивних наслідків та тенденцій. Історично склалося так, що концепція психологічного супроводу в загальних закладах освіти не мала моделей, розрахованих на особливості і можливості сфери позашкільної освіти. В теперішній час позашкільна освіта являє собою невід'ємну частину освітньої системи, але її функціональне значення і специфіка ще тільки почали своє становлення.

На сьогоднішній день психологічний супровід не повинен розглядатися як сфера

**Олена
ФЕДІЄНКО**

Завідуюча психолого-педагогічним центром Київського палацу дітей та юнацтва

НАПРЯМКИ РОБОТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЦЕНТРУ

Психодіагностика

Тематична діагностика гуртківців Палацу за замовленням керівників	Особистісна і професійна діагностика педагогів Палацу	Діагностика готовності дітей до школи (ШРР “Джерельце”)

Психопрофілактика

Робота з педагогами Палацу “Педагогічна школа” семінари за замовленням (участь у педнарадах відділів) анкетування атестація	Робота з гуртківцями участь у тематичних масових заходах у відділах тренінгові заняття за замовленням анкетування тренінги для лідерів шкільного самоврядування	Робота з батьками тематичні лекторії для батьків розробка рекомендацій

Психоконсультація

Індивідуальне консультація дітей	Індивідуальне консультація педагогів	Індивідуальне консультація батьків

Психокорекція

Робота міні тренінгових груп (діти, що визначені в результаті обстеження груп Палацу)	Робота груп ППЦ “Арт-світ”, “Психологічний театр”, “Психологічні тренінги”	Арт-терапія у відділах народна творчість, художня творчість

Методична робота

Узагальнення досвіду роботи педагогів психолого-педагогічного центру Розповсюдження досвіду у публікаціях в газетах та журналах	Систематизація діагностичних методик, корекційних занять, накопичення бази психологічних матеріалів Створення методичних матеріалів, розробка рекомендацій Діяльність міського методичного об'єднання	Робота педагогів центру над індивідуальною науковою темою: “Корекція розмитих цінностей підлітків”, “Формування “Я-концепції педагога”, “Корекція поведінки дітей молодшого шкільного віку” Ознайомлення педагогів Палацу із світовим передовим досвідом (виступи на педнарадах)

Освітня робота

Діяльність ТО “Університет юного психолога Загальна психологія Вікова психологія Психологія спілкування Психологія особистості Психологія творчості Психологія праці Сімейна психологія	Гурток “Грамматика ефективного спілкування”

обслуговування чи сервісна служба, а має виступати як невід'ємний елемент системи освітньо-виховної діяльності.

З 1991 року розпочала свою діяльність психологічна служба, основною функцією якої визначалось консультування гуртківців в разі нагальної потреби, поступово розвиваючись, одним з провідних напрямків стала освітня робота з підлітками у формі надання суми психологічних знань, вмій та навичок; наступним напрямком став просвітницький – робота з педагогами. І сьогодні продовжується реалізація унікальної моделі освітньої діяльності психолого-педагогічного центру в контексті загального освітнього процесу нашої держави з авторським або адаптованим програмно-технологічним супроводом. Системний аналіз його функціонування як структури, що постійно розвивається та вдосконалює свою роботу, можна розглянути, аналізуючи запропоновану таблицю (див. стор. 53).

Програмно-технологічне забезпечення освіти в психолого-педагогічному центрі структурується за характером освітнього попиту. Основні типи освіти за цим критерієм наступні:

- Додаткова (до шкільного): *компенсаторна*;
- Соціально-реабілітаційна: *корегуюча*.

Основна мета діяльності психолого-педагогічного центру: створити умови для розвитку особистості, для формування ціннісного ставлення до суспільства і держави, до себе, до людей, здатності до самостійного розв'язання проблем соціалізації, практичних, комунікативних проблем в різноманітних сферах життя.

Спеціалізоване призначення психолого-педагогічного центру в позашкіль-

ній освіті: сприяти ефективній реалізації вікових та індивідуальних можливостей дітей, які отримують освіту в Київському палаці дітей та юнацтва, сприяти задоволенню потреб старшокласників у професійному самовизначенні та особистісній самореалізації.

У відповідності з поняттями „основна мета” і “спеціалізоване призначення” в освітній діяльності психолого-педагогічного центру виділені наступні управлінські функції:

- **діагностика:** аналіз соціального замовлення, діагностика стану та рівня розвитку дітей, підлітків, вияв проблемних питань та ситуацій, що цікавлять дітей і підлітків.
- **організація:** створення умов для особистісного, творчого, духовного самовдосконалення вихованців, його стимулювання;
- **мотивація:** шляхом прийняття участі старшокласників в соціально – реабілітаційних та профілактичних проєктах, заходах у центрі та Палаці, презентації власних творчих планів, а також у пропаганді психологічної культури серед учнів шкіл міста.

Ці функції складають основу управління для всіх напрямків освіти.

Виходячи із соціального запиту дітей, підлітків, молоді, спираючись на соціальне замовлення адміністрації Палацу, батьків та нашої держави загалом, сформовані напрямки роботи психолого-педагогічного центру дають позитивний результат. Звичайно, практично не можливо продемонструвати відразу, але найбільш вагомим показником виступає велика кількість дітей, підлітків, молоді, які висловлюють бажання відвідувати заняття і відповідно працювати над собою, отримуючи суму додаткових знань з діагностики і самовдосконалення особистості, навіть маючи досить серйозні особисті чи сімейні проблеми.

Вірогідність результативності підтверджується тісними взаєминами, що протягом діяльності психолого-педагогічного центру складаються з випускниками та їх батьками, традиційні зустрічі демонструють, що вибір життєвого шляху молодих людей має найціннішу особливість – бути корисними для власної держави, спрямовуючи сили на її розбудову, міць і добробут української нації.

На фото: Олена Федієнко (перша зліва)

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ В ЕКСПЕДИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Педагогіка
школи

Робота волонтерської міжнародної еколого-археологічної експедиції „Замки Закарпаття” набула досить широкого резонансу. Є певні досягнення і певні проблеми. Незаперечним лише можна вважати факт її надзвичайної виховної функції для учнівської молоді. Сприяє цьому сама ідея формування експедиції та її безперечно соціально важливі цілі і завдання, які разом з організаційними моментами стимулюють пізнавальну активність учнів та розвивають їх творчі здібності. Водночас діти мають можливість оздоровитись, налагодити між собою дружні стосунки. Традиційно склалось так, що тут пліч-о-пліч і з ентузіазмом працюють представники різних вікових груп зі всієї України та закордоння. Експедиція з певними перервами працює з 1990 року, а з 2001 безперервно. Базовим або еталонним об'єктом роботи експедиції є *Невицький замок*.

Загальна кількість дітей, що попрацювали в експедиції, складає біля 4000 осіб. Робочий день для усіх волонтерів експедиції складав не більше 5 годин (згідно з існуючим трудовим законодавством) і поєднувався

з екскурсійною, спортивною, оздоровчою програмами та активним відпочинком. Потреба проводити спеціальні заняття з учнівською молоддю виникала лише епізодично і завжди на замовлення самих слухачів за обраною ними тематикою. Обов'язково проводилось лише ввідне заняття, на якому надавалась загальна характеристика тієї чи іншої пам'ятки, доводились загальна мета проєкту та поточні цілі і завдання. Це пояснюється тим, що сама форма організації роботи та побуту у різновіковому колективі стимулює індивідуальну допитливість учнів. Навчання проводилось у невимушеній формі діалогу зі старшими або більш досвідченими членами колективу.

Перед собою ми не ставили завдання профорієнтації учнівської молоді. Але нам довелося спостерігати деколи вражаючий позитивний ефект розвитку творчих здібностей учнів. Вони стали постійними переможцями міського та обласного

Олександр ДЗЕМБАС

Методист
Закарпатського
центру туризму,
краєзнавства,
екскурсій і спорту
учнівської молоді,
м. Ужгород

ПРОЕКТ „ЗАМКИ ЗАКАРПАТТЯ”

Загальна мета реалізації довгострокового проекту „Замки Закарпаття” – реанімувати занедбані замки Закарпаття як туристсько-екскурсійні об’єкти.

Основні завдання експедиції: Очистка пам’яток від сміття, чагарників та дерев, що руйнують замкові споруди, упорядкування їх охоронних зон. Досконале археологічне вивчення цих об’єктів і сприяння підготовці матеріалу для їх подальшої консервації та розробки концепції їх майбутнього (кожного окремо) аж до можливої музеєфікації у відповідності до історичних реалій у певних хронологічних зрізах (базовий об’єкт – Невицький замок). Привернення уваги владних структур та міжнародних донорських фондів до аварійного стану замкових споруд Закарпаття з метою організації негайного вирішення найбільш болючих питань. Керуючись діючим законодавством, з допомогою небайдужої молоді захистити замки від некваліфікованих проектів пристосування під різноманітні заклади, на кшталт турбаз, готелів, ресторанів тощо, які погрожують знищити автентичність пам’яток.

Додаткові завдання: організація оздоровлення учнівської молоді Закарпатської області, популяризація історико-архітектурних пам’яток Закарпаття та України в цілому, виховання учнівської молоді (патріотичне, трудове та ін.) та надання додаткової освіти учням (історія, краєзнавство, археологія, правові аспекти охорони пам’яток історії та культури, основи туризму).

Організатори експедиції (зазначимо, що практично усі роботи проводились без цільового фінансування).

Ініціатором та основним організатором проекту є Закарпатський Центр туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської молоді – позашкільний навчальний заклад системи Міністерства освіти (Див. Пост. Каб. Мін. України від 6.05.2001 № 433), який взяв на себе функції координатора виконання проекту. Наукову частину роботи забезпечує Закарпатський краєзнавчий музей.

Роботи фінансували на кооперативній основі у різні часи наступні інституції: Управління освіти та науки Закарпатської ОДА, Управління в справах молоді та спорту Закарпатської ОДА, Закарпатський обком профспілки працівників освіти та науки, міжнародні донорські Фонди („Карпатський” та „Єврокліп”).

конкурсів МАН за спеціальністю археологія. Троє з них – переможці загальноукраїнського конкурсу. Біля двохсот вихованців стали істориками за фахом.

ЩО ВДАЛОСЬ ЗРОБИТИ?

Пам’ятку повністю розчищено від чагарників, дерев і сміття. Зібрано і складовано біля 250 куб. м. замкового каміння. Археологічно досліджено біля 10% території пам’ятки. Реконструйовано 2/3 зовнішнього замкового рову. З’ясовані культурні шари та будівельні горизонти пам’ятки. Накопичена унікальна колекція археологічного матеріалу (зберігається у фондах Закарпатського краєзнавчого музею). Матеріал значно доповнює наше уявлення про побут середньовічного феодального замку і в майбутньому слугуватиме безцінним джерелом для відтворення замкових інтер’єрів.

Очистка замку призвела до значного збільшення туристичного потоку через пам’ятку. Вона складає на сьогодні біля 75 тис. відвідувачів за сезон, у перший польовий сезон (19-90 р.) їх кількість ледь сягала 5 тис. чоловік.

Загальна вартість виконаних робіт складає більш 1 млн. грн. (за нормативними документами про археологічні розкопки). Сумарна вартість затрат на утримання експедиції за весь час її роботи склала лише половину цієї суми.

Давайте спробуємо сфантазувати можливий економічний і виховний ефект у масштабах держави? Адже пам’яток, подібних до Невицького замку, в Україні сотні. **Виникає питання:** чи дійсно держава не має коштів на утримання пам’яток замкової архітектури і небезпечна приватизація об’єктів неминуча? **Ми** не перший рік **указуємо** відповідальним міністерствам та відомствам на **величезний пласт організаційних і фінансових резервів...**

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ

Світовий досвід вказує, що при певній організації не тільки історико-архітектурні та археологічні пам'ятки, але і самі науково-дослідні експедиції (у першу чергу археологічні), масштабні громадські акції з санітарно-екологічної очистки та проведення консерваційних і реставраційних робіт цікавих об'єктів минулого можуть слугувати своєрідним туристичним продуктом. Зрозуміло, що у даних випадках волонтери можуть виконувати лише допоміжні функції у роботах, які не потребують досвіду та фахової підготовки.

Вартість подібного туристичного продукту максимально дешева, що надає певну привабливість як внутрішньому, так і міжнародному туристу. Споживач туристичного продукту у даному випадку досить специфічний. В основному, це інтелектуально та естетично розвинута молодь, яка фізично загартована і здатна прийняти екстремальні умови.

Безумовним та все більш дієвим стимулятором розвитку пропонованого напрямку є розуміння у цивілізованому суспільстві загальних історичних коренів та загального майбутнього і важливості всіх пам'яток історії та культури як елементу загальнолюдських цінностей. Розвиваючи цей напрямок, є можливість уникнути деколи зайвої політизації в різних сферах — зелених, антиглобалістів та ін., а також частково спрямувати молоду позитивну енергію небайдужих сил в конструктивне русло.

ЩО ОТРИМУЄ ДЕРЖАВА ВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДІБНОГО РУХУ?

Організація пропонованого напрямку на державному рівні здатна принести країні значну користь, бо отримуємо такі можливості:

- Силами волонтерського руху шляхом санітарно-екологічної очистки реанімувати безліч занедбаних історико-архітектурних пам'яток України як туристично-екскурсійних об'єктів. Це одночасно буде сприяти популяризації цих пам'яток і робити туристичний простір держави більш привабливим для розвитку міжнародного туризму.
- Залучення волонтерських загонів в якості малокваліфікованих робітників та підсобників на етапі вивчення, консервації, реставрації призводить до значного зниження вартості вказаних робіт і, як наслідок, до більшого обсягу виконання.
- Популяризація подібного напрямку роботи на міжнародному рівні дозволить привабити у країну певного специфічного туриста.
- Прийняття програми або положення на державному рівні дозволить зробити бюджетне оздоровлення учнівської молоді нашої країни значно дешевшим і більш змістовним, адже робота волонтерських загонів несе в собі для молоді колосальний пізнавальний ефект, елементи трудового, патріотичного виховання, учні також одночасно отримують початкові туристські навички.

СКЛАДНОЩІ ОРГАНІЗАЦІЇ

За нашим глибоким переконанням, для розробки програми на державному рівні повинні бути залучені представники цілого ряду міністерств, комітетів, відомств та установ.

Це мотивовано тим, що пам'ятки знаходяться під опікою *Міністерства культури та туризму України* і його сучасного підрозділу — *Державної служби охорони культурної спадщини*. Саме вони і видають відповідні „Дозволи” на проведення робіт.

Для роботи на пам'ятках археології дозволи видаються особисто представникам відповідних наукових закладів (без права передачі) за представленням *Інституту Археології НАН України* („Відкритий лист” — документ, який підтверджує відповідну наукову і польову кваліфікацію).

Міністерство освіти і науки проводить різноманітні всеукраїнські краєзнавчі експедиції учнівської молоді, а також разом з *Міністерством у справах молоді та спорту* — пов'язані з організацією оздоровлення учнівської молоді України.

Державний комітет праці України регулює трудові відносини та нормативними документами забезпечує безпеку та охорону праці.

Справа впорядкування небезпечних об'єктів знаходиться під контролем *Міністерства надзвичайних ситуацій*.

Очистка територій пам'яток від дерев, що руйнують замкові споруди, належить до компетенції *Міністерства екології та природних ресурсів*. Розташування польових таборів неможливе без розробки відповідних норм санітарно-епідеміологічного захисту *Державною санітарно-епідеміологічною службою*.

Розвиток цього напрямку можливий лише за чіткими договірними умовами між ліцензованими туристичними фірмами та спеціалізованими науково-дослідницькими організаціями.

Одна із найбільш болючих проблем — відсутність чітких сучасних рекомендацій санітарно-епідеміологічного захисту для польових умов в турпоходах та експедиціях, які б могли закладатись в кошторисну вартість і перетворили санітарно-епідеміологічний нагляд із контрольно-заборонного органу в дієвого зацікавленого співучасника проведення польових акцій.

ДИТЯЧИЙ ТВОРЧИЙ КОЛЕКТИВ

ФОРМУЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВСЕБІЧНО РОЗВИНУТОЇ ОСОБИСТОСТІ

Педагогіка
школи

Перед виховною практикою дитячого творчого колективу позашкільного навчального закладу з усією гостротою постає

питання про пошук резервів активізації внутрішніх можливостей особистості його вихованців у процесі духовного самобудівництва.

Взаємодія педагога і вихованця є основою для успішного розвитку внутрішнього середовища творчого колективу, в якому форму-

ються сприятливі умови для всебічного розвитку особистості вихованців. У дитячому творчому колективі, в процесі його розвитку як цілісного явища, на фоні взаємодії зароджуються відносини, взаємовідносини вихованців у спільній діяльності вихованців та педагогів. Кризь переживання у процесі діяльності та взаємовідносин дитина отримує можливість постійно працювати із власною свідомістю, системою ціннос-

тей, потребами і мотивами, намагається відповідати на питання: „Хто я? Чим я відрізняюся від інших? Як мені з іншими? Як мені жити? Ким я хочу бути? Що для мене є ціннісним у житті?”

Саме у дитячому творчому колективі, в його станах і соціально-психологічному кліматі зосереджені виховні потенціали саморозвитку й самовдосконалення особистості вихованців. Стан дитячого творчого колективу – це безперервний, суперечливий процес його розвитку, який має свої етапи, переходить від стану „групи” до колективу, який живе повноцінним життям. Розвиток колективу – це становлення, розвиток відносин і взаємовідносин у процесі спільної діяльності. Це співтворчість дітей та дорослих і на рівні цілей, і на рівні змісту діяльності, і на рівні рефлексії. Тільки емоційно насичена діяльність, яка адекватна віку вихованців, творча за характером й соціальна за напрямом, сприяє прояву індивідуальності вихованців у колективі. Перед педагогічним колективом постає завдання вибудувати систему діяльності на основі власної логіки, де і буде реалізований арсенал змісту, технологій, прийомів, форм. Але

**Наталія
БОРСУК**

Художній керівник дитячого народного художнього колективу „Спортивно-танцювальний ансамбль „Пульс”
Заслужена артистка України,
Відмінник освіти України

обов'язкова умова — тільки разом зі своїми вихованцями. Це сприяє наданню процесу формування колективу технологічності. З цим пов'язана актуальність моделювання і створення власної виховної системи дитячого творчого колективу, без чого не можливе ефективне управління розвитком дитячого творчого колективу позашкільного навчального закладу.

В своїй роботі педагогічний колектив нашого дитячого творчого колективу намагається завжди пам'ятати про тонкощі педагогічної техніки, про загрозу стереотипів, крайнощів, будь-якої абсолютизації підходів до вирішення проблеми розвитку колективу. Але в своїй роботі вважаємо доречним осмислення, взяття за основу законів виховання, які мають витоки безпосередньо з природи самої людини, а саме:

- Закон єдності, цілісності, нерозривності виховання. Мова йде про врівноважений розвиток емоційного, розумового, ціннісного, волевого і фізичного боку особистості.
- Закон золотієї середини. Будь-яка крайність, будь-яка абсолютизація окремих постулатів і вимог у відносинах між педагогом і вихованцем можуть бути несприятливі, а, можливо, й небезпечні. Цей закон оснований на безмежно необхідному для педагога почутті міри.
- Закон золотого співпадання. Дуже значуще оптимальне співвідношення виховного втручання у життя дитини з його активністю. Дотримання цього закону забезпечує сприйняття виховання вихованцем.
- Закон оптимального закалювання або виховання труднощами, саме через труднощі. Зростання труднощів, якщо воно не надмірне, супроводжує вдосконалення людини. При цьому важливе „дозування” складного, корисне — тільки на порозі можливого, з урахуванням індивідуальних можливостей.
- Закон необхідної мотивації, який

*Грина Мосякова,
директор ЦТ "Шевченківець"*

ПРО ДИТЯЧИЙ НАРОДНИЙ СПОРТИВНО-ТАНЦЮВАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ "ПУЛЬС"

Дитячий народний художній колектив – спортивно-танцювальний ансамбль "Пульс" створений у 1987 році на базі груп гуртка художньої гімнастики Центру творчості дітей та юнацтва "Шевченківець". В 1998 році колективу присвоєно звання "Народний" (Наказ від 13.07.1998р. № 483-к Міністерства освіти України). У 2002 році ансамбль підтвердив звання "Народний художній колектив".

Художній керівник ансамблю – майстер спорту з художньої гімнастики, відмінник освіти України, заслужена артистка України Борсук Наталія Василівна.

Колектив працює за авторською комплексною програмою, яка була представлена на Всеукраїнській конкурс-захист, пройшла апробацію, а в 2002 році отримала рекомендацію до друку комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

До складу ансамблю входять 29 навчальних груп – це 650 дівчаток та хлопчиків віком від 3 до 18 років. Залучення дітей до колективу проходить без обмежень.

Протягом року в ансамблі ведеться активна навчальна робота: спланований тренувально-репетиційний процес, заняття з акробатики, хореографії, клуб "Грація", відкриті заняття груп першого року навчання, заліки з СФП та ЗФП, змагання вихованців груп другого та третього років навчання, відбіркові змагання. Поряд з навчальним процесом велике місце приділяється виховній роботі. Проводяться великі традиційні свята, знайомство дітей з професійним мистецтвом, експозиціями музеїв міста, які передбачені чітким плануванням цілісної системи виховного процесу. На базі ансамблю "Пульс" працює лабораторія виховання всебічно розвинутої особистості засобами творчого колективу, яка створена у Центрі творчості "Шевченківець".

Педагогічний колектив ансамблю складається з вісімнадцяти педагогів, до яких входять тренери, акомпаніатори, методисти та культорганізатори. Серед педагогів ансамблю два майстри спорту, два майстри спорту міжнародного класу, шість відмінників освіти України, двоє керівників гуртків-методистів. Всі педагогі неодноразово нагороджувалися грамотами Шевченківського РУО, Голів УО м. Києва, Міністерства освіти і науки України, Шевченківської районної у м. Києві державної адміністрації та Київської міської державної адміністрації. Серед них і молоді педагоги, які декілька років тому були випускниками ансамблю. Вже стало традицією, що кращі випускники після 8-12 років навчання вступають до вищих навчальних закладів і приходять працювати з малюками у свій ансамбль. Для них улюблена справа дитинства стає життєвим покликом і професією на подальше доросле життя.

Концертний склад ансамблю налічує 10 навчальних груп, в яких займаються 210 дітей. Він постійно поновлюється вихованцями другого та третього

зобов'язує педагога створити умови для особистісного засвоєння культури, для поєднання існуючого знання вихованця про себе й про світ з новою інформацією, яка не мине у цьому випадку почуттів і свідомості дитини.

Реалізація основних законів виховання та принципів формування колективу покладені в основу навчально-виховного процесу дитячого народного художнього колективу „Спортивно-танцювального ансамблю „Пульс” Центру творчості дітей та юнацтва „Шевченківець”, який в цьому навчальному році святкує свій 20-річний ювілей.

Багато поколінь вже зросло в нашому дитячому творчому колективі, але ми завжди зустрічаємося з закономірністю, що для кожних батьків їх дитина є найкращою, найталановитішою, най..., най..., най... . Зрозуміло, що батьки прагнуть віддати її у найкращий дитячий заклад, найкращу школу, не кажучи вже про музичні школи, студії, школи мистецтв, відомі творчі колективи. І тут виникають перші розчарування: дитина повинна пройти відбір – так звані вступні іспити, на яких з'ясується, що в неї "немає здібностей" або "недостатньо таланту". Такі "відкриття" є психологічною травмою не тільки для дорослих, а й для дітей.

Але у бурхливому життєвому морі є острівки, де дитині раді, незважаючи на її здібності, зріст, вік, соціальне становище, де заняття безкоштовні, а педагоги

привітні. Одним з таких острівців є наш ансамбль “Пульс”.

З перших занять в “Пульсі” дитина потрапляє у доброзичливу атмосферу, що є підґрунтям для розкриття та розвитку особистостей. На початковому етапі навчання зовсім необов'язкове ідеальне виконання вправ, більше важливе тут бажання навчитися новому, прагнення спілкуватися з педагогами та однолітками, розкриття своїх умінь у колективній творчості.

Майстерність педагогів ансамблю, серед яких відмінники освіти України, майстри спорту, майстри спорту міжнародного класу з акробатики, їх вміння заронити зернину творчості у ширі душі своїх вихованців дуже швидко дає певні паростки. Вже після першого року навчання дівчата і хлопчики на відкритих заняттях та змаганнях демонструють доволі складні вправи та танці за своєю віковою програмою. Саме ці перші кроки дають змогу дитині не загубитися у телевізійних передачах та комп'ютерах, а зрозуміти, що брати участь у мистецькій творчості цікавіше, ніж дивитися телевізор або грати у комп'ютерні ігри – це зумовлює розкриття та розвиток власних творчих здібностей дитини.

Заняття у ансамблі “Пульс” – це не просто проведення вільного часу, не форма відпочинку, не розвага, а наполеглива праця тіла, розуму, душі; формування всебічно розвинутої особистості засобами творчого колективу позашкільного навчального закладу.

років навчання за підсумками відбіркових змагань. Концертна програма «Пульсу» різноманітна. До неї входять: спортивно-танцювальні композиції, сучасні та народні стилізовані танці. Кожна вікова концертна група має свій концертний репертуар, тому ансамбль може давати концерт до двох годин, а також різноманітні концертні програми для різновікового глядача на 30-40 хвилин. Діючий репертуар налічує 46 концертних номерів. Колектив постійно працює над новим перспективним репертуаром та спільними роботами з відомими українськими та зарубіжними співаками.

Концертна діяльність дитячого Народного спортивно-танцювального ансамблю “Пульс” добре відома не тільки в нашому місті, а й далеко за його межами. Колектив постійний учасник концертних програм та державних заходів в Палаці культури “Україна”, Палаці спорту, Українському Домі, Майдані Незалежності та інших сценічних майданчиках. Ансамбль приймає участь у багатьох телевізійних програмах, серед яких: “Всяка всячина”, “Ми самі з вусами”, “Територія данс”, “Мрії збуваються”, “Мультфільм на замовлення” та інші. “Пульсу” пощастило побувати з виступами в Росії, Білорусії, Латвії, Казахстані, Польщі, Угорщині, Китаї, США, ОАЕ, Естонії, Болгарії.

Вихованці ансамблю були учасниками та гостями багатьох фестивалів, на яких показали свою майстерність та досягли певних результатів. Ансамбль “Пульс” – Лауреат фестивалів “Таланти твої, Україно!”², учасник Всесвітнього форуму юних політиків, журналістів та творчої молоді, учасник першої офіційної делегації дітей у КНР, дипломант фестивалю “Золота осінь Славутича – 96, 97, 98”, почесний учасник Першого Всесвітнього фестивалю українського козацтва “Козацькому роду нема переводу”, дипломант телеконкурсу “Утрення звезда” у м. Москві, учасник Всеукраїнського молодіжного фестивалю “Перлини сезону”, учасник та організатор Міжнародного фестивалю “Київський шанс”, учасник Фестивалю “Кримські зорі” м. Ялта, дипломант Міжнародного фестивалю “Радість Європи” у Югославії, дипломант фестивалю “Слов'янський базар” у м. Вітебську, дипломант Міжнародного фестивалю “Юні таланти” в м. Бішкек (Киргизстан), Лауреат Всеукраїнського фестивалю естрадної пісні “Пісенний вернісаж”, дипломант Міжнародного фестивалю “Планета юність” м. Тарту (Естонія), лауреат першого місця (номінація “Характерні танці”) та другого місця (номінація “Естрадні танці”) Міжнародного фестивалю “Веселий вітер” (Болгарія, 2006р.). Гран-Прі Міжнародного фестивалю “Веселий вітер” (Болгарія, 2007р.).

Результати, що досяг ансамбль “Пульс” за цей час, стали можливими завдяки кропіткій, масштабній роботі педагогів не тільки з концертним складом, а й з дітьми перших років навчання. Збереження постійного контингенту дітей з року в рік – найбільша цінність в роботі педагогічного колективу ансамблю.

Педагоги та вихованці, спираючись на підтримку батьків, не зупиняються на досягнутому. Вони прагнуть досягти ще вищих результатів у навчально-виховній роботі, щоб дитина, потрапляючи до колективу однодумців, відчувала себе частиною великої родини, повністю відкриваючи всі свої таланти та обдарування.

Тут дуже багато залежить від батьків, з якими в ансамблі ведеться активна і копітка робота — це батьківські збори, родинні свята, заняття у школі батьків та засідання батьківської ради.

“Батьки — наші друзі” — це гасло педагогів дитячого творчого колективу. Проводячи більшу частину вільного часу у “Пульсі”, маючи вірних друзів у групах, ніхто не хоче підводити ні товаришів, ні педагогів — тому прагнуть навчатися старанно у школі, бо в кінці семестру вивішуються результати успішності на дошці оголошень.

Сьогодні народний художній колектив „Спортивно-танцювальний ансамбль “Пульс” — це 650 дівчаток та хлопчиків віком від 3 до 17 років. 29 навчальних груп зі своїми навчальними планами.

Працюємо ми за власною авторською комплексною програмою. Ми не виховуємо олімпійських чемпіонів — головне, щоб наші діти вирости хорошими людьми, гідними громадянами країни. І це дійсно так. З особливою відповідальністю виступають маленькі артисти перед людьми похилого віку, ветеранами Великої Вітчизняної війни із патріотичними і народно стилізованими танцювальними композиціями, яких чимало в репертуарі ансамблю. Звичайно, є в ньому веселі та жартівливі танці, і кожного року з’являється багато нових, сучасних танцювальних композицій, замальовок від кращих постановників, серед яких А. Рубіна, О. Воробйова, В. Скрипка.

А наскільки цікава для дітей їх власна невеличка робота: зробити постановку своїми силами до випускного вечора, до свята 8 Березня, до дня Працівника освіти та інших заходів ансамблю “Пульс” та виступів перед батьками, педагогами та друзями з інших груп ансамблю. Це художня самодіяльність, але вона дає змогу нашим дітям випробувати власні сили, проявити своє творче „Я”, не побоюватися самореалізувати свої творчі нахнення і можливості.

Свої вміння та таланти можна також показати у період літнього відпочинку. В червні, як правило, це міський табір, липень-серпень — участь у фестивалях або оздоровлення за межами м. Києва. У таборах відпочинку паралельно з тренуваннями та виступами, які заплановані навчально-тренувальними зборами, проводяться різноманітні конкурси малюнків, творчих робіт, доробок, творчі вечори і багато інших заходів, де діти розкривають справжні феноменальні здібності.

Кожен рік, завдяки підтримці Шевченківської районної у м. Києві ради та державної адміністрації, наш колектив має можливість на пільгових умовах оздоровити на морі концертний склад дитячого творчого колективу, а це 200 дівчаток та хлопчиків. Під час поїздок закріплюються традиції великого творчого колективу, своєрідна спадковість серед вихованців ансамблю “Пульс” різного віку. Ми пишаємося, що традиції колективу зберігаються з часу його заснування.

Серед педагогів “Пульсу” є як ті, що брали участь у створенні ансамблю, так і колишні випускники, які, здається, зовсім недавно маленькими прийшли на свої перші заняття. Як і ті первачки, у вересні 2007 року переступлять поріг невеличкого будинку по вул. Артема, 43 в Центр творчості дітей та юнацтва “Шевченківець” і потраплять у чудову країну дитинства, дружби, музики, танцю, спорту, взаєморозуміння — країну “Пульс” юні вихованці, де кожна дитина є найталановитішою, найдібнішою, най..., най..., най... .

Роки існування ансамблю „Пульс”, налагоджений навчально-виховний процес, творча взаємодія педагогів та вихованців підтверджують, що дитячий творчий колектив позашкільного навчального закладу є потужним засобом виховання. В ньому реалізується комплекс умов, які сприяють як розвитку власне колективу, так і розвитку індивідуальності в ньому.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

На мою думку, конструктивному ставленню до тестів нам, директорам, заважає страх. Пригадуєте мудро-іронічну казку Андерсена „Нове вбрання короля”? Там спритні шахраї лякали всіх мешканців міста тим, що чарівне вбрання короля не зможуть побачити люди, які займають не свою посаду або нерозумні. Всі дорослі боялися і першого, і другого. Чого ми боїмося тестів? Бо в разі не блискучих результатів про нас хтось з можновладців подумає, що це лише від нас особисто залежить, і ми не здатні ні керувати, ні мислити.

Але такий страх заважає нам побачити реальний стан загальної середньої освіти, а відтак і позитивно його змінювати.

Лілія Донська,
директор гімназії №30 „ЕкоНад”,
член редакційної ради журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”
(з виступу на серпневій конференції освітян м. Києва 28.08.07)

Управління
школою

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Здоров'я – безцінний скарб не тільки кожної людини, а й усього суспільства. При зустрічі з близькими та дорогими людьми ми бажаємо їм доброго та міцного здоров'я, тому що це – головна умова та запорука повноцінного і щасливого життя.

**Світлана
ПОДТЕРЕБА**

Директор
Чернігівського обласного палацу дітей та юнацтва

Великий мислитель і лікар стародавньої Греції Гіпократ, якого вважають батьком медицини, радив своїм пацієнтам: *„Якщо ви захворіли – змініть харчування”*. Якщо це не допомогло, змініть спосіб життя. Коли і це не допомогло,

тоді звертайтеся до лікаря». Він дав людям просту постановку жити в гармонії з природою, бо порушення законів природи призводить до хвороб. Такої самої думки був і геніальний лікар – філософ Авіценна, якому належать слова: *„Головним скарбом життя є здоров'я, і щоб його зберегти, треба багато що знати”*.

А ось яке визначення дає Всесвітня Організація охорони здоров'я: *„Здоров'я – це стан цілковитого фізич-*

ного, духовного і соціального благополуччя, а не стан, коли нема хвороб або фізичних вад”.

Отже, здорова людина – це людина, котра життєрадісно і охоче виконує свої обов'язки, які покладає на неї життя, та повністю реалізує свої розумові та фізичні здібності.

Спосіб життя – це той чинник, який майже цілком залежить від нашої поведінки. Отже, на половину здоров'я залежить від нас.

Що ж таке здоровий спосіб життя? Це такий спосіб, який зберігає і поліпшує здоров'я. І залежить він від гігієни, режиму, загартовування, правильного харчування, облаштованого побуту, рухової активності, належних умов праці, відмови від шкідливих звичок.

Здоровий спосіб життя розглядається як стан духовного, психічного, фізичного і соціального розвитку, що має безперечну соціальну цінність і користь для самої людини. У вузькому значенні – це просвітницька робота з певних проблем: наркоманії, ВІЛ/СНІДу, навичок комунікації, розвитку особистості, формування лідерських якостей, знань прав і соціальних гарантій у збереженні здоров'я тощо.

У зв'язку зі значущістю проблеми у Чернігівському

обласному палаці дітей та юнацтва розроблена та впроваджена в життя довгострокова цільова програма „Розвиток та здоров'я дитини”, спрямована на роботу з дітьми та підлітками (див. вріз).

Враховуючи умови і можливості нашого Палацу, дотримуючись принципу доцільності, на основі ретельного прогнозування ми намагаємося створювати умови для **формування валеологічного середовища**. При цьому необхідно обов'язково усвідомлювати, чи буде введення тієї чи іншої інновації сприяти розвитку дитини. Тому найпершим завданням валеологічної роботи є створення навколо дітей, педагогів і батьків інформаційного поля, яке несе знання про закони світобудови, людину як космічне явище, а не тільки як біологічний суб'єкт, про безмежні можливості кожного з нас самостійно вирішувати проблеми індивідуального здоров'я шляхом самодіагностики і саморегуляції, про засоби формування культури здоров'я.

Реалізація ідеї творчого розвитку здорової особистості відбувається завдяки:

- Структуруванню розкладу гуртків з урахуванням біоритмів дитини.
- Врахування валеологічних аспектів занять: оптимальність типів чергування і своєчасності зміни видів діяльності дітей, володіння педагогом прийомами зняття втоми у дітей, культура мовлення педагога, стиль спілкування з гуртківцями тощо.
- Застосування педагогами технології гуманно-осо-

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ І ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ

МЕТА:

- створення молодіжного руху з пропаганди здорового способу життя, залучення підлітків до профілактичної роботи, створення мережі активістів за місцем навчання і проживання, впровадження інтерактивних методів навчання в профілактичній освіті, розробка профілактичних заходів попередження вживання дітьми і підлітками наркотичних, токсичних речовин;
- надання практичної допомоги вже існуючим формам роботи та проведення з цією метою семінарів, практикумів, творчих зустрічей, майстерень по обміну досвідом, заснування та видавництво навчально – методичних та моніторингових посібників;
- виховання у дітей поважного ставлення до свого здоров'я, наукових, технічних та економічних здобутків України, її історії, сьогодення та майбутнього. Постійної потреби в оновленні своїх знань, умінь та навичок з урахуванням національних особливостей українського народу, вдосконалення інформативного і духовного оточення своєї особистості.

Виходячи з вищезгаданого, **основними завданнями цієї програми є:**

- надання поглибленої інформації стосовно здорового способу життя та профілактики тютюнопаління, вживання алкогольних речовин, ВІЛ/СНІДу, наркоманії.
- Створення постійно діючого моніторингу гуртків, студій та клубів, які працюють над інтелектуальним, духовним та фізичним розвитком дитини з метою обміну досвідом та впровадження нових технологій у навчально – виховних закладах, які надають додаткову освіту.
- Організація та проведення семінарів, практикумів, навчально-виховних тренінгів, зустрічей з фахівцями, круглих столів з метою обміну досвідом та впровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховний процес серед педагогів шкіл та позашкільних закладів міста та області.
- Проведення конкурсів навчально-розвиваючого та еколого-оздоровчого характеру серед учнів міста та області.
- Проведення лекторіїв, навчальних тренінгів, лекцій для батьків та вихованців з метою пропаганди здорового способу життя, психологічного комфорту у сім'ї, безпечного поводження у навколишньому середовищі, правових та економічних знань.
- Виховання відповідального ставлення до власного життя і здоров'я як найвищих цінностей людини.
- Організація масових заходів пізнавально-розважального, спортивно-оздоровчого, еколого – краєзнавчого характеру.
- Створення та розповсюдження палацівської газети “Куточок здоров'я в гуртку”.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

На виконання цієї програми були розроблені рекомендації, які поєднують у собі інтелектуальний розвиток дитини зі спортивним навантаженням, що дає можливість одночасно вирішувати дві головні проблеми, а саме: поєднання інтелектуальних можливостей та фізичного розвитку громадянина України XXI сторіччя.

бистісного навчання і виховання.

- Відпрацювання складових формування культури здоров'я дітей і підлітків: моніторинг фізіологічного, психологічного розвитку і формування якостей характеру дітей з використанням діагностичної карти, система заходів з профілактики простудних захворювань, моніторинг динаміки росту фізичних показників у дітей, масові спортивно-оздоровчі заходи.
- Виконання всіма членами педагогічного колективу та учнями гігієнічних норм (своєчасне провітрювання кабінетів, вологе прибирання, оптимальне освітлення тощо)

Навчання валеологізації проводиться у три етапи:

I – формування здоров'я дитини через вільну ігрову та творчу діяльність, головним чином копіювання та практичну діяльність;

II – пізнання гуртківцями власних можливостей і фізіологічних, і психологічних, вільний творчий пошук вирішення проблем, пов'язаних із розумінням сутності здоров'я, здорового способу життя;

III – передбачає аналіз власного здоров'я, опанування теорією та методикою валеологічного самовдосконалення, вироблення та дотримання (у процесі занять) здорового способу життя.

Успішне функціонування Палацу не буде реальним без відповідального ставлення до здоров'я, що базується на результатах діагностики дітей, спеціально організованих, методично обґрунтованих формах діяльності.

Уже декілька років в Палаці в рамках програми „Розвитку і здоров'я дитини” діє клуб „Ти+Ти”, тематика засідань якого складена з урахуванням сучасних проблем молоді, організована загальнопалацівська акція „Молодь за здоровий спосіб життя”, де беруть участь керівники гуртків різних відділів Палацу, заплановані лекції, свята, тренінги та ін. В гуртках Палацу проведені виховні заходи „Шкідливість вживання наркотич-

них речовин та алкоголю на здоров'я підлітків”, бесіда „Профілактика захворювання очей у підлітків”, тренінги по спілкуванню. Вперше пройшла спортивно-інтелектуальна програма „П'яте коло” спільно з обласним управлінням МНС України в Чернігівській області. На майбутнє планується провести виступи агітбригад районних позашкільних закладів області про здоровий спосіб життя.

Велика увага приділяється заповненню перенавантажень дитини під час занять у гуртку. Слід пам'ятати, що гуртківець приходить у Палац, попередньо отримавши навантаження у школі. З цією метою активно пропагуються і застосовуються комплекси оздоровчих вправ, „Хвилинок здоров'я”.

На занятті в гуртку, якщо не виконувати розвантажувальні вправи на розслаблення, обов'язково настане втома, а також порушення нормальної роботи дитячого організму і, на решті, виникне безліч захворювань. Тому особливу увагу на занятті у гуртку треба приділяти диханню, розвантаженню очей та зніманню втоми.

Здоров'язберігаючим потенціалом наділені технології евристичного навчання, які стимулюють розвиток творчих здібностей школярів. В навчальному процесі Палацу провідне місце посідає гра.

Принцип всебічного і гармонійного розвитку організму передбачає забезпечення планомірного і цілеспрямованого розвитку всіх його органів та систем і фізичних якостей.

Організм всебічно розвивається, якщо систематично зазнає різноманітних фізичних навантажень, тобто вправ. Вдалих фізичний розвиток дитини формує наполегливість, відвагу, рішучість, впевненість у своїх можливостях.

Фізична культура – це певний принцип ставлення до власного здоров'я, розвитку і збереження можливостей свого організму, на якому й будується повсякденне життя гуртківців.

Так у гуртках спортивної та художньої гімнастики систематично ведеться контроль за станом здоров'я дітей. Кожен вихованець проходить обстеження у лікаря-педіатра, постійний контакт з батьками, спілкування з вихованцями дає керівнику гуртка орієнтовані дані, які навантаження треба давати дітям, а змагання-зустрічі допомагають зберегти, зміцнити, розвинути здоров'я вихованців.

У відділі розвитку і здоров'я дитини, в рамках засідання клубу „Олімпієць”, вже стало традиційним проведення змагань на лоні природи „Тато, мама, я – спортивна сім'я”, під час яких проходять сімейні змагання, конкурси між дорослими і дітьми, де гартується здоров'я і сила волі.

Проводяться бесіди про гігієну, режим та харчування, про шкідливість паління та вживання алкоголю, про виконання домашніх завдань, виконання ранкової гімнастики, закладання організму, робота з батьками, які повинні своїм прикладом надихати своїх дітей до здорового способу життя. Зі старшими групами це бесіди про СНІД та шкідливі звички, про негативний вплив алкоголю та тютюнопаління на формування та розвиток молодого організму.

Джерелом духовного розвитку та вдосконалення особистості є Мистецтво.

Естетичне виховання безпідставно посідає скромне місце в навчальних планах. **Школа не дає повноцінної художньої освіти, не закладає основ художнього та естетичного самовиховання.**

В естетичних гуртках Палацу ведеться робота з психотерапії, де мотивацією формування груп є особисте бажання дитини займатися мистецтвом, набувати фахових знань. Групи не формуються відносно психологічних проблем, а підпорядковуються віковим особливостям, зручності часу проведення занять для дитини.

Педагог спостерігає за роботою гуртківців та проводить попередню діагностику. Гуртківці проходять психологічне тестування та медичний огляд.

В гуртках образотворчого мистецтва за основу педагогічних та психологічних спостережень покладено розуміння того, що візуальні образи краще відображають внутрішній стан людини через те, що вони менше піддаються особистій цензурі, ніж вербальні образи. Дітям даються тестові завдання „намалювати неіснуючу тварину”, „Диво-звіра”, „Фігуру людини”, „Мою родину” тощо.

Малюнок, композиційне розміщення його на аркуші паперу, колір можуть вказати на психологічні особливості або проблеми дитини. В даному випадку, це не є тестування, що проводить обізнаний психолог, а певні спостереження, що дають педагогу інформацію для роздумів. Певні зміни в творчості, як позитивні, так і негативні, потребують серйозного аналізу і реакції. Бажання перемогти в конкурсах, ефектне малювання може спонукати як до активного розвитку, так і до психологічних травм. Тому запитання „Чому він це малює?” і „Чому він так малює?” є актуальними для характеристики психологічного стану дитини.

В практиці гуртків образотворчого мистецтва є певна мотивація до особистих роздумів, наявних візуальними образами, або необхідністю їх створювати. Наприклад, звертання уваги дитини до об'єктивної самооцінки і об'єктивної оцінки взаємин з товаришами. Практикується таке завдання: „Намалюй автопортрет та портрет товариша по студії”. Діти вибирають, кого вони будуть малювати. Потім ці малюнки порівнюються. Виходячи з того, що будь-яке насильство над особистістю, психологічний примус, на наш погляд, недопустимі, використовується можливість інформування дитини через візуальні образи, іншими шляхами подолання проблем. Дитина знайомиться з іншою, не тотожною своїй психологічній позиції або навіть протилежною точкою зору на життя. Використовується з цією метою метод, запропонований видатним українським теоретиком мистецтва Михайлом Бойчуком – авторська копія. Схема з класичних творів образотворчого мистецтва М. Бойчук мала на увазі підвищення майстерності фахівців, але і в психологічному аспекті схема аналізу має значення. Саме через такий спосіб може відбутися проникнення в структуру мислення іншої людини, тобто глибоке візуальне спілкування. Сприймати чи протидіяти іншому погляду на дійсність має вибирати дитина. Практика показує, що найбільш дієвим застосуванням вказаного вище способу є виведення дитини зі стану підвищеної знервованості. Твори для копій – схем підбирає педагог. Під час виконання такого завдання відбувається вплив на свідомість і підсвідомість, викликаються архетипи, які, за думкою Е. Наймана, який посилається на О. Юнга, несуть функцію захисту психіки людини.

Така робота зі стабілізації психологічного стану вихованців в гуртках образотворчого мистецтва ведеться так: попередня психофізична діагностика через малюнок і подолання психологічної проблеми в процесі творчості шляхом проникнення в структуру мислення іншої людини.

І тут на допомогу дітям приходять педагоги позашкільних закладів, які мають більш багатий арсенал форм естетичного виховання, використовуючи в першу чергу різноманітні гуртки (див. вріз на с. 67).

В цьому напрямку працює і наш естетичний відділ Палацу, де створені всі умови для морально-естетичного виховання та духовного розвитку дітей засобами слова, музики, танцю.

Питання здорового способу життя характеризуються багатоаспектністю. Це стосується, зокрема, також **драматичного і лялькового гуртків**, де проводяться дихальні вправи, артикуляційні, що сприяє розвитку дихальних м'язів, формуванню мовного і діафрагмального дихання. В **гуртках хореографічних і вокальних** велика увага приділяється розвитку дитини, мобілізації внутрішнього резерву організму, самореалізації.

● В школі раннього естетичного розвитку „Малятко” ази цієї дисципліни викладаються на заняттях з природи. Педагог має навчити дітей основним культурно-гігієнічним навичкам, роз'яснити взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем, розповідає про корисне й шкідливе для організму. Обов'язково будується система подачі знань з валеології дітям.

Такі знання з *валеології* доцільно подавати у формі ігор, заняття повинні проводитись за ігровою методикою. У програму школи раннього естетичного розвитку „Малятко” включено заняття „Веселі забави”. Ці заняття розвивають дитину фізично. Проводяться вони в танцювальному і спортивному залах, а в гарну погоду – на подвір'ї. На заняттях діти грають в різноманітні рухливі ігри, що сприяють правильному розвитку скелетної стопи (ходьба босоніж, навшпиньки, ходьба по паличці тощо), ігри для тренування м'язів очей („Шукаємо жука на землі”, „Роздивляємося паха в небі”), ігри на вдосконалення дихання.

● Фізичний розвиток здійснюється і на заняттях з **хореографії**. Завдяки

цим заняттям у дітей покращується осанка, красивою стає хода. Та й на кожному занятті, чи то письмо, чи читання або який інший предмет, педагог обов'язково звертає увагу на те, як сидить дитина за столом, чи не нахилиється дуже над книгою, зошитом.

Різнманітні коригуючі вправи необхідно використовувати і під час *перерв*. Як правило, важко встежити за тим, щоб діти – дошкільники не брали чужих гребінців, чи то носових хусточок, або ж мили руки перед тим, як з'їсти обід, котрий мама приготувала для дитини. Тож краще розучити пісні М. Лазарева „Зубна щітка й гребінець”, А. Філіпенка „З милом, друзі, я дружу”, які діти залюбки згадуватимуть. Аналогічні пісеньки можна придумати самим про ложку, чашку та інші предмети індивідуального користування.

Таким чином, в школі раннього естетичного розвитку „Малятко” не лише на заняттях з „Природи” та „Веселих забав” приділяється велика увага здоров'ю. Все навчання перетворене на безперервний процес, органічно пов'язаний з інтелектуальним, фізичним розвитком дитини. Тут дійсно нічого не можна відокремити одне від одного. Класична музика розвиває інтелектуальну сферу, зміцнює пам'ять, позитивно впливає на центральну нервову систему. Якщо ввімкнути її (неголосно) під час гри, образотворчої діяльності або ж якогось іншого заняття, дитина може навіть не звертати уваги на ніжні звуки, але вони матимуть цілющий вилів. Пам'ять пов'язана із певними руховими діями. Тому, наприклад, під час заучування літер корисно ввести вправи для пальців рук, що сприяють формуванню вимови.

ЯК ЗМІНИТИ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Для того, щоб змінити поведінку підлітків, способи й методи навчання мають активно впливати на систему цінностей і виховувати здатність і бажання до дії. Один з таких методів має назву *„комбінована освіта”*. Вона скла-

дається з 4-х елементів: теорії, практики, оцінки та дії.

- Перший елемент комбінованої освіти – це теорія. Вона полягає, передусім, у повідомленні основних теоретичних даних. Учасники засвоюють термінологію та головні поняття, а також вивчають літературу, проводять міні-лекції.

- Практичний досвід є другим елементом комбінованої освіти. Найважливіше в ньому – особистий досвід і запитання, пов'язані з темою навчання. Це і групові дискусії, інсценізації, організаційно-діяльнісні ігри, практичні заняття.

Тут ми використовуємо особистий досвід і відчуття учасників для розгляду теми. Накопичуємо шляхом індивідуальної чи групової практики новий досвід і розуміння проблеми, а ключовим запитанням „практика” є *„Як це працює?”*

- Групове чи індивідуальне ставлення до проблеми пов'язане з третім елементом комбінованої освіти – оцінкою.

Його мета: пробудити самосвідомість і поглибити особисте та групове розуміння учасників проблеми та системи цінностей, розвивати розуміння норм їх життя, їх вчинків і можливих наслідків їх дій. Усе це має виробити в учасників особисту позицію щодо проблем, які вони розглядають.

- Четвертий елемент цього навчального способу стосується зв'язку між темою вивчених, особистістю та реальністю і того, як учасники своїми діями впливають на цей зв'язок.

РОБОТА З БАТЬКАМИ

У процесі виховання до співпраці керівники гуртків залучають батьків. На батьківських зборах виступають медпрацівники, психологи, керівники гуртків проводять бесіди на теми профілактики захворювань серед дітей, про шкідливі звички та методи боротьби з ними. Якщо батьки будуть озброєні спеціальною інформацією, вони правильно виховують у своїх дітей дбайливе ставлення до здоров'я.

Важливе місце у спільній діяльності педагогічного, учнівського і батьківського колективів з формування потреби у здоровому способі життя займають медико-оздоровчі заходи (первинна профілактика захворювань, фізіотерапевтичні методи лікування, повноцінне диспансерне обстеження, а також санітарно-гігієнічна просвіта батьків і дітей (тематичні, санітарні бюлетені, постійно діюча виставка літератури „Здоров'я – багатство людини, держави”, зустрічі з медиками в батьківському клубі), психолого-педагогічні семінари й тренінги – „Емоційні стани людини та її здоров'я”, „Секрети довголіття”, лекції).

Кожен керівник гуртка всебічно вивчає сім'ю як первинний осередок, в якому зростає і виховується дитина, систематично пропагує психолого-педагогічні знання серед батьків, підвищує свій авторитет як серед вихованців, так і серед їх батьків.

Всі керівники гуртків повинні детально обговорювати напрями роботи з батьками, особливо з „проблемними”, планувати тематику батьківських зборів, індивідуальних групових бесід, консультацій.

У Палаці є „*Батьківський куточок*”, в якому:

- цікава психолого-педагогічна, медична інформація про особливості віку тих дітей, які відвідують даний гурток;
- складові здорового способу життя;
- поради психолога щодо того, як організувати дозвілля дитини в сім'ї;
- висловлювання вітчизняних і зарубіжних фахівців про здоров'я тощо.

В кожній гурткової кімнаті є виставка для батьків, відповідна психологічна література, в якій, зокрема, даються рекомендації, як будувати здорову сім'ю.

Напередодні батьківських зборів у гуртках задіяно „поштову скриньку” батьківських анонімних „пожежних” запитань, на які готуються відповіді. І в разі потреби – запрошуються спеціалісти-психологи. Проводяться тренінги, де через інтерактивну форму навчання батьки опановують психологічно правильні прийоми спілкування зі своїми дітьми. Завдяки тренінгам батькам також подається можливість самостійно знаходити відповіді, пропонуються альтернативні варіанти розв'язання проблемних ситуацій. Проводяться бесіди, лекції, круглі столи.

Виставки дитячих малюнків на тему „Моя сім'я”, а також магнітофонний запис відповідей дітей на запитання: „Як ти розумієш, що таке «сім'я», «краса», «здоров'я», «любов»? Як можна зрозуміти, що тебе хтось любить? Як ти ставишся до паління батьків?” – примушують багатьох батьків замислитися над тим, як вони виглядають в очах своїх дітей. Наприкінці кожної зустрічі батьки від керівників гуртків повинні отримати „Пам'ятку” з порадами психологів.

Педагоги Палацу проводять дні здоров'я, свята „Спортивна родина”, влаштовують виставки малюнків „Здорова усмішка” тощо. Всі дорослі, і батьки, і педагоги, прагнуть, щоб у дитини з'явилася потреба в самоствердженні, щоб вона навчилася щодня відчувати радість життя. *Адже без радості, казав В. Сухомлинський, неможлива гармонія здорового тіла й здорового духу.*

УЧНІВСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ

На базі нашого Палацу з 2002 року діє Міський Учнівський Парламент, який нараховує 17 шкіл міста Чернігова, одна з його комісій – „Збереження здоров'я”.

Мета діяльності цієї комісії – зберегти і захистити здоров'я, як фізичне, так і психічне, не дати дитині заглибитися у спокуси сьогодення, створити всі умови, аби вона цілком свідомо оцінила вартість життя. Тому на заняттях, робочих нарадах, масових заходах використовуються різноманітні форми та методи, як за програмами „рівний – рівному”, так і за соціально-адаптаційними („Діалог”, „Як збуваються та розбиваються мрії”).

Проводячи семінари-тренінги, діти усвідомлюють важливість і цінність життя, розбирають критичні ситуації, роблять оцінку та шукають спосіб їх вирішення.

Під час анкетування про шкідливість тютюнопаління та вживання алкоголю вони переконуються, на скільки це трагічно в наш час. Однолітки навіть не замислюються над тим, що це дуже шкідливо і зовсім не робить їх „крутішими” за інших, а, навпаки, вже у віці 18-19 років вони стають потенціальними пацієнтами наших лікарень, звинувачуючи, переважно, негативний вплив навколишнього середовища тощо.

Велике пізнавально-виховне значення в духовному, фізичному, соціальному аспекті має дотримання українських народних звичаїв, святкування, відродження національних, фізкультурно-оздоровчих, загартувальних традицій у дні народних та релігійних свят.

КЛЮЧОВА РОЛЬ ПЕДАГОГА

Задачі охорони і зміцнення здоров'я вихованців можуть успішно вирішуватися тільки в тому випадку, якщо педагог буде сам мати психічне і соматичне здоров'я. Психічне здоров'я означає зрілість, збереження і активність механізмів саморегуляції, які

забезпечують повноцінне людське функціонування. Особиста установка педагога на особистий ріст, розвиток здоров'язберігаючого потенціалу особистості стане запорукою успішного здорового особистого ставлення вихованців. Саме тому ми щорічно проводимо аналіз соматичного здоров'я співробітників. Ті, хто мають низький і нижче середнього рівень здоров'я, складають індивідуальні програми оздоровлення, що включають як традиційні, так і нетрадиційні методи і засоби. В тематику засідань школи педмайстерності, включено питання по аутогенному тренуванню, приділяється увага психологічним аспектам педагогічного спілкування, тренінги „Вчимося володіти собою”, погляд на заняття з психологічної точки зору і т. ін. Тому що суттєвим і необхідним компонентом повноцінної педагогічної діяльності є вміння кожного педагога поєднати педагогічну, психологічну і навіть психотерапевтичну майстерність. Необхідність такого поєднання потребує якісної психолого-педагогічної підготовки. Тому уже другий рік Палац співпрацює з кафедрою практичної психології Чернігівського державного педагогічного університету. Викладачі і студенти факультету початкового навчання і практичної психології проводять діагностику вихованців Палацу, беруть участь в роботі школи педагогічної майстерності і педрад, проводять певну роботу з батьками.

Наше століття відзначене інтенсивним пошуком і впровадженням інноваційних освітніх технологій. Безсумнівно, запровадження нових освітніх технологій впливає на педагога, змушує його йти в ногу з часом, стимулює його до розвитку інноваційної педагогічної діяльності. Це своєрідна форма активного ставлення до світу, досвід трансформації культури в професійне багатство педагога, яке допомагає зростити нове покоління зовсім іншим, не схожим на нас, фізично і духовно здоровим.

СУЧАСНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ЗАКЛАД СПРИЯННЯ ЗДОРОВ'Ю

Управління
школою

В Україні спостерігається різке погіршення стану фізичного, психологічного, духовного і соціального здоров'я дітей та юнацтва. Гостро стоїть проблема репродуктивного здоров'я, ранньої вагітності дівчат-підлітків. Залишається високим рівень захворювань, що передаються статевим шляхом.

Упродовж останніх років захворюваність дітей 7 – 14 років збільшилась майже на 35%. Спостерігається зменшення кількості здорових дітей з 33% (у першому класі) до 5-7% (серед випускників).

Тривогу викликає вживання підлітками, учнівською молоддю алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин. Початок вживання алкоголю припадає на досить ранній вік (12 – 13 років). Більше 90% неповнолітніх хлопців і дівчат вже мають „досвід знайомства” з алкоголем. В уявленні багатьох з них вживання алкогольних напоїв є ознакою стильного життя, що стимулює бажання „йти в ногу з часом”.

Соціально небезпечною проблемою став СНІД (ВІЛ-інфекція): за темпами розвитку цієї епідемії Україна посідає одне з перших місць у світі. Переважна більшість ВІЛ-інфікованих наркоманів – особи віком від 15 до 30 років; спостерігається зростання ВІЛ-інфекції се-

ред наркоманів-підлітків і дітей.

Зростає кількість дітей з порушенням норм поведінки та тих, які відносяться до „групи ризику” і залучаються до раннього алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфікованості, збільшується питома вага протиправної поведінки під впливом алкогольного та наркотичного сп'яніння.

Окреслилась тенденція до погіршення психічного і духовного здоров'я молоді, зростає бездуховність та жорстокість, статева розпуста в дитячому та молодіжному середовищах. Втрата цінності здоров'я для молоді створює проблему національної безпеки, самого існування держави.

Ось чому одним із пріоритетних напрямів навчання та виховання дітей в Центрі є формування позитивної мотивації та здоровий спосіб життя, культури здоров'я, відпрацювання моделі навчання та виховання на основі розвитку життєвих навичок (див. схему 1).

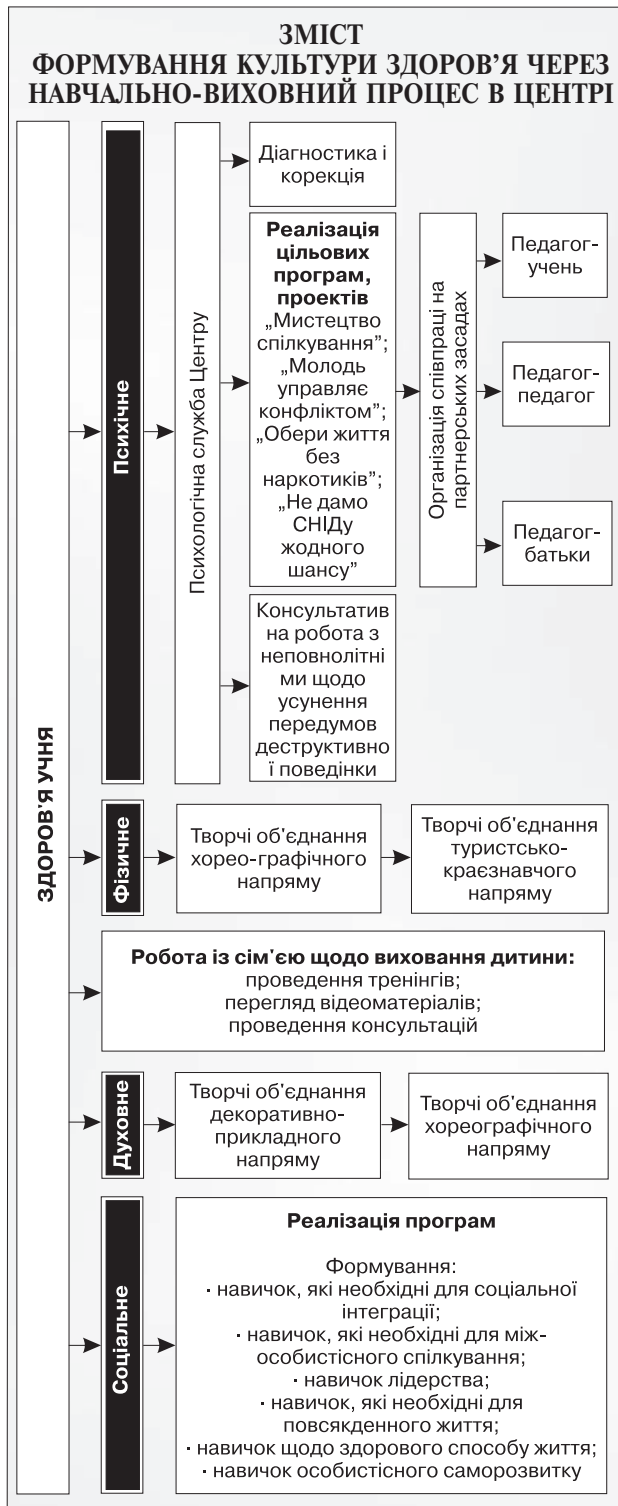
Методологічною основою формування позитивної мо-

Наталія САВЕНКО

Директор
Центру поза-
шкільної роботи
Святошинського
району м. Києва

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2007

тивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді є гуманістична модель освіти у закладі, суть якої полягає у створенні сприятливої соціокультурної ситуації, готовності до формування у них суспільно значущої життєвої стратегії.

Це вимагає пріоритетної уваги до навчального змісту і методик, які формують ціннісні орієнтації, здатність до самопізнання і самореалізації особистості у різних видах творчої діяльності, свідоме ставлення до власного здоров'я.

Суб'єктами спільної діяльності в закладі здоров'я є:

- учнівський колектив Центру;
- педагогічний колектив Центру;
- батьківська громада;
- органи місцевого самоврядування регіону;
- молодіжна асоціація „Нова Генерація Лідерів“.

Основними завданнями суб'єктів спільної діяльності Центру як закладу здоров'я є консолідація зусиль щодо створення умов для формування здорового способу життя. В основу виконання цього завдання покладено комплексний підхід у діяльності усіх суб'єктів.

Створення сприятливого дружнього середовища – це стратегія, що передбачає ініціювання заходів позитивного впливу на фізичне, соціальне, духовне оточення, в якому діти навчаються.

Система підготовки педагогічних працівників в Центрі передбачає:

- теоретичну і практичну підготовку за модулем „Стратегія і техніка навчання учнів здоровому способу життя“;
- збір, узагальнення та системний аналіз позитивного досвіду у навчанні

здорового способу життя та оперативну корекцію змісту навчання, навчальних та виховних технологій з проблеми;

- надання консультативно-методичної допомоги педагогам в розробці і впровадженні навчальних програм з формування здорового способу життя, а також програм, орієнтованих на інтеграцію широкого кола питань щодо профілактики ВІЛ/СНІДу, актуальної поведінки, репродуктивного здоров'я, вживання наркотиків;
- фандрейзингова технологія як налагодження контактів з громадськими організаціями із проблем формування здорового способу життя;
- зниження ймовірності прилучення учнів до тютюнопаління, алкоголізму, наркотиків через надання їм об'єктивних, відповідних до віку знань;
- впровадження профілактичних програм, в основу яких покладено розвиток життєвих навичок, зменшує ризики вживання наркотичних речовин, ВІЛ-інфікування завдяки підвищенню обізнаності учнів, набуттю практичних умінь і навичок;
- проведення семінарів-тренінгів для педагогічних працівників;
- створення інформаційно-ресурсного центру „Молодь за здоров'я”.

Отже, модель діяльності центру як закладу сприяння здоров'ю довела свою реальність, життєздатність та ефективність. І це дає нам надію на покращення здоров'я дітей та молоді у регіоні.

Наталія Савенко і Володимир Кічигін на пленарному засіданні конференції “Формування ... культури здоров'я...”

ГЛОСАРІЙ

Гуманістичний тип спілкування (К. Роджерс „Діалогічне спілкування”) — це новий вид спілкування, суб'єкт — суб'єктивне спілкування.

Ділові взаємини — взаємини, що виникають під час виконання певних справ, де вихованці пов'язані взаємною відповідальністю і рольовими обов'язками.

Життєдіяльність людини — взаємодіяльність, яка здійснюється в конкретно-історичних суспільних відносинах.

Життєтворчість — особлива, вища форма вияву творчої природи людини. Вона сприяє самостійному творчому вибору особистістю стратегії свого життя, розробці життєвих планів і програм; вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації її індивідуального життєвого проекту. Мистецтво жити є вищою розвинутою здатністю до життєтворчості.

Інтерактивна (англ. *interaction* — взаємодія) сторона спілкування — це та його сторона, яка фіксує не тільки обмін інформацією, але й організацію взаємних дій, що дозволяє реалізувати деяку загальну для партнерів ціль.

Колектив (група) — дві й більше осіб, які взаємодіють між собою таким чином, що кожна особа впливає на конкретних людей і одночасно перебуває під впливом інших осіб.

Компетентність — синонім понять „поінформованість”, „обізнаність”, „досвідченість”, „авторитетність”, конкретизується щодо різних галузей (лінгвістичної, соціальної, життєвої, професійної, громадянської тощо). Латинське слово *competens* означає „підходящий”, „відповідний”, „узгоджений”, а *competentia* — „узгодженість частин”, „сумірність”, „симетрія”.

Компетенція (лат. *competentia*) — коло питань, в якому людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом. Компетентна в певній галузі людина володіє відповідними знаннями і здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь і ефективно діяти в ній.

Конструктивне спілкування — виявлення інтересу до проблем партнера.

Найголовніші ознаки особистості учнів — сформовані компетентності (знання й навички), кваліфікації, структури знань, поглядів, переконань.

Особистісні взаємини — взаємини, що виникають у процесі спілкування на основі взаємних симпатій та антипатій.

Позиція „рівних” — ця техніка пов'язана з тим, що в ній підкреслюється значимість вихованця із виявленням поваги до нього.

МОЛОДЬ – ПОЗАШКІЛЛЯ – ЗДОРОВ'Я

Сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначено законодавством України як один з напрямів державної політики охорони здоров'я, що відповідає основним міжнародним стандартам.

Під егідою ООН вироблено низку декларацій, пактів, угод, які сприяли прийняттю програмних документів ВООЗ.

Україна підписала і ратифікувала ці документи. Указом президента України затверджено цільову комплексну програму формування здоров'я населення.

Дитячий оздоровчо-екологічний центр – сучасний позашкільний заклад, є відкритою виховною системою, яка надає можливість сприяти поліколективності – розмаїттю гуртків, студій, секцій, клубів на будь-який смак. Таким чином, має місце модульність та гнучкість всього виховного процесу, який стає педагогічно цілеспрямованим, організаційним середовищем для дитини, її уяви, усвідомлення її почуттів.

ДОЕЦ проводить навчально-виховну, просвітницьку, науково-методичну, експериментальну,

превентивну, психологічну, соціальну, інформаційну, організаційно-масову, навчально-тренувальну, спортивну та оздоровчу роботу.

Профілі навчання:

- Оздоровчо-екологічний відділ;
- Відділ народних мистецтв;
- Молодіжні об'єднання для старшокласників (клуби соціального адаптування, дітей-інвалідів, спортивного орієнтування, історико-патріотичні клуби).

Педагогічний колектив Дитячого оздоровчо-екологічного Центру Оболонського району м. Києва, впроваджуючи з 1994 року Концепцію формування культури здоров'я дітей та підлітків, знаходиться в постійному пошуку нових методів і форм роботи з дітьми, залучаючи до творчої співпраці фахівців, громаду, батьків, неурядові та інші організації.

З 1995 р. Дитячий оздоровчо-екологічний Центр було залучено до міжнародних проектів "Партнери в охороні здоров'я" (Українсько-Канадський проект), „Молодь за здоров'я”, “Європейська та Регіональна мережа шкіл сприяння, збереження та зміцнення здоров'я” і затверджено як експериментальний майданчик.

Досвід роботи Центру узагальнено Міністерством освіти та науки України і занесено до карто-

**Альбіна
ГЕРАСИМОВА**

Директор Дитячого оздоровчо-екологічного Центру "Родина"

теки передового досвіду Міжрегіонального Інституту вдосконалення вчителів ім. Б. Грінченка.

Партнерство з колегами – одностороннім зароджувалося на міжнародних, всеукраїнських та міських конференціях: “Освіта і охорона здоров’я”, “Співпраця і партнерство”. Партнерські відносини зі школами сприяння здоров’ю Польщі, Словачки, Шотландії, Канади та країн СНД позитивно вплинуло на формування світогляду педагогів ДООЦ, поліпшило співдружність між представниками охорони здоров’я та освітянами задля відпрацювання сучасних програм та новітніх технологій. Прикладом цього є співпраця з міжфакультетською науково-дослідною валеологічною лабораторією Харківського державного університету. Змістовно пройшли базові семінари:

- Покращення зору при фізіологічному порушенні зорової системи;
- Психологічна саморегуляція, неруйнуюче зняття стресу;
- Створення резервів надійного здоров’я;
- Позбавлення шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків).
- Проведені навчальні семінари – тренінги для викладачів і батьків разом з Українським Інститутом соціальних досліджень;
- Використовуються матеріали з профілактичної освіти Київського палацу дітей та юнацтва у межах проекту “Діти України – проти ВІЛ/СНІДУ” (автор к.м.н. Д. Варивончик).

ПАРТНЕРИ. УГОДИ. СПІВПРАЦЯ

Укладена угода між ДООЦ і Лабораторією діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання АПН України для роботи над проблемами: “Зміст, форми і методи виховної роботи позашкільного навчального закладу відповідно до Закону України “Про позашкільну освіту”, а саме:

- Створення умов для творчого розвитку особистості;
- Формування культури здорового способу життя;
- Пошук, розвиток та підтримка обдарованої особистості;
- Позашкільний заклад як центр превентивного виховання в соціальному середовищі.

Розпочато у 2001 р. (Наказ ГУОН №231 від 16.10.2001 р.) і закінчено експеримент “Соціально-педагогічні основи діяльності позашкільних закладів освіти в сучасних умовах” (лабораторія діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання АПН).

Реалізація програми експериментального дослідження знаходиться на етапі створення медико-психолого-валеологічної лабораторії, робота ведеться під патронатом Українського Інституту громадського здоров’я та Міського і районного Центрів здоров’я.

Складаються індивідуальні паспорти здоров’я з конкретними оздоровчими порадами, формуються групи загальної профілактики дітей з хронічними патологіями, реабілітаційні групи, складаються графіки профілактичних заходів (зняття втоми, стресу, поліпшення ефективності навчання, аромопрофілактика, психологічні ігри, фітнес, лікування музикою, кольором, словом, роздільне харчування, масаж, комплекси фізичних вправ, медитація, релаксація, гомеопатія, ейдетика).

Дитячий оздоровчо-екологічний Центр має багато партнерів, з якими укладено угоди на співпрацю, а саме:

- Київський національний університет культури і мистецтв (кафедра культурології разом з ДООЦ розробляє і апробує експериментальну модель організації позашкільної роботи, проводить профорієнтаційну роботу з гуртківцями, залучаючи викладачів і студентів, на базі ДООЦ студенти університету проходять всі види практик, організуються творчі зустрічі, Дні відкритих дверей), науково-практичні конференції, впроваджуються інноваційні технології в практику дитячої оздоровчої освіти).
- Інститут підприємництва, права і реклами НВП “Академія Підприємництва” проводить разом з ДООЦ конференції, семінари, бізнес-тренінги, аукціони, ярмарки, виставки-продажі, конкурси та інші заходи, організовує практику своїх студентів на базі ДООЦ, створює і впроваджує сучасні програми.
- Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП) направляє на виробничу практику на базі ДООЦ студентів Академії.
- Наші постійні партнери Український Рух “Педагоги за мир та взаєморозуміння” розробили концепцію ненасильства, громадянського виховання, толерантності, життєтворчості та життєдіяльності. Ми маємо з ними спільні програми, цільові інформаційно – просвітні проекти, беремо участь у роботі Університету миротворчих знань (семінари, конференції, курси, тренінги по конфліктології для старшокласників).

Щорічно проводимо Всеукраїнський дитячий фестиваль “Ліхтарик Миру”. **Мета цього фестивалю:**

- реалізація програм молодіжної політики держави;
- активізація миротворчого руху молоді та роботи клубів міжнародної дружби, центрів дитячої дипломатії;
- популяризація та розвиток ідей культури миру та ненасилля серед дитячого та юнацького середовища;
- пошук та підтримка талановитої молоді, молодих дипломатів, виявлення сучасних та цікавих форм та напрямів роботи центрів та клубів;
- розширення зв’язків з дітьми різних регіонів;
- притягнення уваги до виконання принципів Конвенції прав дитини.

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР

педагогічно обґрунтоване середовище

Сьогодні з ростом негативних явищ в суспільстві проблема створення виховного простору, виховного середовища дитини значно ускладнилась. Часто дитина, знаходячись в середовищі, не засвоює і не пристосовує цей простір до себе. Тому що саме поняття “простір” не однозначне, воно включає в себе природу, культуру, освіту. Багато факторів впливає на дитину свідомо чи ні, позитивно чи негативно.

Таким чином, просто середовище – це дане, а не результат конструктивної діяльності.

Виховний же простір має вплив на особистий розвиток дитини, це середовище дорослішання, інформаційних потоків, соціалізації.

Механізм створення виховного середовища яскраво проглядається саме в позашкільних закладах, ключовим моментом яких є сумісна діяльність дорослого і дитини, їх взаємозбагачення, толерантність, терпимість.

Важливо те, що кожна вікова і соціальна група дітей збагачує виховний простір Центру, робить його емоційним й водночас раціональним, формує традиції, створює неповторне обличчя позашкільного закладу, тобто у виховному просторі має місце диференціація й інтеграція по відношенню до дитини, підлітка, молодшої людини.

Позашкільна діяльність – ідеальне середовище для впровадження рольових ігор, занурення до культури історичних епох.

Виховний простір треба вміти створювати. При моделюванні виховного простору особливе значення має діагностика середовища, її позитивного і негативного потенціалу, вивчення мотивів і потреб учасників педагогічного процесу, особливо вивчення неформальних об'єднань, ініціативної діяльності як адміністрації, викладачів, так і дітей. Цілісність виховного простору забезпечується гнучкістю, диференціацією і інтеграцією.

Диференціація передбачає поставлення завдань і функцій кожного учасника виховного процесу, а інтеграція зв'язує весь процес в єдине ціле.

Включення дитини в виховний простір можливе тільки в тому випадку, якщо простір є диференційованим по відношенню до кожної дитини. Якщо є єдина ціль, педагогічна концепція, зорієнтованість на пріоритети гуманістичного виховання, тим більше можливостей для виховного простору дитини.

Роль педагога в створенні виховного простору пріоритетна, але неможлива без взаємодії з іншими учасниками процесу. Викладачі не використовують „заборони” і „накази”, а залучають дітей в сам процес створення і зміцнення виховного простору.

Які ж можливості для розвитку і формування особистості дітей у виховному просторі:

- свобода прийняття рішень;
- свобода вибору такої діяльності, яка дозволила б йому досягти найбільшого успіху, найвишого самовираження;
- побудова діалогових відносин з людьми різних соціальних груп, інтенсивного проживання різних соціальних ролей;
- вибір різних колективів і їх зміни;
- засвоєння різних підпросторів: культурного, природного, інформаційного та інших.

Педагоги пропонують дитині поле можливого засвоєння, і чим багатша, різноманітніша структура виховного простору, тим реалізація суб'єктної позиції дитини вище. Виховний простір повинен бути зрозумілим дитині, включати в себе всю повноту інформації. Важливо, щоб вона була цікавою, корисною, емоційною.

Щодо втілення концепції „Формування культури здоров'я дітей і підлітків” у Дитячому оздоровчо-екологічному Центрі, відкрито кабінет моніторингу здоров'я гуртківців.

Кабінет створено для розробки та втілення в життя найбільш успішних

методів профілактики, збереження та зміцнення здоров'я, в якому зібрано інформаційні матеріали для викладачів ДООЦ, батьків, вихователів груп продовженого дня та класних керівників шкіл району.

Складено Порадник та Енциклопедію оздоровчо-профілактичних знань для батьків. Фахівцями ДООЦ ведеться обстеження та паспортизація фізичного та психологічного стану дітей. Діти з порушенням постави і плоскостопістю відвідують Лабораторію з фізичної реабілітації та соціальної адаптації за коригуючими програмами цих порушень.

Розроблені профілактично-оздоровчі комплекси, які впроваджуються та інтегруються в структуру гурткових занять.

Дитячий оздоровчо-екологічний Центр в числі 11 закладів освіти України в березні 2004 року увійшов до Європейської Мережі шкіл сприяння, зміцнення та збереження здоров'я і у 2007 р. втретє отримав Сертифікат Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, а також увійшов до Регіональної мережі шкіл сприяння здоров'ю України.

ДООЦ брав участь в проекті „Молодь за здоров'я”, а також виграв грант Президента України за просвітницький проект „Здорове покоління”. Досвід центру узагальнено Міністерством освіти та науки України та занесено до картотеки передового досвіду Міжрегіонального інституту вдосконалення вчителів ім. Б. Грінченка.

ДООЦ набув статусу Координаційного інформаційно-освітнього центру з питань формування культури здоров'я дітей і підлітків.

Створена районна мережа Шкіл сприяння здоров'ю завдяки тісній співпраці Центру з партнерами – школами здоров'я, позашкільними закладами, вищими навчальними закладами, науковими, неурядовими та іншими організаціями.

Ось як говорить про виховний простір *Асія Валідова* – мати доньки і сина, що займаються в гуртках ДООЦ:

– Я розповім вам дивну історію – без початку і кінця. Але перед цим дозвольте поставити кілька запитань, і, якщо хоч на одне з них відповісте “Так” – вам пощастило, або ви живете в іншому просторовому вимірі. Чи буде хтось займатися вашими дітьми, крім вас самих і близьких, причому так, щоб діти були у захваті? Чи доводилося Вам після відвідин дитячого закладу відчутти на собі доброзичливість, виняткову доброту, затишок, особливе ставлення до кожного? Чи буде хтось ще піклуватися про здоров'я вашого маляти так, як це можуть робити рідні люди. Ні... Такого не буває, просто не може бути, думала я, мама семирічної доньки, близько тижня відвідуючи заняття в Дитячому оздоровчо-екологічному Центрі.

Я щоразу не вірила власним очам: зразково оформлені стенди з розкладом, планом заходів на рік, фотокартками конкурсів і зворушливих дитячих одкровенень про мрії, про які й батьки іноді не здогадуються. Дедалі більше дивувала доступність інформації, зручність розташування стендів, різноманітність занять і фантастична організація всього творчого процесу, як і продуманість деталей, створення емоційного комфорту не тільки для дітей, але і для батьків.

Особливо вразив уяву невідомий мені дотепер і геніально простий принцип організації занять, при якому нікуди не треба квапитися, та й факт запізнення виключався, але при цьому кожна зга-яна хвилина сприймалася дитиною як загублений подарунок. Владосталь поспілкувавшись з доброзичливими і напрочуд цікавими викладачами, відчувши на собі позитивну енергію кожного з них, я зрозуміла, що добре ставлення тут не випадкове. Коли ж я побачила реальну роботу з дітьми-інвалідами, то ще більше почала поважати колектив закладу і його керівника.

На той час я уважно спостерігала за активним життям Центру, куди прибігали багато підлітків, а це вселяє надію на спад росту криміногенної ситуації в районі.

І я раптом зрозуміла: найбільший скарб, що дає сили вірити в краще на життєвому шляху, – люди, чиє кредо можна означити словами: „Я пройду цим шляхом тільки один раз. І нехай добро, яке можу зробити будь-якій людській істоті, зроблю саме зараз. Не можу ані відмовитися від цього, ані відкласти виконання, бо не пройду цим шляхом двічі”.

ПЕДАГОГІКА ЖИТТЄ-ТВОРЧОСТІ ЯК ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ, ПІДЛІТКІВ І МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Управління
школою

Педагоги України, як теоретики, так і практики, давно вивчають та застосовують у своїй роботі засади педагогіки життєтворчості. Тому, проаналізувавши педагогічні процеси, що відбуваються у нашій державі і взагалі в педагогіці, колектив Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості (ОЦДЮТ) обрав таку наукову тему **з а к л а д у**: „Педагогіка життєтворчості як шлях до гуманізації навчально-виховного процесу”.

Обираючи цю тему, педагоги закладу розуміли, що перш, ніж навчити дітей вмінню адаптуватися до соціальних реалій, вони повинні самі пройти цей шлях. А це означає, що педагог повинен бути успішним, коли він творить, живучи у наш бурхливий час; вміти продемонструвати

свою компетентність, фаховість, працюючи з дітьми та спілкуючись з батьками і між собою, у межах колективу. Тому працюючи над організацією навчально-виховного процесу, педагогічний колектив використовує у своїй прикладній діяльності принципи педагогіки життєтворчості.

Педагогікою життєтворчості розглядається таке поняття, як життєва компетентність, яка визначається чотирма складовими:

- *політичною компетентністю* (знання своїх прав та обов'язків, вміння користуватися ними; прийняття активної життєвої позиції молодими людьми);
- *соціальною компетентністю* (активна участь у молодіжному самоврядуванні; налагодження конструктивних стосунків між усіма членами суспільства);
- *економічною компетентністю* (участь у процесі виробництва, в ролі учасника виробництва та в ролі критичного споживача; здатність навчатися протягом життя);
- *культурною компетентністю* (освіченість та культурна грамотність

**Людмила
ЛИСТОПАДОВА**

Директор
Кіровоградського
обласного центру
дитячої та юнацької
творчості

громадянина, його само-визначення на фоні історичних подій, які відбуваються у суспільстві; повага до загальнолюдських цінностей та норм поведінки).

Педагоги ОЦДЮТ працюють над створенням такої навчально-виховної системи закладу і кожного гуртка, щоб в процесі навчання вихованці не тільки оволоділи навичками, отримали задоволення від навчання, а й були готові розв'язати ті проблеми, які постануть перед ними протягом життя, тобто бути компетентними людьми.

Виходячи з чотирьох складових педагогіки життєтворчості, було визначено чотири аспекти, над якими працює педагогічний колектив. А саме: „Жити разом”, „Жити творчо”, „Жити інтелектуально” і „Вміти працювати”. Це основні напрями, на яких акцентують увагу всі педагоги.

Зрозуміло, що життя бурхливе і усамітнитися в ньому людина не може. Тому вона повинна пристосуватися до взаємодії з іншими людьми, розуміти їх, бути терплячою і вміти проявити свої здібності. Щоб навчити можливості знайти своє місце в житті, педагоги ОЦДЮТ вчать своїх вихованців пізнати самих себе; вміти ідентифікувати себе як члена колективу (групи), в якому вони навчаються; швидко адаптуватися в незвичних життєвих ситуаціях; творчо використовувати набуті знання та вміння; вміти долати труднощі та ін.

Для визначення мети, завдань та основних ці-

лей роботи гуртка педагоги орієнтуються на вимоги, що визначаються загальнодержавними документами з позашкільної освіти, а саме: Закони України „Про освіту”, „Про позашкільну освіту”, „Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах” тощо. Джерелом визначення цілей та завдань також є Комплексна програма ОЦДЮТ на навчальний рік та навчальна програма гуртка.

Загальними цілями, які ставить перед собою педагогічний колектив ОЦДЮТ, є: формування у вихованців практичних навичок і вмій, особистої турботи про своє

Людмила Листопадова під час зустрічі освітян у Верховній Раді

„ЖИТИ РАЗОМ” – СКЛАДОВА ПЕДАГОГІКИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Ми всі вчимося „жити разом” – педагоги з дітьми, педагоги з батьками, педагоги з педагогами, діти з дітьми, батьки з батьками. Від краси цих стосунків багато в чому залежить подальша доля наших дітей. Навчально-виховний процес у закладі будується на взаємній співтворчості всіх учасників, на їхній дружбі і духовній спільності, на визнанні цінності дитини, на взаємодопомозі і взаємній зацікавленості в успіху наших вихованців.

Особливою творчою родзинкою у діяльності ОЦДЮТ є співпраця керівників гуртків, вихованців і батьків під час організації навчально-виховного процесу, участі творчих колективів у регіональних, державних та міжнародних заходах.

Ніщо так не може єднати людей, як спільна творча справа. Тому в закладі багато уваги приділяється **участі дітей у різних проектах**. Це можуть бути масштабні проекти, такі як: Всеукраїнський фестиваль, присвячений Всесвітньому Дню Землі, обласне родинне свято „Благослови, мати”, конкурс „Пан і панночка”, який передбачає участь вихованців гуртків разом з їхніми батьками; можуть бути локальні проекти, що здійснюються вихованцями та педагогами одного-двох гуртків; можуть бути проекти, над якими працюють самі вихованці під керівництвом педагогів. **Проектна система навчання застосовується майже в усіх гуртках ОЦДЮТ.**

Сучасна наука визначає творчість як діяльність, що породжує якісно нове бачення людини і відрізняється неповторністю, оригінальністю й суспільно-історичною унікальністю.

Аспект „Жити творчо” реалізується: у системній організації навчально-виховного процесу закладу, творчому ставленні педагогів до вдосконалення свого професійного рівня та плідній співпраці з педагогами позашкільних навчальних закладів області.

Аспект „Жити творчо” є невід’ємною складовою наукової теми, над якою працюють педагоги ОЦДЮТ. Кожен педагог у своїй діяльності керується системою творчих чинників, серед яких можна зазначити: майстерність, професіоналізм, високий рівень культури, особистісно орієнтований підхід до вихованців (співпраця, толерантні відносини, емоційно-ціннісний компонент дитини тощо), використання сучасних технологій та новітніх технічних засобів.

Керівники гуртків звертають увагу на чинники, що впливають на формування особистості вихованців: умови, в яких розвивається й виховується дитина, спадкоємність, сімейні та національні традиції, оточення дитини в різні періоди її життя тощо. Враховуючи ці чинники, педагог використовує відповідні форми, засоби і методи для навчання дітей у гуртках позашкільного навчального закладу.

Тож **праця педагога-позашкільника нетворчою не може бути, бо він працює з неповторними обдарованими дітьми**, для навчання яких застосовуються нестандартні прийоми. Тому особистість самого педагога повинна бути творчою, неординарною, готовою на ризик задля розвитку творчої особистості в кожному вихованці позашкільного навчального закладу.

Педагог повинен стати вмілим носієм змін. Вміти застосувати новітні технології, які в наш час змінюються з великою швидкістю. Педагогічну творчість можна розглядати як процес поетапного становлення педагога та накопичення ним педагогічного досвіду.

здоров’я, про навколишнє оточення та природне середовище, оточуючих людей; розвиток конкретних інтелектуальних, вольових, емоційних, фізичних здібностей та якостей вихованців; формування сприятливих для розвитку вихованців взаємовідносин в колективі; освіта та самоосвіта керівника гуртка.

Від особистості педагога залежить **вміння прогнозувати навчально-виховну роботу гуртка**. Використовуючи життєвий і професійний досвід, інтуїцію, імпровізацію, педагог поєднує зовнішні і внутрішні умови, можливості для проектування дій кожного вихованця в реальних педагогічних ситуаціях. Зовнішні умови обов’язково враховуються при вирішенні загальних проблем навчального закладу та кожного гуртка.

Керівники гуртка обов’язково проводять **проблемний аналіз роботи колективу**, шукають шляхи вирішення питань, що постають в процесі навчання та організації роботи з урахуванням загальної ідеї, проблематики і завдань, які постають перед колективом ОЦДЮТ.

Обов’язково є прогностична робота, що допомагає визначити подальшу перспективу розвитку колективу гуртка на певний проміжок часу, тобто сформулювати модель досягнень, взаємовідносин в колективі, перспективні напрямки роботи, конкретні прагнення (що хочемо бачити, що буде головною діяльністю колективу, як змотивувати педагогів, дітей і батьків до спільної діяльності).

В основу планування роботи культурно-просвітницьких центрів покладено:

- врахування потреб та інтересів дітей і підлітків з 12 до 18 років;
- державне замовлення у сфері виховної роботи позашкільних закладів;
- календарні свята, ювілеї видатних осіб;
- врахування побажань педагогів ОЦДЮТ та обласних позашкільних навчальних закладів щодо змісту організації школи педагогічної майстерності.

Керівники гуртків обов'язково погоджують з вихованцями тематику засідань центру, у яких вони будуть брати участь. Організатори культурно-просвітницького центру використовують наступні форми:

- *Для дітей:* конкурс, гра, ігрова програма, „круглий стіл”, психологічний моніторинг, відеолекторій тощо.
- *Для педагогів:* відкритий виховний захід, майстер-клас, конкурс, зустрічі з цікавими людьми, акції, гра, „круглий стіл”, тощо.

Результатом такого підходу до інтелектуального розвитку гуртківців є отримання представниками команд ОЦДЮТ призових місць на обласному чемпіонаті з інтелектуальних ігор серед школярів сезону 2006-2007р. на всіх 4-х етапах.

Дитяче мистецтво — це цілісний світ особливого відношення особистості (дитини) до навколишнього світу, до своєї праці, до свого побуту. Воно відо-

ПРО СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА-ПОЗАШКІЛЬНИКА

Творчий підхід до підвищення рівня педагогічної майстерності педагога є запорукою успіху: *по-перше* — керівника, *по-друге* — вихованців, а в цілому — колективу. Творчого керівника гуртка вирізняє постійний пошук оптимальних навчальних, виховних, методичних та будь-яких інших педагогічних рішень.

Особливе місце в характеристиці якостей сучасного педагога-позашкільника посідає така якість, як спроможність бачити проблему і вміння розв'язати її, виявляти суперечність. Не випадково, крім специфічних рис сучасного стилю педагогічного мислення (різномісність, системність, конкретність, гнучкість, динамізм, економічність, перспективність, аналітичність), для творчих педагогів ОЦДЮТ є характерним проблемне бачення, альтернативність мислення, творча фантазія, розвинена уява, готовність сприйняття, володіння і застосування необхідної інформації, легкість у генеруванні ідей, наявність наукової інтуїції.

Яскравим прикладом творчої співпраці може бути педагогічний колектив ансамблю „Час Пік”. В основу роботи покладено педагогіку життєтворчості, технологію особистісно орієнтованого навчання і виховання, спрямованого на визначення індивідуальної траєкторії особистісного розвитку, надання компетентної допомоги кожному вихованцю в оволодінні культурою життєвого самовизначення, створення власного проекту, моделі життя. Керівники колективу велику увагу приділяють самоосвіті. Поряд з викладачами набувають професійних знань і вихованці ансамблю; отримані ними сертифікати і свідоцтва дозволяють їм бути компетентними у подальшому житті.

Щорічно кожен випускник ансамблю готує власний авторський творчий проєкт. Оцінюється проєкт такими критеріями, як оригінальність постановки, актуальність обраної теми та авторський почерк випускника. Творчий підхід у роботі педагогів спостерігається у нових постановках, що мають не лише ідею та зміст, а й відрізняються своєю особливістю постановки. У групах молодшої вікової категорії — це „Музичні казки”, у групах середньої та старшої вікової категорії — підготовка театралізованого творчого проєкту-звіту ансамблю. У цьому проєкті керівники виступають як автори ідеї, сценаристи, режисери та постановники. Всі постановки нові і відповідають загальній темі проєкту. За кінцевий результат керівники вбачають не лише удосконалення хореографічних вмінь та навичок, а й досягнення виховної мети, а саме: вплив на емоційний, внутрішній світ вихованців та глядачів, духовне і культурне збагачення дитини та людей, які її оточують.

Творче професійне зростання педагога завжди пов'язане з пошуком шляхів виховання дитини як творчої особистості. Педагогічні працівники ОЦДЮТ впевнені, що запорукою виховання дитини як творчої особистості може бути тільки творчий педагог, який прагне до постійного навчання, самоосвіти та вдосконалення, що є вимогою сьогодення.

Свої творчі таланти керівники гуртків демонструють на педагогічних конкурсах. Керівник ансамблю бандуристів „Орія” Чанковська А.М. яскраво представила наш заклад на обласному етапі та у фінальній частині Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів „Джерело творчості”.

Оскільки за наукову тему ЦДЮТ обрано педагогіку життєтворчості, то й планування і здійснення навчально-виховного процесу керівник гуртка повинен організувати, використовуючи складові педагогіки життєтворчості, а саме: гуманне ставлення до дитини, визнання її права на вибір; особистісно-орієнтоване навчання, спрямоване на індивідуальні можливості учня; взаємна співтворчість педагогів і дітей, яка базується на високоморальних, дружніх стосунках; готовність педагога до інноваційної діяльності та до делегування учням прав для здійснення дитячого самоврядування в гуртках. У стосунках педагог-учень-батьки має панувати педагогіка співпраці. Джерелом дисципліни має бути характер відносин, що складаються в процесі життєдіяльності між дитиною і педагогом.

Педагог повинен визначити пріоритетні напрями роботи гуртка та кінцевий результат, якого він хоче досягти, як загальний, так і індивідуальний відносно кожного вихованця.

ІНТЕГРОВАНІ ПРОГРАМИ

Важливим кроком було впровадження у навчально-виховну діяльність молодіжного клубу „Імідж” інтегрованих програм. Основною метою, яку ставлять перед собою педагоги молодіжного клубу „Імідж”, є формування творчої особистості, створення умов для змістовного спілкування та допрофесійної підготовки його вихованців. Здійснювати цю мету допомагає застосування інтегрованої навчальної програми клубу.

Основними завданнями програми є:

- створення оптимальних умов для реалізації особистості в різних галузях творчості;
- поетапне включення дитини в різні види діяльності, що сприяють розкриттю її особистісного потенціалу;
- надання позашкільної освіти як засобу адаптації підлітків та молоді до життя, їх суспільна орієнтація, включення до активної соціалізації;
- розвиток у підлітків високого рівня комунікативних здібностей, вміння адаптуватися у будь-якій соціальній групі;
- формування відчуття відповідальності за своє життя, здатність до самоаналізу, проектування власного життя.

Програма ґрунтується на загальних науково-педагогічних принципах та підходах.

Навчання за комплексною інтегрованою програмою здійснюється у секціях клубу: сценічний рух, КВК, ігротехніка, краєзнавство, основи комунікації, акторська майстерність, великі ляльки, дитяча дипломатія, журналістика та шоу-театр. Навчальний план складається з інваріантної та варіативної складових частин.

Враховуючи специфіку навчального процесу позашкільного закладу та інноваційні підходи, що відбуваються в освіті, **більша частина занять призначена розвитку практичних навичок дитини.** У зв'язку з цим значний обсяг годин припадає саме на проведення практичних занять, які проводяться у різноманітних формах: „круглі столи”, диспути, захисти проєктів, „відкриті трибуни”, акції, написання статей, листів, випуск газет, репетиції, концерти, ігрові програми, шоу-програми, дискотеки, тренінги, рольові ігри, екскурсії, вивчення клубних пісень, створення нових творчих продуктів розумової діяльності дітей.

Під час навчального процесу оцінки дітям не виставляються. Критеріями засвоєння навчального матеріалу та набуття відповідної компетентності дитини чи підлітка є рейтингові конкурси за право брати участь у різноманітних проєктах та фестивалях. Наприкінці навчального року обов'язково проводяться заліки у формі гри „Що? Де? Коли?”, демонстрації номерів, захисти проєктів або співбесіди педагога з дітьми.

Інтегрована програма побудована з урахуванням програм, що пропонувані Міністерством освіти та науки України, та має цілий ряд авторських розробок.

Навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах повинен бути цільним. І тут відіграють велику роль не тільки творчість і винахідливість педагога, а й зацікавленість, ініціативність та ерудованість вихованців. Цікавим є підхід педагога Чанковської А.М. щодо прищеплення любові до національної культури засобами української народної та сучасної пісні, що виконується під акомпанемент бандури. Виховний захід під назвою „Вечір бандури”, який підготували гуртківці разом з педагогом, допоміг глядачам дізнатись не тільки про історію виникнення інструменту, його розвитку, удосконалення, а й ознайомитись з творами українських композиторів, у тому числі і сучасних, які бентежать душу людини і збуджують гордість за українську культуру.

бражає світосприймання, історичні обставини і соціальні умови життя дитини, її мислення, відчуття, характер, уміння спостерігати і відтворювати реальність, красу природи і суспільного життя.

В умовах швидких змін в усіх сферах життя для нормальної життєдіяльності **дитини потрібні нові соціальні враження і переживання, нові можливості самовираження, сприятливий для гармонійного розвитку психологічний комфорт – все це і забезпечує позашкільна освіта.** Роль і значення позашкільної роботи у всебічному розвитку особистості посилюються тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності і моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й **стимулює розвиток творчої обдарованості й індивідуальності, залучає дитину до загальногуманітарної культури, сприяє суспільному вихованню.** Залучення дитини до трудової діяльності є необхідною умовою успішної реалізації освітньо-виховних, навчальних планів, програм в позашкільному закладі. Це необхідно розглядати як один із методів цілеспрямованого впливу на підростаюче покоління і як одну з форм соціального спілкування і взаємодії педагогів, батьків та вихованців. Аспект „**Вміти працювати**” розуміють у гуртках ОЦДЮТ як навчити вихованців „робити”, „трудитися”, „працювати” для того, щоб набути не лише професійну кваліфікацію (одержати свідоцтво про позашкільну освіту), а й у широкому смислі, компетентність, яка дає змогу справ-

лятися із різноманітними ситуаціями, що трапляються у житті.

Вихованці вчаться працювати в рамках різних соціальних або „виробничих” умов, з якими зустрічаються в гуртках, у побуті, в школі тощо. Через трудову діяльність інтенсивніше відбувається процес формування важливих характеристик повноцінної людської особистості:

- *позитивне ставлення до життя* завдяки реалізації себе в улюбленій діяльності (діяльностях), що відповідає природним даним. Дитина вже в процесі навчання „приміряє” на себе свою майбутню професійну діяльність, формує систему пріоритетів, цінностей, пов’язаних з цією сферою.
- *здатність до безперервного духовно-творчого вдосконалення*, адже трудова діяльність водночас — сфера людського спілкування, обміну досвідом, знаннями, інформацією, а також простір розвитку особистості, її інтелекту, почуттів, волі, способів набуття життєвого досвіду та мудрості;
- *соціальна відповідальність*, що виявляється у турботі про загальну справу (постановку вистави, оформлення виставки, виступ на конференції, участь в органах самоврядування тощо);
- *культура діяльності* під час навчально-виховного процесу і на дозвіллі. Діти щодня виступають як повноправні організатори захоплюючих,

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Науковцями доведено, що *для всебічного розвитку дитини необхідно давати можливість вихованцям реалізувати себе в різних видах діяльності*, а саме: пізнавальній (навчальній, яка організована за допомогою різних форм та методів навчання); трудовій, до якої відноситься і суспільно-корисна праця; суспільній (організаторській та участі у дитячому самоврядуванні і молодіжних громадських організаціях, волонтерському русі, благодійній діяльності тощо); художньо-естетичній (участь у масових заходах, екскурсіях, святах); спортивно-оздоровчій (участь у програмах та заходах, спрямованих на формування у молоді здорового способу життя, організація відпочинку у канікулярний час).

Організація навчально-виховного процесу відбувається поетапно, а саме:

1) *Модельовання роботи гуртка* — це спільна діяльність педагога, учнів і батьків у визначенні цілей, змісту та способів організації виховного процесу і життєдіяльності дитячого колективу, організаторів і учасників намічених справ, термінів їх проведення. Робота гуртків планується згідно з такими вимогами: зв’язок з життям, всебічність виховної роботи; опора на вихованців, батьків і громадськість. **Робота гуртка багато в чому залежить від організаторських здібностей педагога та його вплив** на діяльність колективу, участі колективу в загальних справах навчального закладу.

2) *Реалізація змодельованої роботи*. Організація діяльності повинна сприяти спільній праці дорослих (педагогів, батьків) і дітей. Всі члени колективу беруть участь в пошуках шляхів для реалізації поставлених завдань. Діяльність носить характер колективної творчості і спрямована на досягнення мети, на користь вихованцям в отриманні навичок і знань.

3) *Проведення аналізу виконаної роботи*. Робота над виконанням намічених завдань завершується проведенням аналізу, оцінюванням проведеної роботи, обліком результатів, визначенням внеску кожного члена гуртка у спільну працю. На цьому етапі:

- аналізуються події та явища, які відбувалися в життєдіяльності гуртка;
- виділяються і аналізуються позитивні і негативні моменти в життєдіяльності колективу, результати навчально-виховного процесу (вдалося — не вдалося, добре — погано);
- проводиться цілісний аналіз педагогічного процесу в сукупній єдності та взаємодії усіх його компонентів: суб’єктів, цілей, змісту, засобів (форм, методів, прийомів), результатів діяльності. Робиться акцент на пріоритетних моментах педагогічного процесу в конкретний період життєдіяльності гуртка;
- аналізуються проблеми і протиріччя педагогічного процесу, які заважали виконанню спільних справ.

Особисто-зорієнтований акцент в аналітичній діяльності робиться на таких аспектах: розвиток особистості дитини; становлення та прояви індивідуальних особливостей дітей; особисті досягнення вихованців; формування в гуртку сприятливого оточення для розвитку вихованців.

„ЖИТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО”

приклад роботи

Прикладом роботи з аспекту „Жити інтелектуально” може бути робота культурно-просвітницьких центрів: „Інтелектуального розвитку”, „Громадянин”, „Народна майстерня”, „Естетичний”, „Превентивного виховання”. Діти, що займаються в них, виступають генераторами ідей, співавторами, акторами, ведучими та аналітиками засідань центрів. Вони підказують теми, шукають необхідні матеріали, відбраковують те, що не відповідає їх світосприйманню.

Готова програма показується в першу чергу всім, хто її створював, бажаючи, вихованцям творчих об’єднань, які вільно зробили замовлення. Більша частина дітей визначається щодо проблеми відвідування центрів, знайомлячись на початку року з анонсами до тем засідань та форм їх проведення.

Кожен центр має свої опорні колективи, скажімо, „Центр інтелектуального розвитку” базується на вихованцях Школи юних менеджерів „Ділові підлітки”.

Діяльність центру розрахована на особистість дитини, яка має змогу активно проявити себе в інтелектуальних змаганнях. Саме інтелектуальна діяльність дозволяє визначити рівень інтелектуальної компетенції і знань гуртківців. Насамперед організатори намагаються створити такі психолого-педагогічні передумови для проведення інтелектуальних ігор, які б допомогли кожному з учасників максимально розкритися. **Інтелектуальні ігри приваблюють дітей новизною форми, можливістю проявити себе, самоствердитись.**

В інтелектуальних іграх „динамічні завдання” стають важливим інструментом розв’язання життєвих проблем, бо вони асоціюються з успіхом у житті, а успіх — це перемога. Прагнення до перемоги — це надійна основа досягнення успіху у житті, а шлях до цього — набуття знань інтелектуальних компетенцій, прояв інтелекту в інтелектуальних конкурсах. Інтереси педагога і учня співпадають, оскільки обидві сторони зорієнтовані на успіх, зростає працездатність, ступінь засвоєності матеріалу, рівень самостійної роботи, творча віддача. Активізується й інтелектуальна діяльність учня і його емоційний стан. Прояв його почуттів досягає найвищого рівня, а сама інтелектуальна гра ще підсилює ці емоції й почуття відчуттям насолоди власне від гри. Педагог-методист з позиції інформатора переходить на позицію тренера-інструктора-партнера-співавтору успіху, який активно спрямовує діяльність учня щодо самостійного пошуку знань — спочатку відповідей на запитання та завдання самої гри, а тим самим — вироблення вмінь та навичок, які будуть допомагати шукати відповіді на вічні питання життя.

Завдяки діяльності культурно-просвітницького центру інтелектуального розвитку створено кращі умови для інтелектуального та духовного розвитку учнівської молоді і можливість спілкування дітей за інтересами, реалізації творчого потенціалу школярів; популяризації інтелектуальних форм дозвілля серед школярів; організації навчання педагогів з використанням сучасних форм інтелектуального розвитку.

масштабних справ (участі дітей у проектній діяльності закладу).

Трудова діяльність дітей у позашкільному закладі — це спеціально організована діяльність, яка обов’язково має яскраво виражену власну специфіку впливу. Це, передусім, добровільність участі дітей у позашкільній роботі; диференціація її за інтересами і спрямованість на певний тип діяльності; постановка конкретних практичних завдань перед кожним вихованцем; оволодіння знаннями і вміннями тощо.

Головною стратегічною метою позашкільної освіти є виховання життєвої компетентності особистості. Особистості, яка після закінчення навчання в позашкільному закладі здатна, маючи на озброєнні знання, уміння і навички та володіючи такими поняттями як „співтворчість”, „захоплення”, „інтерес”, „творча діяльність”, „інтелектуальна незалежність”, „саморозвиток”, „психологічний комфорт”, цілеспрямовано і повноцінно організувати своє доросле життя.

Сучасні випускники, вихованці закладу, — це гармонійно розвинуті особистості, **люди високоосвічені, впевненні в собі, допитливі, шукаючі.** Вони **вміють жити й працювати в умовах демократичних перетворень, володіють дедалі зростаючим почуттям соціальної і моральної відповідальності не тільки за себе, а й за суспільство.** Це люди, здатні до активної соціальної дії, при цьому вони змогли зберегти свою індивідуальність.

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

*Не дуріте самі себе,
Учітьсь, читайте,
І чужого научайтьсь,
Й свого не цурайтьсь.*

Тарас Шевченко

Освіта
зарубіжжя

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Всесвітня організація охорони здоров'я регулярно проводить оцінку освітніх проектів формування здорового способу життя молоді. Нижче наведено деякі висновки стосовно реалізації освітніх проектів у Європейському регіоні [1].

**Наталія
РОМАНОВА**

Керівник Центру формування здорового способу життя Державного інституту розвитку сім'ї та молоді, м. Київ, кандидат педагогічних наук

У Європі при організації освітніх програм для молоді використовуються різні підходи. З огляду на те, що концепції профілактики розрізняються за локалізацією, змістом і досвідом навчальної групи, велика частина освітніх програм сфокусована на безпосередньому вивченні ризиків для здоров'я – наприклад, вживання наркотичних речовин. Такі програми містять виклад фактів щодо шкоди ризикової поведінки, відношення до цього ризику окремих індивідів, їхніх ровесників, суспільства в цілому. Численні дослідження, проведені ВООЗ, демонструють, що нерідко такі підходи виявляються малоефективними, не завжди формують бажану поведінку молоді.

Більшість нових програм не фокусуються безпосередньо на викладі фактів

про шкоду тютюнопаління, вживання наркотиків, алкоголю тощо. Вони мають навчальний характер і акцентуються на особистому і соціальному розвитку молоді. Такі питання, як уживання алкоголю, наркотиків, ВІЛ/СНІД, сексуальні стосунки й особиста безпека використовуються для ілюстрації у відповідній формі, яка зрозуміла дітям та молоді. У таких програмах молодь часто сама визначає важливі для неї проблеми, а викладачі й старші однолітки виступають у ролі помічників, а не вчителів. Молоді люди вивчають питання, які їх цікавлять, реалізуючи свої здібності й інтереси до музики, театру та інших видів мистецтва. Такий підхід підвищує самооцінку учасників, розвиває життєві навички, за допомогою фактів і емоцій задовольняє інформаційні потреби в обсягах, що відповідають потребам кожної вікової групи. Важливим є також використання молодіжних лідерів як модераторів.

ФАКТИЧНІ ПІДХОДИ

За результатами досліджень, проведених ВООЗ, негативні оцінки мають програми, що фокусуються здебільшого на описі й попередженні небезпек, пов'язаних з ризиковою поведінкою, – так звані суто фактичні програми. Цей підхід

заснав суворій критиці у літературі за неефективність, відсутність результатів за винятком короткострокового збільшення обсягу знань. Емпіричні дані показують, що найпоінформованішими про шкоду наркотиків є наркомани, алкоголю – алкоголіки і т.п. Фактичний підхід припускає, що група молоді не знає про можливі наслідки ризикової поведінки або споживання наркотичної речовини і змінити своє ставлення та поведінку після одержання достовірної інформації. Водночас немає ніяких практичних підтверджень цього спрощеного причинно-наслідкового зв'язку.

Зазвичай при реалізації профілактичних програм, що базуються на фактичному підході, спочатку учасників розпитують про їхні знання і уявлення, приміром, про споживання наркотиків, організовують дискусію. Цей підхід часто фокусується на короткострокових і соціальних наслідках споживання наркотичних речовин. На продовження або на завершення використовуються відеофільми чи лекції.

Хоча інформація сама по собі є недостатньою для профілактики небажаної поведінки, її допоміжний ефект є складовою ширших, емоційніших і таких, що розвивають навички, програм, але тільки в тому випадку, якщо форма подачі інформації відповідає віку молоді.

На відміну від суто фактичного підходу, що базується безпосередньо на ризиках поведінки, підхід емоційного сприйняття і розвитку навичок фокусується на особистості, способах її спілкування, мож-

Інші підходи

ПІДХІД ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ У РОЗВИТКУ НАВИЧОК

Відомо, що на спосіб життя молоді людини діють захисні та провокуючі фактори. До захисних індивідуальних факторів особистості відносять: емоційну стабільність; почуття власної гідності; комунікативну взаємодію; самостійність у розв'язанні різноманітних проблем; тісний зв'язок з соціальними інститутами (школою, позашкільними закладами, сім'єю тощо); почуття гумору; цілеспрямованість і самодисципліну. Звичайно, це не повний список особистісних чинників, які дозволяють молодій людині протистояти впливу шкідливих звичок та цілеспрямовано вести здоровий спосіб життя. Але названі вище якості окреслюють загальний образ молоді людини, яка має певний запас внутрішніх переконань і достатньо пристосована до дорослого життя.

Наведемо перелік індивідуальних характеристик, які можна розглядати як передумову розвитку різноманітних асоціальних звичок і чинників ризику для здоров'я: нерозвинений самоконтроль, брак наполегливості; низька самоповага і невпевненість у собі; емоційна і психічна нерівноваженість; життєві цінності, які допускають зловживання алкоголем і наркотиками; низька успішність; відсутність взаєморозуміння в школі і (або) в сім'ї; прояв асоціальної поведінки в ранньому віці.

Підхід емоційного сприйняття і розвитку навичок в освітніх програмах спрямований на підтримку захисних характеристик індивіду. Він здійснюється з метою підвищення самооцінки і відповідальності в прийнятті рішень, особистісного і соціального розвитку членів навчальної групи. Учасники програми розглядають теорію компенсації, яка пояснює, що, наприклад, потреба споживання алкоголю, тютюну і наркотиків виникає в результаті недоліку розвитку якої-небудь важливої особистісної якості і (або) соціальної навички.

Теорія соціального стресу підтверджує це, відзначаючи, що підлітки споживають наркотичні речовини, роблять ризиковані вчинки для того, щоб боротися зі стресом, пов'язаним з родиною, школою, однокласниками або найближчим оточенням. Відповідно до цих теорій, підлітки, які гармонійно розвиваються в особистому і соціальному плані, менше піддані ризику споживання наркотичних речовин, ризиковий поведінки.

Стосовно профілактики споживання наркотичних речовин, ефективним є підхід, що розвиває життєві навички, стимулює в молодих людей думку щодо аналізу їхніх особистісних цінностей і потреб, причин ризикової поведінки, зокрема споживання наркотичних речовин. Такі програми спрямовані на зниження ймовірності виникнення ризикової поведінки внаслідок кращого розуміння своїх вчинків і підвищення відповідальності за прийняті рішення [2].

Цей підхід містить у собі свідомий емоційний і поведінковий компоненти. Не головне, але важливе місце приділяється наданню інформації. Особлива увага приділяється процесу ухвалення рішення. Лекції, дискусії про можливі варіанти поведінки, роліві гри демонструють процес і наслідки прийняття рішень. Групова робота є ключовим компонентом цього підходу.

Суттєвим при реалізації програм розвитку навичок є професійний рівень викладача. Неправильно проведене заняття щодо вироблення навичок прийняття рішень може перетворитися в урок з "реалізації чужих рішень" – рішень, що приймає дорослий [3].

Підлітки можуть застосовувати навички, отримані завдяки цьому підходу, у різних життєвих ситуаціях. Основний набір цих навичок вивчається і відпрацьовується в багатьох європейських школах здоров'я. Це такі навички: прийняття рішень, вирішення проблем, творче і критичне мислення, ефективне спілкування, навички особистих взаємин, самосвідомість, співпереживання, вміння керувати емоціями, вміння справлятися зі стресом [4].

Підхід розвитку соціальних навичок оснований на висновку, що підлітки споживають наркотичні речовини, ведуть ризиковий спосіб життя тому, що їм не вистає відповідних психологічних і соціальних навичок. Характеризують цей підхід такі складові:

- моделювання поведінки, що сприяє зміцненню здоров'я;
- набуття навичок протистояння негативному соціальному впливу, що провокує нездоровий спосіб життя;
- набуття позитивного життєвого досвіду. ▶

Підхід розвитку соціальних навичок поєднує загальні життєві навички молододі людьми і навички протистоянню негативному впливу, особливо вмінно протистояти тиску однолітків, засобів масової інформації, реклами, яка ініціює споживання різних наркотичних речовин.

Іноді виникають випадки, коли підліток потребує сторонньої допомоги для того, щоб відмовитися від спокуси, сказати "ні". Особливе місце в наданні такої підтримки відводиться молодіжним лідерам як особам, що перебувають поруч і мають можливість надати підтримку незалежно від обставин. Підготовка мережі молодіжних лідерів, які завжди готові допомогти підліткам протистояти негативному впливу в молодіжному середовищі, формує сприятливу атмосферу відмови від паління, вживання алкоголю, наркотиків, випадкових сексуальних контактів та ін.

Результати оцінки ефективності проектів з формування здорового способу життя свідчать, що підхід розвитку навичок позитивно впливає на поведінку молоді і має довгостроковий характер.

БАГАТОСТОРОННІЙ ПІДХІД

Нагадаємо, що в практичній діяльності розробка програм формування здорового способу життя базується на застосуванні таких стратегій:

- надання *знань* щодо різних аспектів особистого і громадського здоров'я;
- надання *інформації* про наявний стан і можливості поліпшення тих конкретних аспектів здоров'я, які є головними у змісті даної програми;
- сприяння розвитку *свідомості і активності* тих місцевих громад і груп людей, яких найбільше стосується дана проблема здоров'я; управління і координація їхніх власних зусиль у напрямі вирішення проблеми на засадах самоврядування;
- розвиток і досягнення змін в *організаційному забезпеченні* діяльності з проблем здоров'я – вдосконалення діяльності служб охорони здоров'я, застосування сучасних засобів менеджменту у вирішенні конкретних проблем, на які спрямована дана програма;
- формування *політики* здоров'я як необхідної частини діяльності з виховання правильних ціннісних орієнтирів осіб і громади;
- *відстоювання прав* осіб (груп, громад) на забезпечення здорового способу життя шляхом використання законодавчих можливостей, розвитку самоврядування, пошуку компромісу з тими структурами виробництва, бізнесу тощо, які мають негативний вплив на людей;
- *міжгалузєва співпраця* – партнерство з усіма, хто може бути корисним при реалізації цієї програми;
- *самодопомога та взаємодопомога* (прищеплення особистих навичок здорового способу життя і громадської активності з питань здоров'я, розвиток бажання і уміння допомагати членам найближчого оточення, громади тощо) [6].

Незалежно від комбінації стратегій, найбільш перспективними є програми, що є складовими загальної програми, спрямованої на санітарну освіту і зміцнення здоров'я дітей і молоді; використовують різні методи; орієнтовані на сьогодення, а не на майбутнє; враховують особистісні, психологічні, культурні, соціальні, сімейні й інші фактори, що впливають на стосунки і поведінку.

Учені вважають, що **програма буде ефективнішою, якщо вона:**

- містить конкретні рекомендації;
- рекомендації виходять від людей, які користуються повагою даної аудиторії;
- не є моралізуючою;
- співзвучна з існуючою громадською думкою;
- вимагає не пасивної, а активної участі;
- підходить підліткам, які володіють різними здібностями і (або) представникам різних культур;
- має конкретні цілі й завдання;
- має значну тривалість та інтенсивність;
- супроводжується тривалим закріпленням рекомендацій на різних рівнях, повторенням і адаптацією рекомендацій з основних пунктів протягом тривалого часу;
- цікавить батьків або залучає їх до роботи.

ливості знайти спільну мову з іншими людьми (див. вріз на с. 87).

Аналіз різних програм, орієнтованих на профілактику ризикованої поведінки серед підлітків, проведений Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 1998 р., показав, що найефективнішими є програми, в яких закладено кілька стратегій [1] (див. вріз на с. 88).

Окрім поєднання різних стратегій реалізації освітньої програми, ефективність її залежить від комплексного використання різноманітних методів навчання. До найкорисніших методів проведення профілактичної роботи з підлітками належать дискусії в класі або невеликих групах; опитування й інша дослідницька робота; письмові вправи, включаючи домашню роботу з батьками, а також реклама, розповіді, вистави і газетні статті; дослідницька робота в бібліотеці; малювання, графічний дизайн і відеофільми; "мозковий штурм"; запрошення фахівців, таких як працівники міліції, лікарі, наркологи (з наступною бесідою); надання оригінальних творчих робіт іншим дітячим і молодіжним колективам (класам, школам).

Аналіз міжнародних освітніх програм щодо формування здорового способу життя молоді дозволяє виділити найефективніші компоненти їхньої реалізації (див. табл. 1).

Досвід освітніх програм формування здорового способу життя молоді, що реалізуються у межах шкільної освіти, позашкільних закладах, центрах соціальних служб для молоді, недержавних організаціях, свідчить

про те, що позитивний результат може бути досягнутий при комплексному підході, коли молода людина отримує знання та інформацію щодо здорового способу життя з різних джерел. Тому проблема здійснення дедалі більшої кількості освітніх проектів і програм є актуальною для державних службовців, педагогів, соціальних педагогів і соціальних працівників, лідерів громадських організацій. У наступному розділі розкрито принципи, моделі, стратегії та форми навчання в освітніх програмах формування здорового способу життя молоді, спрямовані на допомогу фахівцям у розробці та реалізації ефективних освітніх програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Kellie Anderson*. Молодые люди и алкоголь, наркотики и табак. Всемирная организация здравоохранения. Европейское бюро. – Копенгаген, 1998. – 56 с.
2. *Moskowitz J.* The primary prevention of alcohol problem: a critical review of the literature. *Journal of studies on alcohol*, 50 (1): 54-88 (1989).
3. *Davies J., Coggans N.* Does drug education work? In: Plant, M. A. et al., *Alcohol and drugs: the Scottish experience/ Edinburgh, Edinburgh University Press, 1992, pp. 75-81.*
4. Life skills education resource package. Geneva. World Health Organization, 1993 (document MNH/PSF 93.7).
5. Формування здорового способу життя: Навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців / *О. Яременко, О. Вакулєнко, Л. Жаліло, Н. Комарова* та ін. К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 232 с.
6. *Hansen W.* School-base substance abuse prevention: a review of the state of the art in curriculum, 1980-1990. *Health education research*, 7(3): 403-430 (1992).

Таблиця 1		
Компоненти найефективніших освітніх програм щодо формування здорового способу життя (за даними Hansen [6])		
Компонент	Мета	Форма навчання
Інформація	Дати знання і уявлення про наркотичні речовини	Лекції, фільми, книги, дискусії, дебати
Навчання навичок прийняття рішень	Навчити приймати розумні рішення	Лекції, дискусії, письмові вправи, рольові ігри
Клятва	Зробити заяву про особисте зобов'язання, наприклад, не вживати наркотичні речовини (часто в моральному розумінні)	Усна або письмова клятва, яка має символічний характер
З'ясування системи цінностей	З'ясувати систему цінностей особистості і показати її несумісність з ризикованою поведінкою	Групові дискусії, письмові вправи
Навчання навички визначення мети	Розвинути навички визначення мети та спонукати до її досягнення	Конкретні інструкції, письмові вправи, позакласні проекти, самоконтроль за навчання
Навчання керування стресом	Навчити долати стрес, роблячи акцент на техніках релаксації	Конкретні рекомендації, дискусії, письмові вправи, тренування навичок
Навчання вміння цінувати себе	Розвивати почуття власної гідності	Письмові вправи, дискусії
Навчання навичок протистояння	Прищепити навички дізнатися і протистояти тискові однолітків та інших впливів (реклами, батьків, братів і сестер) на предмет вживання шкідливих речовин	Фільми, дискусії, рольові ігри, виховання впевненості в собі
Навчання життєвих навичок	Розвивати широкий спектр життєвих навичок і навичок вирішення конфліктів	Лекції, дискусії, рольові ігри, тренування навичок
Навчання встановлення норм	Встановити норми, що стосуються споживання наркотичних речовин, відкоригувати неправильні уявлення про їх популярність і серед однолітків	Опитування, ігри, дискусії, дебати, використання лідерів підлітків, рекомендації
Допомога товаришів	Вплив і поради учасників того ж віку або старших	Дискусії, що проведені з учнями в класі, допомога товаришів, консультації поза класом
Альтернативи	Запропонувати творчу або фізичну діяльність, несумісну з уживанням шкідливих речовин і (або) привабливу альтернативу їхньому вживанню	

УПРАВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ УЧРЕЖДЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ

Освіта
зарубіжжя

Особое внимание педагогической общественности к проблеме организации социально-педагогической деятельности учреждения дополнительного образования детей может быть обусловлено, по крайней мере, двумя группами причин: **субъективными и объективными.**

Субъективные причины связаны с тем, что человек готовится не к жизни вообще, а к жизнедеятельности в определенных социокультурных условиях. В связи с этим особую важность приоб-

ретает одна из важнейших функций образования – социализация ребенка, под которой понимается приобретение индивида к культуре, ее ценностям и нормам, что обеспечивает выполнение человеком своих социальных ролей – гражданина, работника, родителя и т.д. Организация процесса социализации предполагает

полноценное использование всего арсенала средств и возможностей, которыми располагает общество, в целях формирования личности, адекватной требованиям общества.

Противоречия, возникающие в процессе социализации ребенка, требуют сегодня от него выбора того общественного института, где он наиболее полно обогатится социальным опытом и реализует себя как личность. Таким общественным институтом воспитания сегодня по праву можно считать учреждение дополнительного образования детей (УДО), т.к. оно имеет разнообразные возможности для социального становления детей за счет многообразия видов деятельности, содержательных аспектов, форм организации деятельности. Этот тип образования исторически сложился как специфическая часть системы непрерывного образования, обеспечивающая развитие ребенка в его свободное время. Временные внешкольные объединения различной направленности повышают эффективность социального развития подростков, располагают богатством и разнообразием социальных связей, благо-

**Ангелина
ЗОЛОТАРЕВА**

Заведующая
кафедрой
управления школой
ЯГПУ им. К.Д. Ушинского,
г. Ярославль,
Россия

приятной атмосферой для самопознания и самовоспитания каждого.

Учреждения дополнительного образования детей, находясь в среде ближайшего окружения ребенка – социокультурной среде по месту жительства, являются фактором социализации детей. Культурное пространство самореализации личности расширяется за счет возможности вариативного, дифференцированного или индивидуального дополнительного образования. Формирование гуманистических ценностных ориентаций становится возможным благодаря особому стилю отношений педагога и детей, основанном на уважении личности, заботе о здоровье, демократии, свободе. Широта образовательных связей с другими учреждениями создает возможность полноценного развития ребенка, своевременного самоопределения, получения им допрофессиональной и начальной профессиональной подготовки, повышение его конкурентоспособности в жизни, создании условий для формирования каждым ребенком собственных представлений о самом себе и окружающем мире.

Объективные причины особого внимания к социально-педагогической деятельности УДО обусловлены современной политикой нашего государства в отношении развития системы образования, прописанной, например, в таких документах, как Национальная доктрина образования в Российской Федерации, Концепции модернизации российского

ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ: ТЕЗИСЫ

Первый тезис: Обеспечение содержания социально-педагогической деятельности должно стать *целевой функцией управления*. Целевая функция определяет ведущую деятельность или одну из ведущих в деятельности управляемой системы. Социально-педагогическая деятельность сегодня является таковой в силу субъективных и объективных причин, приведенных ранее.

Рассматривая *целевой уровень управления*, мы увидели особую важность в организации единства *целеполагания и целеосуществления*. Часто ли мы встречаем цели социально-педагогической деятельности в программных документах учреждений дополнительного образования детей? Не часто, потому что пока недостаточно отработаны технологии целеполагания социально-педагогической деятельности.

При целеполагании социально-педагогических процессов УДО ведущей технологией становится диагностика исходного состояния социально-педагогического процесса. Что нужно диагностировать при организации социально-педагогического процесса? В первую очередь то, что позволит определить цели будущей деятельности. Поскольку в основе дополнительного образования детей лежит не стандарт, а заказ, выбор ребенка, очень важно вначале выявить состояние проблем ценностей, социального заказа на дополнительное образование детей и удовлетворенность выполнением этого заказа. На этом этапе готовится необходимая информационная база для последующей разработки целей социально-педагогической деятельности.

Цели социально-педагогической деятельности – явление многоликое. Социальное становление детей имеет двойственную природу: можно говорить об инвариантных целях, единых для всех членов общества, и вариативных, обусловленных конкретными индивидуальными потребностями и возможностями каждого индивида. В связи с этим необходимо вести речь о целеполагающей деятельности как сложном процессе анализа, синтеза, прогнозирования разнообразных факторов и условий, влияющих на выработку целей социального становления детей. При правильно организованном процессе целеполагания должно произойти не только обоснование и выдвижение целей, но и определение путей их достижения, проектирование ожидаемого результата.

В процессе осуществления целей социально-педагогической деятельности основными задачами является предупреждение отклонений от цели, координация достижения разных целей, организация взаимодействия разных субъектов в направлении общих целей.

Таким образом, выводом организацию социально-педагогической деятельности на целевой уровень управления, мы обеспечиваем *приоритет* этой деятельности, то есть ведущую роль в обновлении содержания и организации дополнительного образования детей.

Второй тезис: Эффективное управление деятельностью педагогического коллектива невозможно без реализации *социально-психологических функций управления*. Управленческая деятельность, как известно, носит социальный характер, так как и управленец, и подчиненный – это люди со своими целями, интересами, мотивами. Основу любой организации, в том числе и УДО, составляет коллектив, где происходит сложное взаимодействие целей с групповыми и индивидуальными настроениями его членов. Поэтому возникает необходимость реализации *социально-психологических функций управления*, которые вырастают из потребностей коллектива как субъекта деятельности и общества и направлены на формирование у педагогического коллектива таких социально-психологических состояний и свойств, которые необходимы для продуктивной работы. К социально-психологическим функциям управления можно отнести такие функции, как мотивация ▶

педагогов к организации социально-педагогической деятельности, формирование их единства в отношении социально-педагогических целей и результатов, организация их взаимодействия, а также обеспечение нововведений в социально-педагогическую деятельность.

Не случайно на первый план в реализации социально-педагогических функций управления мы выводим **функцию мотивации**. Дело в том, что в условиях недостаточной работанности социально-педагогических процессов очень важно развивать стремление педагогов их организовывать. При этом они будут сталкиваться с трудностями, что будет, несомненно, тормозить их желание заниматься социально-педагогической деятельностью с детьми. Особая роль управления здесь состоит в том, чтобы создать условия для возникновения у детей и родителей мотивов к выявлению и полному удовлетворению своих социальных потребностей, а у педагогов — мотивов к изучению этих потребностей и созданию условий для их реализации участников социально-педагогического процесса. Чтобы эффективно управлять мотивацией участников социально-педагогического процесса УДО, необходимо стимулировать их деятельность. Как известно, может быть создана система *материального и морального стимулирования мотивации*.

Формирование единства участников социально-педагогического процесса должно выражаться во внутренней спаянности, гармоническом взаимодействии его участников, одобрении общих ценностей, норм, педагогических образцов, взаимном понимании и симпатии. Можно назвать следующие управленческие технологии формирования единства участников социально-педагогического процесса: совместная выработка педагогических идей социального становления детей, формирование единства в понимании и оценке социально-педагогического результата, творческий поиск методов осуществления социально-педагогической деятельности, создание традиций социально-педагогической деятельности УДО и другие.

Инновационное обеспечение деятельности означает ее обновление, направленное на совершенствование социально-педагогических процессов. Эта функция управления может осуществляться через организацию условий для повышения квалификации педагогических работников, создание в коллективе творческого настроения, активизирующего инновационную деятельность. Так, например, совершенствование социально-педагогической деятельности может происходить в разных вариантах и на разных уровнях:

- на уровне образовательного учреждения — организация экспериментальной работы, методических объединений, творческих групп и др.;
- на уровне педагогов — создание условий для самообразование педагогов, ведения исследований по вопросам организации социально-педагогической деятельности УДО и др.

Организация взаимодействия — это процесс построения системы взаимоотношений, определенной структуры, позволяющей упорядочить деятельность по реализации социально-педагогических целей.

Реализация организации взаимодействия как управленческой функции может происходить при условии создания *системы трудовых зависимостей* в рамках социально-педагогической деятельности. В эту систему могут войти следующие формы: взаимодействие в рамках социально-педагогических программ, в рамках советов, творческих, рабочих групп или методических объединений, коллективное взаимодействие в рамках педагогического совета образовательного учреждения по решению социально-педагогических проблем УДО, социально-психологические тренинги, ролевые и деловые игры, направленные на формирование способов социального взаимодействия, социологические и психолого-педагогические исследования особенностей социально-педагогических процессов и другие формы. ►

образования на период до 2010 года, Программе развития воспитания в системе образования России и других документах. Главной задачей модернизации российского образования является обеспечение нового качества образования, которое должно соответствовать потребностям и ожиданиям общества (различным социальным группам) в развитии и формировании гражданских, бытовых и профессиональных компетенций личности. Анализируя задачи модернизации образования в России, можно сказать, что качество образования будет зависеть также от возможности социума предоставлять ребенку спектр образовательных услуг. При этом качество этих услуг будет определяться вкладом каждого образовательного учреждения, составляющего систему общего образования муниципального округа или региона.

Стратегия модернизации образования предполагает, что в основу обновления содержания общего образования будут положены «ключевые компетентности», которые формируются в процессе обучения, но не только в школе, а и под воздействием семьи, друзей, работы, дополнительного образования. Более того, по отношению к дополнительному образованию можно утверждать, что свобода, автономность и ответственность участников образовательного процесса является отправными точками его организации. В этой логике дополнительное образование — не просто элемент

существующей системы общего образования, а самостоятельный источник образования, способствующий достижению ключевых компетенций в различных сферах жизненного самоопределения ребенка.

Особое значение социально-педагогической деятельности УДО, обусловленное вышеназванными причинами, выдвигает на первый план необходимость выстраивания системы управления этой деятельностью. Анализируя процесс социально-педагогической деятельности в УДО, можно сказать, что управление им будет иметь свои особенности.

Прежде всего, надо сказать о *недостаточной работанности содержания* социально-педагогической деятельности УДО. В настоящее время в системе дополнительного образования большое внимание уделяется повышению качества образовательной деятельности, обеспечению реализации целей обучения, воспитания и развития детей. Реализация целей социально-педагогической деятельности пока встречается лишь в отдельных случаях. Поэтому сегодня необходимо говорить об особой роли управления в осмыслении этой деятельности педагогами и обеспечении ее содержания.

Во-вторых, можно говорить о *сложности организации социально-педагогической деятельности*. Социально-педагогическая деятельность УДО как объект управления, во-первых, характеризуется многообразием

При организации взаимодействия в рамках социально-педагогической деятельности особое внимание может быть уделено *интеграции* УДО с другими учреждениями, ведущими работу с детьми. Современная наука рассматривает совокупность образовательных учреждений как систему общего образования, в рамках которой ребенок сегодня должен иметь возможность выбора индивидуального образовательного маршрута, способного реализовать его ожидаемые результаты, то есть быть готовым к самостоятельному решению проблем, значимых для него. Поэтому наибольшей актуальностью приобретают вопросы интеграции (взаимосвязи, взаимодействия) разных типов образовательных учреждений (сфер образования), расширения возможностей общего образования, оптимальное использование кадрового, научно-методического, материально-технического потенциала в интересах развития личности ребенка.

При этом можно рассматривать интеграцию в нескольких аспектах. Во-первых, как состояние, характеризующееся упорядоченностью, согласованностью, устойчивостью взаимосвязей разных образовательных учреждений в рамках общего образования, и как процесс, обеспечивающий достижение этого состояния. Во-вторых, интеграцию можно рассматривать на уровне субъектов деятельности: детей, их родителей и педагогов. В-третьих, интеграция может быть внешней (между учреждениями) и внутренней (внутри одного учреждения). В этом аспекте определенное значение приобретает интеграция на уровне учебных планов и образовательных программ, которая позволяет педагогам формировать в сознании ребенка целостную картину об окружающем мире, разрабатывать новые концепции, определять новые цели, содержание, формы и методы образования. И, наконец, в-четвертых, интеграция – важный показатель системы, так как ведет к ее целостности. Только в целостном образовательном пространстве формируется целостная личность.

Поскольку понятие интеграции деятельности относится, в основном, к управленческим функциям, мы будем рассматривать технологии интеграции через призму технологий управления. Например, технологии интеграции образовательной деятельности на уровне учреждения могут быть следующими: проектирование и обеспечение межпредметных связей внутри учреждения, создание интегрированных (сквозных) образовательных программ, разработка индивидуальных образовательных маршрутов детей, организация координационных советов учреждения по определенным направлениям деятельности, создание творческих мастерских и лабораторий педагогов и другие технологии.

Третий тезис: *Важнейшая задача управления социально-педагогической деятельностью – создание системы условий для ее функционирования и развития.* Нами выявлено, по крайней мере, 7 групп условий, которые необходимо создавать для эффективной деятельности в системе дополнительного образования детей, в том числе и для социально-педагогической деятельности: кадровые, научно-методические, психологические, материально-технические, финансово-экономические, информационные, нормативные.

Кадровые условия – это условия, обеспечивающие необходимый уровень и состояние кадрового состава, реализующего социально-педагогическую деятельность в УДО. С одной стороны, для организации этой деятельности нужны особые кадры (социальные педагоги, педагоги-психологи, дефектологи, логопеды и др.), а с другой стороны, педагог дополнительного образования должен сам обладать особыми знаниями по организации социально-педагогической деятельности. Поэтому к созданию кадровых условий можно отнести такие методы управления, как привлечение специалистов или организация широкого консультирования по проблемам социального становления детей, введение ставок для реализации социально-педагогической

деятельности, организация повышения квалификации кадров, обеспечение индивидуальной работы с кадрами, организация координации должностного функционала для решения задач социального становления детей и т.д.

Научно-методические условия — это условия, обеспечивающие необходимое качество социально-педагогической деятельности. Это, во-первых, совершенствование собственно методической деятельности, расширение ее субъектов. Для нас сегодня важно, чтобы методическую функцию выполняли в учреждении не только методисты, но и все педагогические и управленческие кадры в соответствии со своими должностными обязанностями и квалификацией. Управление этим процессом состоит в том, чтобы координировать разработку проблем социально-педагогической деятельности УДО разными специалистами на общем и частном уровнях, вести обобщение педагогического опыта, создание методических фондов на уровне учреждения и каждого педагога, обеспечивать вклад в общую методическую копилку, создание методических продуктов и так далее. Кроме того, сегодня мы должны говорить как об объекте методического обеспечения и об основных направлениях обновления содержания деятельности и совершенствовании социально-педагогических программ.

Психологические условия — это условия, обеспечивающие готовность педагогов решать задачи социально-педагогической деятельности. Создание условий в сфере психологического обеспечения деятельности УДО сегодня может включать в себя такие задачи, как содействие психическому здоровью, творческому самовыражению и раскрытию индивидуальности детей, психологическое обеспечение их социализации и творческого самоопределения, повышение психологической компетентности, личностного и профессионального роста педагогов и родителей. К управленческим методам психологического обеспечения можно отнести такие методы, как создание условий для проведения психологических исследований, тренингов, семинаров; обеспечение психологического сопровождения социально-педагогических программ и технологий и т.д.

Материально-технические и финансово-экономические условия — это условия, обеспечивающие создание необходимых финансовых и экономических ресурсов. Наиболее перспективное направление в обеспечении этих ресурсов — это развитие внебюджетной деятельности, обеспечение грантовой поддержки социально-педагогических программ, введение в социально-педагогический процесс нового оборудования и технологий и т.д.

Информационные условия — это условия, обеспечивающие социально-педагогическую деятельность необходимой информацией. Реализация этого условия означает, что УДО должно быть обеспечено полной, достоверной и упорядоченной информацией. Информационная среда социально-педагогической деятельности включает в себя совокупность всех знаний об этой деятельности, которыми владеет человечество. Источниками информации могут стать литература, средства массовой информации, обмен опытом и другие источники. Однако ведущей управленческой задачей сегодня должно стать введение новых информационных технологий в организацию социально-педагогической деятельности, что может способствовать ее развитию.

Нормативные условия — это условия, обеспечивающие создание необходимых норм социально-педагогической деятельности и документов, ее регламентирующих. Создание нормативных условий может включать следующие методы управления: заключение договоров на деятельность, разработка должностных инструкций, положений о разных формах организации социально-педагогической деятельности, определение санитарно-гигиенических норм, норм педагогической нагрузки и загруженности детей и других нормативов организации социально-педагогического процесса и т.д.

направлений и функций деятельности. УДО располагают возможностью для социальной защиты, помощи и поддержки детей, социальной адаптации, ориентации, в том числе и профессиональной. Кроме того, в условиях дополнительного образования могут возникать возможности для оздоровления детей, организации работы с одаренными детьми или детьми с ограниченными возможностями. Задача управления состоит в том, чтобы помочь педагогу ориентироваться в этом многообразии и использовать в педагогической деятельности необходимые возможности. Кроме того, можно говорить и о разнообразии субъектов социально-педагогической деятельности (дети, родители, педагоги, учреждения разных ведомств и т.д.), между которыми возникают разнообразные отношения. В ситуации такого разнообразия очень сложно найти какую-то единую формальную структуру, которая позволила бы обеспечить устойчивость взаимосвязей между субъектами.

В-третьих, можно наблюдать *несовпадение целевых ориентации* субъектов социально-педагогической деятельности. Можно сказать, что целевых ориентаций столько, сколько детей и их родителей, с присущими только им интересами, желаниями, способностями. Поэтому особо остро встает проблема согласования, взаимодополнения целей, которое может привести к повышению качества об-

разования, его возможностей формировать человека, способного отвечать за собственное благополучие и благополучие всей страны.

И, наконец, можно говорить о *трудности практической реализации* социально-педагогического процесса. Известное сопротивление управлению оказывает сам человек как субъект социально-педагогического процесса. Многогранность интересов, индивидуальные черты характера, возможности и способности детей, родителей, педагогов, а также возможности образовательной системы могут как способствовать, так и препятствовать практической реализации идей социализации ребенка. Более того, сегодня достаточно неразработанным и мало практически реализованным является механизм отслеживания результатов социально-педагогической деятельности. Проблема критериев и показателей, технологий отслеживания социальных результатов стоит пока остро не только в системе дополнительного образования детей, но и в системе образования в целом.

Анализируя современные проблемы управления социально-педагогической деятельностью УДО, можно остановиться на 3-х тезисах, обуславливающих, на наш взгляд, его эффективность (см. врезы на с. 91-93).

При разработке условий для социально-педагогической деятельности важно соблюдать системный подход, то есть обеспечение взаимосвязи всех

групп условий (см. врез на с.94). Социально-педагогический процесс тогда будет эффективным, когда он будет обеспечен кадрами, материальными, финансовыми и информационными ресурсами, нормативными документами, а также будут созданы необходимые научно-методические и психологические условия.

Мы не претендуем на полноту рассмотрения проблемы управления социально-педагогической деятельностью УДО. Для нас важно понимать то, что управленец не может авторитарным способом заставлять педагога реализовывать социально-педагогические цели, а родителя или ребенка – ставить эти цели перед системой образования. Для развития социально-педагогической деятельности УДО необходима активная позиция всех ее субъектов и системно выстроенная политика поддержки этих процессов со стороны управленца. Только согласованные действия всех участников социально-педагогической деятельности могут привести к эффективному результату.

Ангеліна
Золотарьова
проводить
майстер-клас

Освіта
зарубіжжя

ЧЕРЕЗ НОВЫЙ УРОВЕНЬ УПРАВЛЕНИЯ – К НОВОМУ КАЧЕСТВУ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ

**Лариса
ЛОГИНОВА**

Профессор
кафедры
педагогика и
психологии АПК
и ППРО,
г. Москва, доктор
педагогических
наук

Качество образования всегда было предметом научного интереса, темой общественного беспокойства и обсуждения, аспектом управления. Сегодня проблема качества образования относится к разряду острых теоретических и практических проблем, поскольку не имеет соответствующего обстоятельствам решения. Более того, даже поиск решения вырос в особую проблему.

Понимание категории *качество дополнительного образования детей*, ее смыслы и

значения сегодня формируются в общем потоке обсуждений, дискуссий, теоретических подходов к качеству современного образования сквозь призму его улучшения или оценки. Заметим, что для педагогической реальности России на первом месте, по-прежнему, остаются два оттенка проблемы:

- каким должен быть оптимальный объем знаний, умений, навыков, с которым каждый гражданин нашего общества может адаптироваться, жить и работать?
- как оценивать достигнутый уровень образован-

ности выпускников (качество образования), а затем его повысить?

Независимо от предлагаемых вариантов ответа на данные вопросы, все они в той или иной степени ориентированы на один критерий объективной оценки качества – соответствие государственными образовательными стандартами. В свете сказанного становится очевидной необходимость достижения максимальной ясности в понимании того, что есть „качество дополнительного образования детей“.

С нашей точки зрения, феномен качества дополнительного образования детей следует рассматривать в нескольких взаимосвязанных между собой ракурсах (см. врезку на с.97,98).

Предваряя характеристику управления качеством, отметим, что любые вопросы по управлению дополнительным образованием детей (тем более, если это вопросы управления его качеством) на современном этапе останутся без решения, если не будут разработаны *легитимные социальные нормы* (стандарты), закрепляющие его качественную определенность в контексте идеи непрерывного образования.

Стоит задуматься о том, что действительно есть стандарт, и отказаться от

стереотипов общественного сознания, поскольку стандарт — это не требование или жесткое предписание, а норма, на которую подлежит ориентироваться с целью упорядочения деятельности на пользу и при участии всех заинтересованных сторон. Речь идет не о перенесении государственных стандартов общего или профессионального образования (стандарта содержания основной образовательной программы) в дополнительное образование детей, а о разработке и утверждении системы стандартов как норм — ориентиров, адекватных определенному образовательному пространству, служащих его основой и объединяющим средством для всех элементов этого пространства.

Переход к вопросам качества на всех уровнях управления дополнительным образованием детей не осуществится, если не будут выделены **нормы системы дополнительного образования детей** (закрепляющие статус и качество системы), **нормы системы региональной**, обеспечивающие целостность образовательного пространства на определенной территории, и **учрежденческие нормы**, ориентированные на индивидуальный потенциал каждого ребенка, его проблемы, нужды и запросы, на создание условий для индивидуальной педагогической поддержки, нормального саморазвития ребенка без заданных, одинаковых для всех границ.

В современной научной литературе фиксируется достаточно много подходов к определению управления качеством, но все они до на-

ФЕНОМЕН КАЧЕСТВА ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

1. Базовым теоретическим основанием для понимания качества дополнительного образования детей является представление о сущностном праве ребенка на самоопределение и самореализацию, на свободу выбора себя и для себя. Из этого проистекает генетическое определение качества дополнительного образования детей как образования, идущего от активности ребенка, основанного на его свободном выборе и направленного на становление его субъектной позиции; как образования, у которого цели, процесс и результаты проектируются ребенком, педагогом и родителями в совместной творческой деятельности.

2. Качество как **существенная определенность**, характеризующая целостность, функциональное единство существенных свойств дополнительного образования детей, обуславливающих его соответствие своему назначению в пространстве **Детства** (тип образования, со своим содержанием и сущностью, специфическими функциями в системе общего образования);

3. Качество как **интегральное свойство**, обладающее сложной структурой и разной степенью выраженности (уникальность культурно-образовательной среды каждого учреждения или отдельной территориальной системы, вида учреждения, композиция содержания, выраженная в образовательных программах, специфика услуг и организации образовательного процесса, его форм и пр.).

4. Качество есть совокупность свойств и характеристик деятельности и ее результатов, способных **удовлетворять потребности различного уровня, находящихся в постоянном изменении и преобразовании** (семьи, представителей власти, учреждений, школы, различных религиозных конфессий, работодателей и других заинтересованных групп общества, включая собственные коллективы педагогов и других специалистов).

Именно этот ракурс определения качества дополнительного образования детей составляет суть управления на уровне учреждения, есть его системообразующая задача и важнейший показатель успеха.

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ

Управление качеством — это не новая функция управления учреждением и не часть уже известного программно-целевого управления. С нашей точки зрения, это **новый уровень управления организацией**, соотносимый с известной структурой цикла управленческой деятельности, но заключающийся:

- в установлении первоначально четких **целей** организационного развития с последующим **проектированием деятельности** организации;
- на основе **мотивации сотрудников** для достижения поставленных целей.

Другими словами, существенная черта управления качеством состоит в том, что оно представляет собой скоординированную деятельность по руководству сотрудниками (персоналом) организации применительно к качеству.

Заметим, что цель в круге вопросов качества сфокусирована для учреждения на „создании потребителя“, что предполагает с неизбежностью **маркетинговую и инновационную** деятельность.

Помимо главной целевой установки не стоит игнорировать и такие цели, как постоянная **работа с качеством своей деятельности**, предоставляемых услуг и продукции, **повышение конкурентоспособности и укрепление своей финансово-экономической стабильности**.

На практике управление качеством означает самостоятельное освоение, „выращивание“ современной культуры деятельности социальной организации, включающей **управление качеством** услуг и продукции с четкой ориентацией на потребителя, **обеспечение качества и улучшение качества**.

Если **обеспечение качества** связано с созданием уверенности в организации, то требования к качеству (принятые в форме индивидуального и социального заказа) будут выполнены (для этого есть все необходимые ресурсы, согласованы и структурированы содержание, процесс, результаты образования, способы его диагностики, контроля), а **улучшение качества** направлено на увеличение способности каждого педагога, специалиста, любого члена организации выполнять требования к нему.

МАРКЕТИНГ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

В самом широком смысле *маркетинг в сфере образования* – это особая философия участников рыночных отношений и стиля жизни на рынке. Оперирование термином „рынок” и внимание к нему не является пропагандой платных образовательных услуг. Говоря о рынке и стиле жизни на рынке, мы имеем в виду экономическую целесообразность и обоснованность использования учреждениями средств (выделяемых государством, учредителем, полученных от спонсоров, внесенных родителями и пр.) для формирования ассортимента услуг/продуктов.

Для любого учреждения дополнительного образования детей принятие этой философии означает: производство только тех образовательных услуг, которые пользуются и будут пользоваться спросом на рынке; изменение ассортимента образовательных услуг, технологий и процессов их реализации с учетом требований общества; активность коммуникационной деятельности по отношению к целевым группам потребителей образовательных услуг и посредникам; принятие стратегических решений с учетом конъюнктуры образовательных услуг; формирование цен на образовательные услуги в зависимости от активности конкурентов, величины и динамики платежеспособного спроса; осуществление прогнозирования и исследования рынка в зависимости от профиля учреждения; формирование специальной службы маркетинга (отдела, группы), несущей ответственность за рыночные успехи и имидж учреждения.

Не комментируя состояние, перспективы и механизмы „рынка образовательных услуг” в нашей стране, обратим внимание на то, что учреждения дополнительного образования детей ближе всех других образовательных организаций приближены к рыночным правилам. Главным принципом, свойством и условием их деятельности является *право свободного, добровольного выбора* потребителями образовательной программы и образовательной услуги, ее объема и параметров результатов. Соответственная особенность этой сферы образования – предопределенность маркетинговой деятельности.

„Камнем преткновения” в данном случае является факт объективного различия между потребителями услуг дополнительного образования (те, кто распределяет финансы и оплачивает) и их непосредственными пользователями (детьми). При этом все стороны отношений равны в праве свободного выбора. Соответственно *согласование потребностей* разных адресных и целевых групп, нахождение паритета или компромисса по поводу клиента составляет еще одну особенность маркетинга в учреждениях дополнительного образования детей. С уверенностью можно сказать, что рыночное развитие экономики в нашей стране заставляет учреждения и организации дополнительного образования детей искать новые пути согласования отношений со всеми его заказчиками, но главное – с семьей.

Универсальных рекомендаций по технологии достижения согласования нет, но ориентирами для их поиска должны стать *правила позиционирования*:

- маркетинг не сводится к популяризации, продаже любого продукта (программы, педагога, объединения и т.д.) любой ценой и любыми средствами;
- главное в маркетинге – это потребности клиента. В сфере дополнительного образования детей, ►

стоящего времени не обрели устойчивости. Не претендуя на полноту и законченность, предлагаем обсудить алгоритм проникновения в суть принципиальных суждений (см. врез на с.97).

Представленный подход к определению качества дополнительного образования детей обязывает выделить особое место в теории и практике управления концепции всеобщего управления качеством – TQM (total quality management), помогающей ответить на вопрос, *как* обеспечить качество. Это *особый комплексный метод* постепенного, организованного и систематического улучшения работы учреждения, основанный на последовательном применении определенных средств и методов решения проблем. Как говорят опытные менеджеры: „Каждая проблема – это блистательная скрытая возможность”.

В заключение скажем, что управление качеством нельзя рассматривать вне конкретных условий, обстоятельств жизни, параметров и направлений деятельности, имеющихся ресурсов, субъектов организации, ее культуры и психологического климата („здоровье организации”), а реализацию целей вне адаптацией запросов к собственным установкам и нормам, миссии, идеологии и политике. В том числе и того, что относится к «контексту дополнительного образования детей», его существенные смыслы и значения.

Вместе с тем мы убеждены, что сегодня управление качеством должно стать обязательным компонентом

деятельности каждой социальной организации, независимо от ее масштаба (объединения, учреждения, профессионального сообщества, региональной или государственной системы образования), сопряженным с постоянным накоплением опыта, его осмыслением, последовательной *выработкой культурного образца* (собственной модели) *управления качеством*.

МАРКЕТИНГОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ в контексте управления качеством дополнительного образования детей

Маркетинг в сфере образования, в том числе и в дополнительном образовании детей, явление относительно новое. С чем связан его актуальность?

С одной стороны, внедрение элементов маркетинга обусловлено программами экономического реформирования общего образования (например, переход на нормативное подушевое финансирование). Особо надо подчеркнуть и факт ограниченности финансовых бюджетных ресурсов по отношению к отечественному внешкольному образованию детей, которые уже не могут обеспечить равных для всех условий выживания, сохранение достигнутого, ни тем более — развития.

С другой стороны, весомым доводом в пользу маркетинга становится все более углубляющаяся и набирающая темпы политика повышения качества образования, что не только затрагивает способности образовательных учреждений

как нигде, уместны слова — „Клиент всегда прав!”, а *спрос* всегда есть актуализированное желание ребенка, подростка (клиента, а порой и заказчика) соучаствовать в деятельности педагога, объединения, отдела, учреждения;

- маркетинг требует партнерских отношений обмена между теми, кто производит продукт/услугу, и теми, кто заказывает и использует их.

С точки зрения маркетинга, успешность образовательной организации в сфере дополнительного образования детей определяется не тем, что она одновременно удовлетворяет любые запросы всех и каждого, а тем, что сосредотачивается на конкретных *адресных группах и индивидах*, которые наиболее привлекательны для обмена, а также выбирает только те направления деятельности, которые позволят ей стать лучшей среди равных. Чтобы стать лучшим, а значит конкурентоспособным, привлечь к себе внимание родителей и тем самым создать условия, повышающие результативность „со старта”, необходимо использовать такой продуктивный механизм, как реклама.

При всей негативности общественного мнения к *открытой форме рекламы*, дополнительному образованию не стоит от нее отказываться — понятной, интересной, привлекательной, полезной информации о нем еще очень мало на страницах местной печати, в теле- и радиопередачах. Традиция опираться на „сарафанное” радио и уверенность, что в сознании людей всегда будет сохраняться ностальгия о Дворцах пионеров и школьников должны уступать место грамотному продвижению своего товара клиенту. Недостаточно используется и *скрытая реклама*, которая, как известно, обладает большей силой влияния на клиента. Внешний облик здания, оформление внутреннего двора, интерьер, оформление информационного пространства, стиль, марка, традиции, взаимоотношения и окружающая речь, мимика лиц сотрудников, микроклимат, имидж.

Все это демонстрирует зримо и осязаемо для детей, их родителей то качество образования, которое может предоставить учреждение. Кроме того, сложившийся имидж, успех предполагают ответственность. Для того, чтобы поддерживать и сохранить свою репутацию, необходимо очень много работать. Сегодня ключевым звеном этой работы становится для каждого учреждения дополнительное образование детей — создание *компетентной сети* со всеми заинтересованными субъектами (актуальными и потенциальными заказчиками дополнительного образования детей) на той территории, в которой оно функционирует. От умения налаживать контакты, вступать в новые отношения взаимодействия напрямую зависит не только выживание учреждения, но и его успешность, процветание в длительной перспективе. Какие новые формы взаимодействия возможны? С уверенностью можно сказать, что элемент новизны всегда будет присутствовать в разнообразных формах практической демонстрации объединения учреждений своих успехов. Не исчерпали себя встречи с родителями по значимым и узкоцелевым проблемам, консультации и тренинги (платность которых для психологии российского человека есть уже неотъемлемый показатель качества услуги), экспресс — приемы специалистов и др. Новым еще является демонстрация положительного опыта и успехов всего учреждения не только в узком кругу педагогической общности, но и в городе, регионе и пр. Так событием городского масштаба является презентация своей программы развития.

Не следует замалчивать, что, как в любой сфере общественного производства, маркетинг в образовании нацелен на удовлетворение потребителей с пользой для себя

всех типов и видов удовлетворять нужды и потребности современных заказчиков образовательных услуг, но и их возможности обеспечения цены требуемого качества и получения оптимального дохода.

Принято считать, что основная цель маркетинговой деятельности – это учет изменений и удовлетворение потребителей образовательных услуг. Однако не следует замалчивать, что, как в любой сфере общественного производства, маркетинг в образовании нацелен на удовлетворение потребителей с *пользой для себя*. В чем она? Несомненно в материальном достатке, благополучии, но главное – в самоутверждении, самореализации, успешности, в овладении будущим (см. врезы на с.98).

Учитывая слабую подготовку управленческих кадров дополнительного образования детей к осуществлению маркетинговой деятельности сразу и во всем объеме, акцентируем внимание на тех функциях, которые уже сегодня доступны и могут обеспечивать успешность:

- Выявление существующего и потенциального спроса потребителя образовательных услуг/продуктов путем *сбора информации, комплексного изучения и анализа* состояния рынка и перспектив его развития.

- Организация *проектно-рвовочной деятельности* по созданию новых программ, их содержания, образовательных технологий, моделей образовательного процесса, новых направлений деятельности и т.д. (услуг и товаров) в целях эффективного

удовлетворения и развития спроса выявленных целевых групп потребителей.

- *Регулирование и совершенствование деятельности всей организации*, включая не только то, что связано с осуществлением образовательных и социально – педагогических функций, планированием, но и ценовую и кадровую политику; разработку и реализацию планов рекламы, технического обеспечения; мероприятий по привлечению контингента детей; поиск каналов продвижения своих услуг.

В заключение следует сказать, что практическое освоение философии участников рыночных отношений (маркетинга) в дополнительном образовании детей не должно проводиться единовременным актом для всех, без учета социально – экономических и культурно – педагогических условий региона, специфики жизнедеятельности учреждений, без локальной апробации, экспертизы, тщательного мониторинга результатов, вне обязательной корреляция на темпы „выращивания” в каждом учреждении собственной культуры маркетинга. В связи с этим напомним слова одного из выдающихся российских ученых, стоявшего у истоков отечественной науки управления качеством Алексея Капитоновича Гастева: „Долой обломовщину, разгильдяйство, расхлябанность: вместо «авось» – точный расчет, вместо «кое-как» – обдумай план, вместо «как-нибудь» – научный метод, вместо «когда –нибудь» – точное время”.

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕГО ПРОСТРАНСТВА ВНЕШКОЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Освіта
зарубіжжя

Создание развивающей образовательной среды в воспитательной среде невозможно без научно-методического обеспечения, организацию которого осуществляет методическая служба. Каждое внешкольное учреждение формирует свою модель методической службы, исходя не только из задач, но и конкретных условий, а также возможностей учреждения. Но любая модель имеет право на существование, любая модель не является неизменной. Она может варьировать своими звеньями, должна быть мобильна и гибка. Какая бы модель не была создана, она должна помогать педагогу в его профессиональном развитии. Именно через адаптивную методическую службу формируются компетенции педагога, которые являются условием качества образовательного процесса.

Сегодня в Минском государственном дворце детей и молодежи сформирована система научно-методического обеспечения педагогической деятельности. Целостность системы достигается за счет интегрирования трех основных функционально-предметных компонентов методической деятельности: аналитической, проективной и деятельности по организации непрерыв-

ного образования педагогов. Развитие всех элементов системы, взаимосвязанных и взаимодополняющих, способствует успешной реализации приоритета деятельности методической службы Дворца – повышение культуры педагогического труда.

Безусловно, значимым и актуальным является непрерывное образование педагогических кадров. Изучение и анализ состояния образовательно-воспитательного процесса, диагностика образовательных потребностей педагогов, их профессиональных затруднений являются исходными направлениями для создания и развития системы непрерывного образования педагогов.

Сегодня в системе непрерывного образования педагогов Дворца можно условно выделить следующие компоненты:

- обучение педагогов;
- ориентация на обучение

Лариса СИНИЧКИНА

Заведующая методического отдела Минского государственного дворца детей и молодежи, г. Минск, Республика Беларусь

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2007

и самообразование, самообразова-
тельная работа;

- создание условий для развития творческого потенциала педагогов.

Представленная модель не является полной, так как каждый из компонентов предполагает свою структуру, состоящую из разнообразных форм методической работы. Например, к такому компоненту, как создание условий для развития творческого потенциала педагогов, мы относим следующие формы работы: методические недели, конкурсы профессионального мастерства и педагогических достижений, персональные методические выставки и др. В работе по ориентации педагогов на обучение и самообразование важную роль выполняют дни информирования, выставки-просмотры литературы, интернет-часы, дни визитов по изучению опыта коллег и др.

Особое место и роль в системе непрерывного образования занимает обучение педагогических кадров: курсовая подготовка и обучение в межкурсовой период. Дворец осуществляет организацию и координацию работы в городе по повышению квалификации педагогов внешкольных учреждений столицы. Создан электронный банк данных о количественном и качественном составе педагогов внешкольных учреждений города, о повышении квалификации. Ежегодно методическая служба Дворца совместно с Минским городским государственным институтом повышения

квалификации и переподготовки кадров образования проводит 6 целевых курсов повышения квалификации (в объеме 36 или 48 учебных часов каждые курсы), квалификационный экзамен для педагогов, аттестующихся на высшую категорию.

В межкурсовой период педагогам наряду с традиционными единовременными формами методической работы предлагаются цикличные методические обучающие проекты (программы). Что есть методический обучающий проект? Это комплексная форма развития профессиональной компетентности педагогов. Он разрабатывается на основе проблемно-целевого подхода и реализуется в течение одного года или двух лет для определенной группы педагогов, сформированной в соответствии с их запросами, интересами и потребностями.

В нынешнем учебном году во Дворце реализуются 22 методических обучающих проекта, например „Культура управленческой деятельности” в педагогической гостинице руководителей структурных подразделений, „Технологии клубной работы” в рамках творческой площадки „Клуб” (для руководителей клубов и любительских объединений по интересам), „Реализация личностно ориентированного подхода на занятии кружка” в рамках учебной кафедры для руководителей кружков, „Дети с особенностями психофизического развития: равные возможности” для участников целевого семинара, методический обучающий проект для методистов „Педагогический опыт: обобщение и презентация” в рамках методической студии и др.

Такой инновационный подход к организации обучения педагогов имеет ряд преимуществ в сравнении с разовыми методическими формами. *Во-первых*, это позволяет увеличить охват педагогов организованными формами обучения. *Во-вторых*, формировать у педагогов потребность в профессиональном общении, расширении его сферы. *В-третьих*, повысить эффективность обучения, так как участие педагогов в реализации

Лариса Сінічкіна на зустрічі освітян з Віктором Пилипишиним

методических обучающих проектов способствует более глубокому осмыслению и изучению проблемы, повышению как теоретического уровня знаний по теме, так и обогащению практического опыта (см. врез).

Важную роль в аналитико-экспертной деятельности сыграл педагогический совет Дворца. Проблемный анализ содержания работы педагогического коллектива по формированию культуры здоровья детей, подростков, педагогов позволил определить подходы к моделированию здоровьесберегающей образовательно-воспитательной среды Дворца.

- Развитие здоровьесберегающей инфраструктуры (*оборудование кабинетов с учетом соблюдения санитарно-гигиенических норм, привлекательный дизайн; кафе с разнообразным меню; тренажерный зал; рекреации для активно-двигательных форм оздоровительной работы и т.д.*).
- Рациональная организация процесса обучения, снижающая риск перегрузки кружковцев (*исключение перегрузок; использование активных методов обучения; сбалансированное сочетание информационного и интерактивного компонентов; психологическая поддержка ребенка*).
- Формирование ценностного приоритета здоровья (*воспитание нравственной, духовно богатой личности; формирование социальных компетенций; выявление индивидуальности кружковцев; мотивация к творчеству*).
- Организация системы

ОБУЧАЮЩИЕ ПРОЕКТЫ

Организация работы по реализации методических обучающих проектов начинается с сентября: I декада месяца – презентация проектов в рамках методической недели, II декада – формирование состава участников.

Для каждого методического обучающего проекта присущи следующие *содержательные характеристики*:

- синтез 4-х компонентов в содержании: аналитический, обучающий, проективный, экспериментально-исследовательский;
- опора на опыт слушателей;
- системность, преемственность тематических блоков, практикоориентированность;
- обратная связь;
- актуализация результативности (методический продукт).

Подтверждением тому может служить методический обучающий проект по теме „Здоровьесберегающее пространство внешкольного учреждения: методология и технология организации”. Разработка проекта и его реализация осуществляется совместно с учеными. Руководитель проекта – кандидат педагогических наук, доцент кафедры содержания и методов воспитания АПО Храмовца Флюра Ибрагимовна. *Целевое назначение проекта* – развитие профессиональной компетентности педагогов Дворца в вопросах организации и проектирования здоровьесберегающего пространства как совокупности системобразующих способов здоровьесбережения и здоровьесбережения в контексте приоритетов белорусской национальной идеологии. Программа обучения рассчитана на 3 года, формы работы – лекционные и семинарские занятия, методические практикумы.

Содержание теоретического курса предполагает изучение следующих тем:

- Концептуальные основы модели здоровья (*здоровье нации как показатель качества жизни; понятие о здоровье: медицинский и педагогический аспекты*).
- Здоровьесберегающие параметры образовательного процесса.
- Здоровьесберегающие технологии формирования культуры здорового образа жизни, культуры безопасной жизнедеятельности (*сущность и содержание технологий кинезотерапии, арт- и эстетотерапии*).
- Профилактика аддиктивности: моделирование тематических информационно-образовательных программ.
- Мотивационные основы здоровьесберегающего пространства (*методики проведения занятий с учетом половозрастных особенностей; методики профилактической работы с семьями социального риска*).
- Мониторинг качества здоровьесберегающего пространства (*сущность, специфика, критерии диагностики и мониторинга*).

Теоретический курс органично дополняется практическим блоком. В ходе реализации данного методического обучающего проекта в 2005/06 учебном году продуктивными формами работы по актуализации знаний педагогов в области здоровьесбережения, по развитию их рефлексивной активности, мотивации на формирование ценностного приоритета здоровья явились: цикл методических практикумов „Профилактика аддиктивности”, городская и республиканская выставки методических материалов „Развитие физической культуры и спорта, формирование здорового образа жизни”, ▶

педагогический совет Дворца „Формирование культуры здоровья: опыт, проблемы, перспективы”, заочная педагогическая кафедра „Культура здоровья. Диалог медицинской науки и педагогической практики”.

В ходе обсуждения педагоги Дворца не только высказали свои мнения по проблеме, но и поделились опытом работы. Состоявшаяся на страницах журнала „Педагогическая Дума” заочная педагогическая кафедра позволила провести своеобразную экспертизу соответствия нашего практического опыта современным подходам медицинской науки.

ОБУЧАЮЩИЙ ПРОЕКТ ПРОДОЛЖАЕТСЯ

В нынешнем учебном году реализация методического обучающего проекта „Здоровьесберегающее пространство внешкольного учреждения: методология и технология организации” продолжается. Мы продолжаем учиться тому, как стать „учителем здоровья”. Акцент в организации методического обеспечения педагогической деятельности делается на проективный блок, дифференциацию его содержания.

- Проектирование образовательных программ с учетом исключения перегрузок, соблюдения принципа соответствия познавательных процессов возрастным особенностям.
- Разработка учебно-методических комплексов по применению здоровьесберегающих технологий на учебном занятии.
- Разработка и реализация социальных проектов, воспитательных акций, направленных на формирование ценностного приоритета здоровья.
- Проектирование информационно-образовательных программ профилактики аддиктивности.
- Разработка методик диагностики и мониторинга здоровьесбережения в работе педагога.

Методическое обеспечение в практике здоровьесберегающего пространства мы видим в профессиональном развитии педагога. Последнее включает в себя развитие индивидуально-личностных качеств, профессиональных ценностей и мотивов, профессиональной компетентности, что возможно при условии организации инновационного методического пространства:

- развитие инфраструктуры методической службы в форме экспериментальных площадок, лабораторий перспективного и актуального педагогического опыта;
- расширение спектра методических обучающих проектов;
- моделирование новых форм обучения педагогов с учетом их способностей к самообразованию и саморазвитию, соблюдения принципов андрологии;
- организация дистанционного обучения педагогических кадров;
- организация и проведение всеобуча по информационным технологиям;
- создание системы мониторинга качества повышения квалификации;
- расширение пространства для профессионального самовыражения педагогов (выставки-презентации, конкурсы проектов и программ, педагогические чтения, конкурсы профессионального мастерства, виртуальные педагогические мастерские и т. д.);
- организация сетевого информационно-методического обслуживания.

физкультурно-оздоровительной работы (*от малых форм до крупных массовых мероприятий, акций*).

- Создание развивающей информационной среды (*просветительская работа по формированию навыков здорового стиля жизни, профилактика аддиктивности*).
- Формирование структуры здоровых привычек, к которым относятся: оптимальный двигательный режим, рациональное питание, психофизиологическая регуляция, здоровьесберегающее самообразование и самовоспитание, тренировка иммунитета и закаливание.
- Моделирование комфортной профессионально-педагогической среды (*создание условий для минимизации стрессовых ситуаций в деятельности педагога; стимулирование отношения к собственному здоровью как к профессиональной ценности*).

Все эти составляющие нашли отражение в целевой программе „Культура здоровья”, которая явилась результатом коллективного педагогического проектирования.

Инновационный подход к организации обучения педагогов через такую форму, как методический обучающий проект, позволяет реализовать цель не глобального преобразования личности педагога в короткое время в постоянное осознание им возможности и необходимости работать по-новому.

ОРГАНИЗАЦИЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ СРЕДЫ В УЧРЕЖДЕНИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ

Освіта
зарубіжжя

*Деньги потерял – ничего не потерял,
время потерял – многое потерял,
здоровье потерял – все потерял.*

Народная поговорка

ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ ТЕМЫ

Здоровьесберегающая среда – пространство, в данном случае оздоровительно-образовательное, где субъекты образовательного процесса имеют возможность сохранять и укреплять здоровье.

Организация – совокупность людей и условий их деятельности – представляет собой единство: функций (основных задач, которые она решает для достижения целей) и структуры (частей, находящихся в определенном соотношении и взаимодействии).

Организация возникает тогда, когда достижение каких – либо общих целей осуществляется через достижение индивидуальных целей; или же когда достижение индивидуальных целей осуществляется через выдвижение и достижение общих целей.

Основные причины ухудшения здоровья детей за школьный период обучения (согласно исследований Л.Ф. Тихомировой):

- нарушение гигиенических и психогигиенических

требований к организации учебного процесса;

- нарушение полноценного отдыха;
 - отсутствие достаточной двигательной активности;
 - постоянные стрессы, связанные с перегрузками учебных программ;
 - ошибки в педагогических технологиях, в преподавании;
 - авторитарный стиль общения;
 - недостаточный уровень знаний по возрастной психологии и физиологии у педагогов;
 - слабая учебная и воспитательная работы с учащимися по формированию их здоровья и организации здорового образа жизни;
 - отсутствие у педагогов и родителей необходимых знаний по сохранению и укреплению здоровья детей.
- Состояние образователь-

**Татьяна
ТАЛОВА**

Директор детско-юношеского центра „ЛАД”,
г. Ярославль

Директор школы, лицей, гімназії № 5'2007

„ЛАД” – ВИЗИТКА

Детско-юношеский центр „ЛАД” – это защитная и развивающая среда для ребенка. Существуют следующие направления работы с детьми и подростками:

- оздоровительная деятельность;
- развитие творческих способностей;
- художественно-эстетическое, нравственное и физическое воспитание;
- работа с трудными подростками;
- работа с семьей;
- коррекция, диагностика детского и юношеского возраста;
- организация досуга;
- производственно-практическая деятельность детей и подростков;
- организация концертной, соревновательной, выставочной деятельности.

В названии центра „ЛАД” отражена структура и содержание образовательной деятельности, в аббревиатуре которого заключён триединый смысл: „Личность. Адаптация. Досуг”.

Сегодня центр „ЛАД” – это учреждение, где в единстве работают:

- Учебный отдел, объединяющий секции, студии, кружки, мастерские, направленные на физическое, интеллектуальное, творческое, нравственное развитие личности.
- Психолого-педагогическая служба, выполняющая адаптивную, коррекционную, диагностическую и исследовательскую деятельность в территориальном районе и осуществляющая психологическое сопровождение образовательного процесса центра „ЛАД”.
- Досуговый отдел, предоставляющий содержательный досуг воспитанникам центра и населению микрорайона.

Управление здоровьесберегающей средой:

1. Анализ состояния оздоровительно-образовательной деятельности ДЮЦ „ЛАД”.
2. Создание сквозной программы „Наше здоровье”.
3. Утверждение сквозной программы „Наше здоровье” в ходе педагогического совета.
4. Введение в штатное расписание должности врача.
5. Создание системы мониторинга по здоровьесбережению субъектов образовательного процесса.
6. Создание системы методического обеспечения сквозной программы „Наше здоровье”.
7. Назначение ответственного по реализации сквозной программы „Наше здоровье”.
8. Создание координационного совета по созданию и ведению программы, проведение методических объединений с педагогическими работниками.
9. Распределение обязанностей по обеспечению ведения сквозной программы „Наше здоровье”.
10. Планирование ежегодное основных мероприятий по сквозной программе.
11. Стимулирование деятельности через введение дополнительной разовой и постоянной оплаты труда, систему морального поощрения.
12. Контролирование процесса с помощью мероприятий: оперативный контроль, мониторинг, ежегодный аналитический отчет.

ной среды детско-юношеского центра „ЛАД” по отношению к здоровьесбережению:

- В центре „ЛАД” созданы благоприятные условия для эмоционально-психологического состояния обучающихся. Сюда дети приходят заниматься любимым делом к педагогу, которому всецело доверяют.
- В центре работают педагоги профессионалы, равнодушные к проблемам своих обучающихся. Как правило, это семья, объединенная общим делом, интересами и единым духом.
- В центре „ЛАД” со дня его рождения функционирует психологическая служба, которая занимается вопросами оказания психологической помощи участникам образовательного процесса (педагогам, детям, родителям).
- Дети с удовольствием занимаются в группах с двигательной активностью (спортивно-оздоровительная аэробика, карате-до, рок-н-ролл, хореография, футбол, бальные танцы, сценическая пластика). Есть положительный опыт интегрированных программ, к примеру, театр моды „Хамелеон”, где девочки демонстрируют на сцене сделанные своими руками изделия. Для того, чтобы красиво двигаться, они берут уроки хореографии и танцев.
- Обозначено и контролируется, чтобы в про-

грамме деятельности педагогов центра имел место отдельный блок по оздоровлению учащихся.

- К оздоровлению учащихся привлекаются родители. Педагоги, выявив определенные отклонения в здоровье детей на занятиях, общаются и рекомендуют дальнейшие шаги, которые должны предпринять родители в отношении ребенка.

Согласно последним данным в Ярославле резко возрос процент подростков, употребляющих наркотические средства. Мы считаем, что система дополнительного образования является оптимальной базой для профилактики наркозависимости у детей и подростков. МОУ ДЮЦ „ЛАД” принимает обучающихся как из благополучных семей, так и из неблагополучных. Здесь молодежь с удовольствием занимается современными танцами, восточными единоборствами, аэробикой, шейпингом, рисованием, в театре мод и т.д.

Оптимизация условий здоровьесберегающей среды в центре „ЛАД”:

1. Создание благоприятного психологического климата, эмоционального фона субъектного взаимодействия ребенка и взрослого.

2. Овладение педагогическим персоналом здоровьесберегающими технологиями и методами формирования ценностного отношения к здоровью у детей, посещающих центр „ЛАД” и их родителей.

3. Предоставление образовательных услуг по здоровьесохраняющим технологиям.

4. Изучение педагогами показателей здоровья своих обучающихся, занимающихся в детском объединении центра, и изучение индивидуальных особенностей своих обучающихся.

5. Создание системы мониторинга по изучению здоровья и развития обучающихся ДЮЦ „ЛАД”.

6. Субъектное включение детей и подростков в организацию процесса здоровьесбережения.

7. Предоставление образовательных услуг (реабилитационной деятельности) для детей-инвалидов и детям с ограниченными возможностями здоровья.

8. Проведение общих мероприятий с участниками образовательного процесса, направленных на оздоровление, пропаганду здорового образа жизни.

9. Нравственно-гигиеническое воспитание.

10. Выполнение правил и требований психогигиены, рационального питания и личной гигиены.

11. Организация активного двигательного режима.

12. Целевая организация досуга детей и взрослых.

13. Организация врачебно-педагогического контроля.

Оптимизация условий здоровьесберегающей среды центра разработана в ходе практических семинаров педагогических работников ДЮЦ „ЛАД” и Л.Ф. Тихомировой.

Результат для нас, педагогического коллектива, будет важным, если комплекс здоровьесберегающих мероприятий, направленных на обеспечение здоровья ребенка, ведет к:

- формированию правильного отношения к своему здоровью;
- формированию целостного взгляда на природу и место человека в ней;
- формированию умения правильно организовать и управлять своей деятельностью и поведением;
- повышению общей культуры личности;
- следованию законам природы;
- зоркости к явлениям жизни и правильной оценке их;
- спокойствию и глубокой уверенности в своих силах;
- радости, здоровью, доброте.

РАБОТА С МЕЖДУНАРОДНЫМИ ОБЩЕСТВЕННЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ

ПО ФОРМИРОВАНИЮ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

Освіта
зарубіжжя

На территории Автономной республики предпринимаются многочисленные попытки сотрудничества с различными международными фондами, проектами и программами по внедрению навыков формирования здорового образа жизни в среде учащейся молодежи.

В соответствии с Постановлением Кабинета Министров Украины от 19 августа 2002 года №1223 „Об утверждении мероприятий по реализации Национальной доктрины развития образования на 2002-2004 годы” осуществляется работа по расширению сотрудничества с международными организациями, фондами, исполнителями программ и проектов с целью получения финансовой, технической и гуманитарной помощи.

Так в рамках программы Министерства образования и науки Украины и ПРООН/ЮНАЙДС „Содействие просветительской работе «равный-равному» среди молодежи Украины по здоровому образу жизни” подготовлены 475 педагогов-тренеров, которые ведут работу с подростками в регионах. Определены 248

опорных школ и 5 внешкольных учреждений, в которых работают 447 подростков-инструкторов, самостоятельно ведущих тренинги по программе. Ежегодно в г. Алуште на базе МЦО „Юность” проводятся Крымские слеты подростков-инструкторов.

Министерством образования АРК подписан социальный контракт с Британским Советом для осуществления программы Европейской комиссии ЕС-США по предупреждению ВИЧ/СПИДа и информированию в Украине.

Проект предусматривал проведение 95 семинаров-тренингов для преподавателей школ (охвачено 60% образовательных учреждений автономии). Преподаватели, прошедшие обучение на четырехдневных семинарах-тренингах, получили методическое пособие „Современные технологии формирования навыков защищенного поведения у подростков”, изданное по инициативе и при финансовой поддержке Британского Совета. Полученная информация способствует проведению в школах уроков и внеклассных мероприятий по вопросам формирования здорового образа жизни.

Юлия ГАВРИЛЕНКО

Начальник управления высшей школы, науки, интеллектуальной собственности и международных связей Министерства образования и науки Автономной Республики Крым

Проведены 2 конкурса на лучший сценарий видеоролика по проблемам ВИЧ/СПИДа среди школьников Крыма. По сценариям крымских школьников сняты 2 клипа, которые успешно транслировались на государственном и крымском телевидении.

Кроме того, за счет финансирования Британской Рады проведены 34 тренинга для детей и подростков в летних оздоровительных лагерях Крыма. 680 старшеклассников в течение 5 дней принимали участие в тренингах по формированию здорового образа жизни.

Участниками тренингов стали учащиеся общеобразовательных школ, воспитанники кружков внешкольных учреждений, активисты школьного самоуправления, подростки “группы риска”. Цели и задачи — формирование у подростков установки на здоровый образ жизни, повышение уровня информированности о ВИЧ/СПИДе, выработка навыков защищенного поведения.

Обсуждены вопросы распространения ВИЧ-инфекции и ее влияние на социальное и экономическое развитие Украины. В обсуждении затронута проблема передачи этой информации представителям администраций школ, педагогическим коллективам, родителям. Отмечено, что зачастую родители менее информированы, чем представители школ или даже сами дети. Состоялся обмен мнениями, в ходе которого пришли к выводу, что работа с родителями в этом направлении является необходимой и важной.

Информация Крымского республиканского центра борьбы со СПИДом о первых ВИЧ-позитивных детях, которые пошли в первый класс, привела к разработке системы тренингов для учителей начальной школы. В марте 2004 года совместно с общественной организацией „Дебатный центр” в 9 регионах Автономной Республики Крым проведены семинары-тренинги для учителей начальной школы „Мы идем в школу” с учетом возрастных, психологических и физиологических особенностей детей, обучающихся в начальной школе. Продолжение

проекта было осуществлено в летней школе для педагогов в июне и итоговой конференции в октябре.

В результате проведения тренингов в городах и районах появились общественные объединения педагогов, чаще биологов, ведущих работу по формированию здорового образа жизни не только в урочное, но и во внеурочное время.

В соответствии с приказами Министерства образования и науки от 21.07.2004 № 610 „О реализации международных проектов по профилактике ВИЧ/СПИДа среди учащейся и студенческой молодежи в Украине” и от 18.08.2004 г. № 667 „Об организационно-методическом обеспечении реализации программы «Преодоление ВИЧ/СПИДа в Украине»”, письма Министерства образования и науки Украины от 18.01.2005 года № 1/9-10 „О реализации пилотного проекта «Школа против СПИДа»”, в учреждениях образования Автономной Республики Крым с февраля 2005 года началась реализация программы „Школа против СПИДа”. Первые 15 подготовленных тренеров с интересом включились в работу программы и получили приглашение 5 из них в г. Днепрпетровск на Всеукраинскую научно-практическую конференцию „Профилактика ВИЧ-инфицирования в системе школьного образования”. В настоящее время в школах автономии 106 педагогов-тренеров работают в программе „Школа против СПИДа”.

Формирование у учащихся начальных классов навыков здорового образа жизни осуществляется в рамках новой программы „Полезные привычки”. В июне 2005 года в рамках программы „Полезные привычки” учителя из 7 школ автономии приняли участие в семинаре-тренинге, сегодня подготовлены и работают 112 преподавателей начальной школы.

Методическое обеспечение программы „Полезные привычки” предусматривает не только рабочие тетради для учащихся 1-4 классов, методические рекомендации педагогу, но и материалы для родителей.

ОБУЧЕНИЕ ЖИЗНЕННЫМ НАВЫКАМ

Сущность обучения жизненным навыкам состоит в формировании физической, психической и социальной компетентности учащихся, необходимых для выбора и демонстрации здорового, безопасного и ответственного поведения.

Главные отличительные особенности действующих на территории Автономной Республики Крым проектов:

1. *Новая философия обучения* — использование обучения жизненным навыкам в сфере здорового образа жизни.
2. *Системный характер проектов.*
3. *Ресурсная достаточность* — полная ресурсная и организационно-правовая обеспеченность проектных мероприятий.

Философские подходы, а также педагогические принципы и методы, заложенные в проектах, доказали свою эффективность в странах, где они были использованы на государственном уровне. Их системное применение в школьном образовании способствует здоровью и гармоничному развитию учащихся. Они рекомендуются для внедрения Всемирной Организацией Здравоохранения (ВОЗ), Организацией ООН по Образованию, Науке и Культуре (ЮНЕСКО), Детским Фондом ООН (ЮНИСЕФ), Программой ООН по ВИЧ/СПИД (ЮНЭЙДС) и другими влиятельными международными организациями.

Философия проектов основана на формировании социально-психологической компетентности учащихся в сфере здоровья, безопасности и межличностного взаимодействия, называемой на Западе „жизненными навыками”. При обучении жизненным навыкам основной акцент делается не на абстрактных знаниях, а на главных детерминантах поведения — установках, мотивациях, опорных знаниях, умениях и практических навыках. Другими словами, чисто информационный подход заменяется комплексным влиянием на все составляющие поведения, а традиционный подход „учитель говорит — ученик слушает” меняется на принцип совместной деятельности, сотрудничества и взаимодействия учеников друг с другом и с учителем под его руководством.

Системный характер проектов и программ, реализующихся на территории автономии, состоит в комплексном учете всех существенных условий и факторов, имеющих критическое значение для эффективности программ профилактики на основе обучения жизненным навыкам в сфере ответственного поведения. К таким факторам относятся: теоретический фундамент программы; место программы в учебном плане — статус, продолжительность, учебная нагрузка; учебно-методические ресурсные материалы; подготовка учителей; поддержка программы всеми участниками учебно-воспитательного процесса; методы сопровождения, внедрения и оценки его эффективности, создание школьных условий, способствующих здоровью и развитию.

Три года на территории Автономной Республики Крым внедряется проект Детского Фонда ООН (ЮНИСЕФ) в Украине „Национальная информационно-просветительская кампания предотвращения йододефицитных заболеваний у населения Украины”. „Рабочие тетради” для учащихся 1-4 классов, методические рекомендации для педагогов, материалы для проведения семинаров и тренингов, видеофильмы „Тайны исчезающего интеллекта” и „Алина” в значительной мере обеспечивают научно-информационное сопровождение данной программы. Интересные результаты внедрения этой программы в образовательных учреждениях городов Красноперекоск, Евпатория, Симферополь, Бахчисарайском районе. ОШ №14 г. Симферополя имеет интересный опыт работы по программе не только в начальной школе, но и на уроках химии, биологии, географии, истории, литературы, во внеклассных мероприятиях.

В течение лета 2005 года в рамках программы „Репродуктивное здоровье мальчиков” Фонд Элтона Джона в 4 регионах Автономной Республики Крым (гг. Евпатория, Симферополь, Симферопольский, Красногвардейский районы) прошли 10 6-дневных тренингов для мальчиков. Результаты интересны не только с точки зрения повышения уровня информированности мальчиков о своем здоровье, но и возможностью приобретения коммуника-

тивных навыков, которые очень важны для подростков. В Симферопольском районе в Скворцовской ОШ после проведения тренинга решением администрации создан „Мужской клуб”. В 2006 году в период летних каникул такие тренинги прошли уже в 10 регионах Крыма.

С целью дальнейшего развития Программы „Преодоление стигмы и дискриминации, связанных с ВИЧ-инфекцией и СПИДом” общественной Американской организации „Международная помощь и развитие” (ИРД), для формирования толерантного отношения к людям, живущим с ВИЧ, проведено обучение педагогов и осуществлен ряд конкурсов. Результаты конкурса рисунков по формированию толерантного отношения к ВИЧ-позитивным людям подведены приказом Министерства образования и науки Автономной Республики Крым и вручение призов победителям было приурочено к празднованию Дня защиты детей. Интерес всех педагогов автономии вызвал Всекрымский конкурс учебно-методических разработок для проведения внеклассных мероприятий для учеников 8-11 классов общеобразовательных школ.

Обучение жизненным навыкам в сфере здорового образа жизни является важнейшим компонентом стратегии охраны здоровья школьников. Эта стратегия провозглашена как приоритетная в международных документах ООН, которые подписаны и Украиной (см. врез на с. 110).

В рамках исследования данной проблемы проведено изучение мнения педагогов Крыма по приоритетности факторов, воздействующих на состояние физического здоровья учащихся.

Учителя и сельских, и городских школ ранжирование проблем здоровья детей осуществили следующим образом: острее всего стоят проблемы здоровья, связанные с наличием социального компонента: курение, употребление алкоголя, наркомания и токсикомания. Вторая группа про-

блем — это проблемы физического плана: заболевания опорно-двигательного аппарата, желудочно-кишечного тракта, органов зрения, слабое физическое развитие, снижение иммунитета. Следует обратить внимание на то, что проблемы инфекций, передающихся половым путем, СПИДа и бесплодия достигают высокого уровня с точки зрения педагогов как у сельских, так и у городских подростков. Вместе с тем, как показывает анализ ответов, существуют некоторые расхождения взглядов педагогов на причины ухудшения здоровья детей. Так учителя городских школ выносят проблемы психических заболеваний и гиподинамии на первое место, тогда как сельские учителя приоритетными считают неполноценное питание, умственную отсталость.

Анализ причин проблем физического здоровья детей и молодежи выявил глубокую обеспокоенность педагогов существующим положением дел. **Школа не может сама по себе решать серьезные социальные проблемы, но может и должна выступать организующим началом вокруг идеи укрепления здоровья детей и работы с семьями.** Важное значение в комплексе совершенствования и укрепления здоровья подрастающего поколения имеет развитие образовательных программ по формированию и закреплению у детей основных принципов здорового образа жизни.

Традиционные стереотипы отношения старшего поколения к проблемам здоровья, **недостаточный уровень компетентности в вопросах валеологии, возрастной физиологии, психологии, социальных наук могут отражаться на качестве профилактической работы с подростками.** Эпидемия ВИЧ/СПИДа, **рост потребителей психотропных и наркотических веществ среди молодежи Украины изменили приоритеты воспитательной работы и требуют новых форм и методов.**

Наші ювіляри

**Василь Миколайович
МАДЗИГОН,**
віце-президент АПН України,
директор Інституту педагогіки АПН
України, академік, заслужений діяч
науки і техніки України, винахідник
й автор більше 200 наукових праць,
співзасновник нашого журналу,
автор журналу і член його
редакційної ради.

**Маріанна Іванівна
БОСЕНКО,**
директор гімназії № 48
Шевченківського району м. Києва,
заслужений працівник освіти
України, кавалер ордену княгині
Ольги III ступеня,
кандидат педагогічних наук,
постійний автор і член редак-
ційної ради нашого журналу.

*Дорогі колеги!
Ви своїм ставленням до життя,
власною працею доклали зусиль,
щоб ваші заклади і
установи були в авангарді
української освіти.
Щирі сердні наші вітання
знаним ювілярам!
Зичимо щиро Вам
многая літа!*